

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ:

Duygular,
Deneyimler ve
Beklentiler

GENÇLİK
ÖRGÜTLERİ
FORUMU

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ: Duygular, Deneyimler ve Beklentiler

Haziran 2026

YAYIN SAHİBİ

Gençlik Örgütleri Forumu
Hakikat Adalet Hafıza Merkezi

SAHA ARAŞTIRMASI

Toplumsal Etki Araştırmaları Merkezi

Gençlik Örgütleri Forumu

@gofortr
info@go-for.org
www.go-for.org

Hakikat Adalet Hafıza Merkezi

@hakikatadalet
info@hafiza-merkezi.org
www.hakikatadalethafiza.org

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ YERİNE: 40 MADDEDE GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ	4
GİRİŞ	8
YÖNTEM	10
1. BÖLÜM: KİMLİK ve AİDİYET	12
2. BÖLÜM: SÜRECİ KARŞILAYAN ZEMİN: NASIL BİR TÜRKİYE?	17
“Türkiye hangi yöne gidiyor?”	18
“Hayat nerede sekteye uğruyor?”	20
“Güven nerede çatırdıyor?”	22
“Masadan uzaktayım, beni kim dinliyor?”	24
3. BÖLÜM: GENÇLERİN GÜNDELİK YAŞAMINDAN “DEMOKRATİKLEŞME” İHTİYACININ İZLERİ	26
Sosyal Medyada İfade Özgürlüğü	27
Aile içinde politik suskunluk	29
Kamusal alanda Kürt kimliği	30
4. BÖLÜM: GENÇLERİN GÖZÜNDEN KÜRT MESELESİ	35
5. BÖLÜM: GENÇLERİN SÜREÇLE BAĞI	40
Sürecin bilinirliği	41
Komisyonun bilinirliği	42
Komisyon takibi	45
Sürecin uyandırdığı duygular	46
Sürecin mahiyeti	51
Sürece destek	52
Süreç değerlendirmesi	55
Gençlerin sürece katılımı	58
6. BÖLÜM: GENÇLERİN TOPLUMSAL BARIŞ BEKLENTİSİ VE BARIŞIN KOŞULLARI	60
Toplumsal barış imkânı	63

Toplumsal barışın koşulları	65
Hukuk devletinin güçlenmesi	65
Geçmişle yüzleşme	67
Toplumsal cinsiyet eşitliği	68
Bireysel özgürlükler	70
Ekonomik adalet	71
Eşit vatandaşlık	72
Bir arada yaşam	74
7. BÖLÜM: GENÇLER İÇİN BİR “YAKIN İLİŞKİ TESTİ”	77
Farklı siyasi görüşten biriyle yakın arkadaşlık	78
Farklı dini inanca sahip biriyle yakın arkadaşlık	79
Farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaşlık	81
Farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaşlık	82
Sürece yaklaşım ve “yakın ilişki testi”	84
8. BÖLÜM: GENÇLERİN GÖZÜNDEN TOPLUMSAL BARIŞIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER	85
“Terör grupları”	86
“Dış müdahaleler”	88
“Adalet düzeni”	89
“İrkçilik”	90
“Derin devlet”	92
Süreç desteği ve bariyer algısı ilişkisi	93
9. BÖLÜM: GENÇLERDEN SÜREÇ İÇİN YASAL YOL HARİTASI	94
Silah bırakanların “topluma kazandırılması”	95
Terörle Mücadele Kanunu (TMK) tutuklularının tahliyesi	96
Sivillere karşı şiddetin yargılanması	98
İltica edenlerin geri dönüşü	99
Kürtçenin resmi dil olarak tanınması	101
Vicdani ret hakkı	102
Süreç desteği ve yasal düzenlemelere bakış	104

YÖNETİCİ ÖZETİ YERİNE: 40 MADDEDE GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Kuşak ve aidiyet

1. Türkiye'deki gençlerin %90,5'i hiçbir partiye, derneğe ya da topluluğa üye değil; raporun pek çok yerindeki "etkisizlik" ve "habersizlik" hislerini bu örgütsüzlük zemini üzerinden okumak mümkün.
2. Atatürkçülük gençler arasında en yaygın siyasi kimlik (%38,9) ve en genç kuşakta (%48,7) zirveye çıkıyor; üstelik 18-21 yaş grubunda milliyetçi spektrum tek başına yaklaşık %20'lik bir blok oluşturuyor.
3. Gençlerin %83,9'u Türkiye'ye ait hissediyor. Anadili Türkçe ve Kürtçe olanlar arasındaki fark yalnızca 2,8 puan. Bu yakınlaşma kopma ve bölünmeye değil, ortak aidiyetler ve gelecek talebine işaret ediyor.

Süreci karşılayan zemin

4. Gençlerin %70,1'i ülkenin gidişatını "kötü" buluyor. Bu memnuniyetsizlik tek bir kümeye sıkışmış değil, kuşağa yatay biçimde yayılmış durumda.
5. Gençler için ülkenin en büyük iki sorunu ekonomi (%34,1) ile hukuk-adalet (%33,1). Milli güvenlik/terör ise yalnızca %1,9 oran ile en son sıralarda yer alıyor. Kamusal söylemde merkez kavram olan "güvenlik" gençler için arka planda kalıyor.
6. Gençlerin %68,7'si yargıya güvenmiyor. Yargıya güvensizlik eğitim arttıkça yükseliyor ve üniversite mezunlarının dörtte üçüne güvensizlik hâkim.
7. Gençlerin %53,3'ü ülkenin gidişatına etki edemediğini düşünüyor.

Gündelik demokratikleşme ihtiyacı

8. Her 10 gençten 7'si sosyal medyada siyasi görüş paylaşırken tedirgin oluyor. Tedirginlik kamu çalışanlarında, beyaz yaka ve profesyonellerde neredeyse %80'i aşıyor.

9. Gençlerin %49'u yetiştiği evde siyaset konuşulurken dikkatli olduğunu söylüyor. Anadili Kürtçe olan gençlerde aile içi politik suskunluk %58,6'ya çıkıyor.

10. Gençlerin %48,4'ü kamusal alanda Kürtçe konuşulduğunda olumsuz tepkilere tanıklık ettiğini söylüyor. MHP'li gençlerin %67,7'si bu tepkilere tanıklığı doğruluyor.

11. "Kürt kimliği toplumda kabul görüyor mu?" sorusunda anadili Kürtçe olan gençler (%61,6), anadili Türkçe olanlardan (%50,6) daha yüksek bir kabul algısı bildiriyor.

Kürt meselesinin tanınması ve adlandırılması

12. Gençlerin %62,2'si "Türkiye'de bir Kürt meselesi olduğunu söylemek doğru değil" yanıtını veriyor. Gençlerin bu tanımlamaya neden çekimser yaklaştığı veya bu tanımlamayı neden onaylamadığı ancak niteliksel araştırmalar ile anlaşılabilir olacak.

13. Süreci destekleyen gençlerin dahi çoğunluğu (%53,8) Türkiye'de bir "Kürt meselesi" olmadığını ifade ediyor. Müzakere Süreci Türkiye'de bir "Kürt meselesi" olduğuna ilişkin soru işaretlerine rağmen destekleniyor.

14. Gençlerin %33,9'u "Kürt meselesi" ifadesinin kendileri için "hiçbir şey ifade etmediğini" söylüyor.

15. Gençler meseleyi kabaca iki pencereden okuyor: haklar ve eşit vatandaşlık perspektifi (%36,6) ile güvenlik ve dış tehdit perspektifi (%29,5). Destekçiler haklar diliyle, karşıtlar güvenlik diliyle düşünüyor.

16. AK Parti ve MHP tabanları, aynı iktidar bloğunda olmalarına rağmen meseleyi temelde farklı dillerde okuyor. AK Parti seçmeni gençler daha çok haklar ve kalkınma yaklaşımını benimserken, MHP seçmeni gençler güvenlik ve dış tehdit yaklaşımını daha çok benimsiyor.

17. Anadili Kürtçe olan gençlerin %54,3'ü meseleyi haklar penceresinden okuyor. Anadili Türkçe olanlarda haklar yaklaşımı ile güvenlik yaklaşımı neredeyse eşit ağırlıkta.

Sürecin bilinirliği ve uyandırdığı duygular

18. Gençlerin %60,9'u Müzakere Süreci'nden haberdar ama TBMM komisyonunu bilenlerin oranı %32,4'e, takip edenlerin oranı %19,8'e düşüyor. Gençlerin özel olarak dinlendiği toplantıdan haberdar olanlar yalnızca %12,2 oranında. Süreç adıyla biliniyor, mekaniğiyle bilinmiyor.

19. Süreç bir öfke meselesi değil, bir kaygı meselesi. Kaygı hissedenlerin oranı %52,2, öfke hissedenlerin oranı %42,3. Kuşağın baskın duygusu kategorik bir reddiye değil, tetikte oluş.

20. Süreci destekleyenlerin %47,1'i aynı zamanda kaygılı.

21. Anadili Kürtçe olan gençlerin %66'sı süreçten umutlu. Anadili Türkçe olanların umut puanı ise 30 puan geride.

Sürece destek ve süreç değerlendirmesi

22. Gençlerin %50,7'si süreci destekliyor, %49,3'ü desteklemiyor. Bu anlamda gençler neredeyse tam ortadan ikiye bölünmüş durumda.

23. Sürece destek Doğu Anadolu Bölgesi'nde %67,6 oranında iken, Ege Bölgesi'nde %41,6 düzeyinde kalıyor.

24. Süreci destekleyen gençlerin %30,1'i sürecin gidişatından memnun değil. Bu "destekliyorum ama yürümüyor" hissi destek bloğunun en kırılğan kesimi olan umutsuz destekçilerin tezahürü olarak okunabilir.

25. Gençlerin yalnızca %35,8'i sürece kendilerinin dahil edildiğini düşünüyor. Sürece destek (%50,7) ile dahil edilme algısı (%35,8) arasındaki 15 puanlık uçurum, "destekliyorum ama dışındayım" duygusunu ortaya koyuyor.

26. En genç grup (18-21) sürece dahil edildiğini en az hissedenler (%30,5). Süreç en gençlere ulaşmıyor.

27. Gençlere göre sürece katılımın önündeki iki temel engel "siyasetçilerin onları dinlememesi" (%29,3) ve "korku, damgalanma veya yanlış anlaşılma endişesi" (%28,7). Bu iki kategori %58'lik bir dilim oluşturuyor.

28. Gençlerin %14,8'i güven odaklı destekçiler, %13,7'si temkinli destekçiler, %22,2'si umutsuz destekçiler, %27,6'sı kaygılı karşıtlar ve %21,7'si kaygısız karşıtlar olarak adlandırılabilir.

29. Kaygılı karşıtlar süreci desteklemeseler de meseleyi önemli görüyorlar (%27,3 "çok önemli"). Bu gruptaki gençler barış kriterlerinin tamamında destekçilerle benzer onay seviyelerinde duruyorlar.

30. Kaygısız karşıtlar barışın büyük oranda ortaklaşılan ilkelerine diğer gruplardan az onay veriyorlar.

Gençlerin süreçten beklentileri

31. Gençlerin %44,6'sı sürecin sonunda Türkiye'nin daha adil ve demokratik olacağına inanıyor. Sürece destek (%50,7) ile demokratikleşme inancı arasındaki 6 puanlık fark,

sürecin “bir politik açılım” olarak meşru ama “bir demokratik dönüşüm aracı” olarak yetersiz görüldüğünü söylüyor.

32. Gençlerin %70,7’si toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye’nin mümkün olduğuna inanıyor. Kuşağın çoğunluğu için barış soyut bir hayal değil, gerçekleşebilir bir gelecek tahayyülü.

33. Süreci destekleyen ve desteklemeyen gençler arasında farklılıkla yan yana yaşamada neredeyse hiç fark yok. Sürece karşı olanlar dahi farklı siyasi görüş, dini inanç ve etnik kimlikle yakın arkadaşlığa destekçilerle benzer oranda açık.

34. “Toplumsal barış mümkün” diyenlerin oranı süreç destekçilerinde %79 iken, sürece karşı olan gençlerde %62,2.

Toplumsal barışın koşulları

35. Toplumsal barışın koşullarına dair gençlere yöneltilen yedi kriter bakımından gençler arasında yatay bir mutabakat olduğu söylenebilir. Hukuk devletini barışın koşulu olarak görenler %94,5, bireysel özgürlükleri barışın koşulu olarak görenler %92,4, eşit vatandaşlığı barışın koşulu olarak görenler %92,3, geçmişle yüzleşmeyi barışın koşulu olarak görenler %88,8, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesini barışın koşulu olarak görenler %89,4, toplumsal cinsiyet eşitliğini barışın koşulu olarak görenler %87, farklı grupların bir arada yaşamasını barışın koşulu olarak görenler ise %84,7 oranında.

36. Gençler toplumsal barışın ne olması gerektiği konusunda neredeyse tam uzlaşıyor (%88-94) ama sürece dahil edildiğini düşünenlerin oranı yalnızca %35,8.

Yasal düzenlemeler

37. Gençler “geçiş dönemi adaleti” için sivillere karşı suç işleyenlerin yargılanmasını güçlü bir şekilde (%82,6) destekliyor. Pek çok farklı profilde genç bu adımı önemli buluyor.

38. Kürtçenin resmi dil olarak tanınması en az destek alan düzenleme (%36). Anadili Kürtçe olan gençlerin %76’sı bu düzenlemeyi desteklerken, anadili Türkçe olanlarda destek dörtte bire düşüyor.

39. “Fikrim yok” cevabının en yoğun alındığı konu ise vicdani ret hakkı. Neredeyse her dört gençten biri vicdani ret hakkı konusunda fikir belirtmiyor veya henüz bu konuyu zihinlerinde yerleştirebilmiş değiller.

40. Süreci destekleyenler dahi somut yasal adımlar söz konusu olduğunda kararsız kalıyor. Sürecin meşruiyeti ile araçlarının meşruiyeti arasında belirgin bir mesafe var.

GİRİŞ

Türkiye’de “Kürt meselesi”¹ etrafında bir müzakere zemini kurma çabasının uzun bir geçmişi var. Yakın tarihimizin ilk ciddi temasları 2009’da Oslo görüşmeleri ile başladı. Süreç 21 Mart 2013 Newroz’unda Abdullah Öcalan’ın “silahlar sussun, fikirler konuşsun” mesajının kamuoyu önünde okunmasıyla resmiyet kazandı. Ardından Akil İnsanlar Heyetleri kuruldu, ateşkes ilan edildi ve 28 Şubat 2015’te Dolmabahçe’de on maddelik bir mutabakat açıklandı. 22 Mart’ta dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan Dolmabahçe Mutabakatı’nı “tanımıyorum” dedi ve bu çıkış, Çözüm Süreci’nin fiilen sona ermesinde kritik bir kırılma noktası oldu.

Aradan dokuz yıl geçti. 1 Ekim 2024’te gerçekleşen TBMM açılışında MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin DEM Parti milletvekilleri ile tokalaşması ve 22 Ekim’de Meclis kürsüsünden Öcalan’a yönelik konuşma çağrısı, müzakereye dair hiç beklenmedik bir yerden yeni bir kapı araladı. Şubat 2025’te Öcalan’ın “Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı” ile PKK’yi feshe davet etmesi, ardından örgütün kongrede aldığı “kendini feshetme” kararı, sembolik silah bırakma töreni ve TBMM bünyesinde kurulan komisyon² sürecin izlenebilir hale gelmesini sağladı. Türkiye bir yılı aşkın süredir bu yeni dönemin içinde.

Raporun saha çalışması 4-12 Aralık 2025 tarihlerinde, yani TBMM komisyonu hâlâ çalışırken ve 18 Şubat 2026’da yayımlanan komisyon raporu açıklanmadan önce tamamlandı. Bu özelliğiyle rapor, hem kurumsal çerçeve şekillenirken gençlerin tutumunu kayıt altına alıyor hem de süreç ilerledikçe yapılacak benzer çalışmalar için bir karşılaştırma referansı oluşturuyor.

---

¹ Raporla "Kürt sorunu" yerine "Kürt meselesi", çoğu yerde de "Türkiye'nin Kürt meselesi" formülünü tercih ediyoruz. "Sorun" kelimesi hem pejoratif bir tını taşır hem de neyin tam olarak "sorun" olarak tanımlandığı konusunda muğlaktır. "Mesele" ise tartışılması, anlaşılması ve müzakere edilmesi gereken bir konuyu işaret eder; tanımı açık uçludur ama çağrışımı yargı içermez. "Türkiye'nin Kürt meselesi" denmesi ise, "meseleyi" belirli bir grubun değil Türkiye'nin bütününün "meselesi" olarak konumlandırma çabasıdır. Tarihsel olarak meselenin "Doğu meselesi", "Güneydoğu sorunu" ya da "terör sorunu" gibi farklı adlarla anıldığını ve her adlandırmanın meselenin neye indirildiğine dair bir tercih içerdiğini akılda tutmak gerekir.

² Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Bu sürece resmi söylemde “Terörsüz Türkiye Süreci” deniyor. Bu isimlendirme meseleyi baştan güvenlik çerçevesine yerleştiriyor ve masanın bir tarafını terörle özdeşleştiriyor. Kürt siyasi hareketinde ise “Barış ve Demokratik Toplum Süreci” tercih ediliyor ve süreç Türkiye’nin bütüncül bir şekilde demokratikleşme ihtiyacı ile birlikte anılıyor. Biz bu raporda, uluslararası barış literatüründe iki taraf arasındaki resmi diyalogları tanımlamak için kullanılan analitik kavrama yaslandık: **Müzakere Süreci**. Bir olgunun nasıl tanımlandığı onun kendisini değiştirmez fakat onunla nasıl bir ilişki kuracağınızı, hangi yönlerini görüp hangilerini görmeyeceğinizi büyük ölçüde belirler. Bu tercih meseleye toplumun, gençliğin ve gündelik hayatın penceresinden bakma çabamız ile uyumlu olmanın yanı sıra görüş alanımızı da genişletiyor.

Bugün 18-35 yaş aralığında olanlar, 2013’te başlayan ilk “çözüm” sürecini çocukluk ya da erken gençlik yıllarında yaşadılar. Ardından gelen şiddet sarmalını, 2015 sonrası şehir çatışmalarını, hayatın barış ihtimali ile yeniden çatışma arasında salınmasını ergenliklerinde ve ilk yetişkinlik yıllarında deneyimlediler. Bu kuşak için “müzakere” ve “çatışma” soyut kavramlar değil, arka arkaya ve bazen iç içe deneyimlenmiş süreçler. Üstelik bugün başlayan yeni sürecin orta ve uzun vadeli sonuçları - eğitim, istihdam, ifade özgürlüğü, bir arada yaşama imkânı, anadil hakkı vb. - bu kuşağı derinden etkileyecek. Buna rağmen gençlerin sesi, kendi gelecekleri hakkında konuşulan masalarda hâlâ en az duyulan seslerden biri. Bu rapor, sürecin asli muhataplarından biri olan gençlerin sesini daha duyulur hale getirmeyi amaçlıyor.

YÖNTEM

Bu rapora dayanak olan saha verisi, Toplumsal Etki Araştırmaları Merkezi (TEAM) tarafından Gençlik Örgütleri Forumu ve Hakikat Adalet ve Hafıza Çalışmaları Derneği (Hafıza Merkezi) için üretilmiştir. Saha çalışması 4-12 Aralık 2025 tarihlerinde, Türkiye'nin 47 ilinde ve 255 ilçesinde yaşayan 18-35 yaş arası 1741 kişiyle CATI (Bilgisayar Destekli Telefon Görüşmesi) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Örnekleme, NUTS-1 sınıflandırmasındaki 12 bölge esas alınarak tasarlanmıştır; veri toplama sürecinde TÜİK ve YSK verilerine dayalı olarak cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ile Mayıs 2023 Genel Seçimleri, Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Mart 2024 Yerel Seçimleri kotaları uygulanmıştır. Araştırmanın hata payı, %95 güven aralığında $\pm 2,35$ puandır.

Katılımcıların temel demografik dağılımı şöyledir:

- Katılımcıların %49'u kadın³, %51'i erkektir.
- Katılımcıların %24,5'i 18-21, %22,4'ü 22-25, %27,6'sı 26-30 ve %25,5'i 31-35 yaş aralığındadır.
- Katılımcıların %8,2'si ilköğretimi tamamlamamış, %16,8'i ilköğretim, %44,9'u lise ve %30,1'i üniversite mezunudur.
- Katılımcıların %74,3'ünün anadili Türkçe, %19,7'sinin Kürtçe, %3,1'inin Arapça, %2,9'unun ise diğer dillerdir.
- Katılımcıların %47,6'sı en alt gelir grubunda (11.052 TL ve altı), %27,9'u alt gelir grubunda (11.053-22.104 TL), %22,3'ü orta gelir grubunda (22.105-66.312 TL) ve %2,2'si üst gelir grubundadır (66.313 TL ve üzeri).

Veriler demografik ve siyasal kırılımlar arasında yapılan çapraz analizler ile değerlendirilmiştir. Her bulgu cinsiyet, yaş aralığı, eğitim düzeyi, gelir grubu, meslek, anadil, parti tercihi, oy verme davranışı, siyasal kimlik gibi 72 farklı alt kırılım üzerinden yeniden okunmuş; özellikle gençlik içindeki ayrışma ve yakınlaşma noktaları incelenmiştir. Raporun tablolar eşliğinde sunduğu yorumların temelinde bu çapraz okuma yatmaktadır.

³ Bu raporda meslek kategorilerinden biri olarak "ev kadını" ifadesi kullanılmıştır. Bu tercih, katılımcı kadınların kendi meslek beyanlarına dayanmaktadır. Hane içi emek dışında ücretli bir işte çalışmadığını belirten genç kadınlar, kendilerini büyük ölçüde "ev kadını" olarak tanımlamıştır. Öte yandan, NEET kadın olmak ile "ev kadını" olarak adlandırılan rol, erkeklerden farklı olarak sıkı biçimde iç içe geçmiştir.

Gençler bir blok olarak değil, kuşak içindeki ayrışmalar ve yakınlaşmalar görünür kılınarak analiz edilmiştir. Süreci basit bir destekçiler/karşıtlar ölçümüne indirgemekten kaçınmak, gençlerin **duygularını** (umut, kaygı, şüphe, öfke vb.), **deneyimlerini** (ailede otosansür, kamusal alanda kimlik, sosyal medyada ifadenin sınırları vb.) ve toplumsal barış vizyonu inşasında gözetilmesi gereken **beklentilerini** okumak tercih edilmiştir. Bu yaklaşım ile, gençlerin süreci yalnızca onaylayan veya reddeden değil; yaşayan, hayal eden ve talep eden bir özne olarak anlaşılmasına katkı sunmak amaçlanmıştır.

Raporda sık sık karşılaşılabileceğiniz 5 segment bulunmaktadır: güvenli destekçiler, temkinli destekçiler, umutsuz destekçiler, kaygısız karşıtlar ve kaygılı karşıtlar. Bu profilleme, gençlerin Müzakere Süreci'ne yaklaşımını yalnızca destekleyenler/desteklemeyenler ikiliğiyle okumama çabasının analitik bir çıktısıdır. Bu tipoloji, gençleri iki eksende anlamaya çalışır. **Birinci eksen**, gencin süreci destekleyip desteklemediği ve **ikinci eksen** gencin sürece dair duygusal yatırımı, yani umut, kaygı veya kayıtsızlık taşıyıp taşımadığıdır.

Güven Odaklı Destekçiler

Sürece destek veren ve sürecin başarıyla sonuçlanacağına güçlü biçimde inanan gençleri ifade eder. Bu grup için süreç bir umut alanıdır, sürecin sonunda Türkiye'nin daha adil ve demokratik bir ülkeye dönüşeceğine inanırlar.

Temkinli Destekçiler

Süreci destekleyen ama sürecin gidişatı veya yöntemine dair belirli soru işaretleri taşıyan gençleri ifade eder. Onlar için süreç meşrudur fakat nasıl yürüyeceği sorgulanmayı hak eder. Eleştirel bir mesafeyi korurlar.

Umutsuz Destekçiler

Süreci destekleyen ama sonuca varacağına dair inançları zayıf olan gençleri ifade eder. Onlar süreci ilkesel olarak savunurlar ama gidişatından memnun değildirler ve demokratikleşme vaadine olan inançları görece düşüktür.

Kaygısız Karşıtlar

Süreci desteklemeyen ve meseleyi de büyük ölçüde önemsemeyen ya da sürece dair güçlü duygular beslemeyen gençleri ifade eder. "Kürt meselesi" kavramıyla bağ kurmazlar, barışın çoğunluk tarafından üzerinde neredeyse uzlaşmış koşullarına dahi diğer gruplardan daha az onay verirler.

Kaygılı Karşıtlar

Süreci desteklemeyen ama meseleyi önemli gören gençleri ifade eder. Sürece itiraz ederler ama "bu konuya değinmeye değmez" demezler. Sürecin yöntemini, hızını veya sonucunu sorgulamış olabilirler; ama meselenin kendisinin önemli olduğunu kabul ederler. Barışın koşulları söz konusu olduğunda, destekçi gruplarla benzer onay seviyelerinde dururlar.

1. BÖLÜM: KİMLİK ve AİDİYET

“Kim bu 1741 genç?” sorusunun cevabı, raporun ilerleyen bölümlerinde yer alan tüm bulguların nasıl okunması gerektiğine de zemin hazırlıyor. Bu nedenle, öncelikle söz konusu gençlerin yaşama hangi bağlarla bağlı olduğunu genel hatlarıyla anlayabileceğimiz bulgulara yer vermeyi önemsiyoruz. Örneklemin yalnızca demografik portresi değil, kimlik portresi de oldukça zengin.

Gençlerin %90,5’i hiçbir topluluğa, partiye, derneğe ya da vakfa üye değil. Siyasi parti üyeliği yalnızca %8,3, sivil toplum kuruluşu/dernek/vakıf üyeliği %1,6 ve öğrenci topluluğu üyeliği yalnızca %0,5 düzeyinde. Raporun sonraki bölümlerinde göreceğimiz “ülkenin gidişatına etki edememe” hissi ya da “süreçten haberdar olmama” hâli bu “örgütsüzlük” bulguları ile birlikte değerlendirilebilir. Gofor ve KONDA (2024) işbirliği ile gerçekleştirilen “Gençlerin Politik Tercihleri Araştırması” da benzer bir tabloyu ortaya koymuş; gençlerin siyasi partilere güven duymadığını, bu güvensizliğin hem karar alma mekanizmalarına hem sivil alana yayıldığını, sivil alan tahayyülünün hak temelli sivil toplumdan ziyade yardım kuruluşları ile sınırlı kaldığını ve gençlerin toplumsal değişim arzularını örgütlenmekten ziyade “oy kullanmak” veya “CİMER’e yazmak” gibi bireysel davranışlara yansıttığını göstermişti.

Tablo 1.1 Herhangi bir topluluğa üye misiniz?

Herhangi bir topluluğa üye misiniz? (*Çoklu yanıt)	Türkiye Geneli
Siyasi Parti Üyeleri	8,3%
STK, Dernek veya Vakıf Üyeleri	1,6%
Öğrenci Topluluğu Üyeleri	0,5%
Hiçbir Topluluğa Üye Olmayanlar	90,5%

Siyasi pozisyon dağılımına bakıldığında, kendisini sol, orta veya sağ olarak tanımlayan gençler arasında kayda değer bir denge görülüyor. Solda konumlanan gençler %30,9, ortada konumlanan gençler %33,5, sağda konumlanan gençler ise %35,6 oranında. Bu denge Türkiye gençliğinin kendini tanımlama düzeyinde polarize olmaktan ziyade geniş bir spektruma yayıldığını gösteriyor.

Tablo 1.2 Siyasi Pozisyon Dağılımı

Siyasi Pozisyon Dağılımı	Türkiye Geneli
Sol	30,9%
Orta	33,5%
Sağ	35,6%
Toplam	100%

Siyasi kimlik tercihleri sorulduğunda en çok benimsenen kimlik açık ara **Atatürkçülük (%38,9)** oluyor. Atatürkçülüğü sırasıyla Milliyetçilik (%14,7), İslamcılık (%9,7), Cumhuriyetçilik (%7,3), Türkçülük ve Muhafazakârlık (%5,5) izliyor. Gençlerin siyasi kimlik tercihinde Atatürkçü-milliyetçi-cumhuriyetçi spektrum geniş bir ağırlık merkezi oluşturuyor. Gençliğin siyasi kimlik haritası, sürecin tartışıldığı zeminin de haritasını sunuyor.

İstanbul Gençlik Araştırmaları Merkezi'nin 2024 yılında gerçekleştirdiği "Milliyetçiliğin Dönüşümü ve Genç Yüzleri" araştırması gençler arasında milliyetçiliğin yükselişini daha önce kaydetmişti. Söz konusu araştırma; sığınmacı karşıtlığının sınıf ve etnik kimliği aşan bir "ortak zemine" dönüştüğünü, Kürt meselesinde iktidarın milliyetçi çizgisinin gençler arasında büyük ölçüde içselleştirildiğini ve savunma sanayiine duyulan ilginin muhalif gençleri de kapsayacak biçimde yaygınlaştığını ortaya koyuyordu. Yine aynı araştırmada bu "genç" milliyetçiliğin seküler bir ağırlık taşıdığına ve "resmi" milliyetçilik ile örtüşmekle birlikte ondan belirgin biçimde ayrıştığına dikkat çekiliyordu. Demet Lüküslü ve Begüm Uzun'un (2024) FES için hazırladığı "Kararlı Demokratlar mı Yoksa Coşkulu Milliyetçilik mi Yol Ayrımında Türkiye Gençliği" araştırması da benzer bulguları ortaya koyarak gençlerin bir yandan demokratik haklara değer verme ve baskıcı politikalarından endişe duyma eğilimindeyken, diğer yandan "ötekiler" ile ilişkilerinde de hala belirli gerilim hatlarına tutunduklarını söylüyordu. Bizim yaptığımız saha araştırması ise milliyetçi-seküler hattın gençlerin ideolojik kimliğinde en belirgin hat olduğunu yeniden ortaya koyuyor ve bu hegemonik kimliğin gençlerin toplumsal barışa yaklaşımını nasıl etkilediğini anlaşılır kılmayı amaçlıyor.

Atatürkçülük en genç kuşakta (18-21) %48,7 ile zirvede; yaş ilerledikçe bu oran sistematik olarak düşüyor ve 31-35 yaş grubunda %29'a iniyor. Atatürkçülük ile kurulan aidiyette görülen yaklaşık 20 puanlık fark, kuşak içinde gözlemlenen en güçlü ayrışmalardan birini oluşturuyor. En genç grupta (18-21) Ülkücü kimliği benimseyenlerin oranı %9,2. Bu rakam Türkiye ortalamasının (%4,9) neredeyse iki katı. Türkçülük ile ilişkilendirilmediğinde milliyetçi spektrumun tamamı bu yaş grubunda kabaca %20'lik bir blok oluşturuyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Tablo 1.3 En Yakın Hissedilen Siyasi Kimlik

En Yakın Hissedilen Siyasi Kimlik	18-21 Yaş Grubu	22-25 Yaş Grubu	26-30 Yaş Grubu	31-35 Yaş Grubu	Türkiye Geneli (T1)
Atatürkçü	48,7%	42,7%	35,7%	29,0%	38,9%
Milliyetçi	9,9%	15,4%	15,2%	16,3%	14,7%
İslamcı	8,9%	8,9%	10,4%	10,9%	9,7%
Cumhuriyetçi	3,0%	10,2%	7,3%	5,4%	7,3%
Türkçü	2,5%	5,9%	6,5%	6,2%	5,5%
Muhafazakar	5,9%	4,1%	7,0%	5,8%	5,5%
Ülkücü	9,2%	3,2%	3,4%	6,2%	4,9%
Demokrat	1,5%	2,6%	4,8%	7,0%	3,9%
Milliyetçi muhafazakar	6,4%	2,2%	3,1%	5,0%	3,6%
Ulusalcı	1,5%	2,0%	0,8%	2,3%	1,6%
Kürt siyasi hareketi	1,0%	0,9%	2,5%	1,9%	1,6%
Solcu	-	1,3%	1,1%	0,8%	1,0%
Apolitik	1,0%	0,4%	0,8%	0,8%	0,7%
Liberal	-	0,2%	1,1%	1,6%	0,7%
Yeşil hareket/Çevreci/Ekolojist	-	-	0,3%	0,8%	0,3%
Kadın hareketi/Feminist	0,5%	-	-	-	0,1%
Toplam	100%	100%	100%	100%	100%

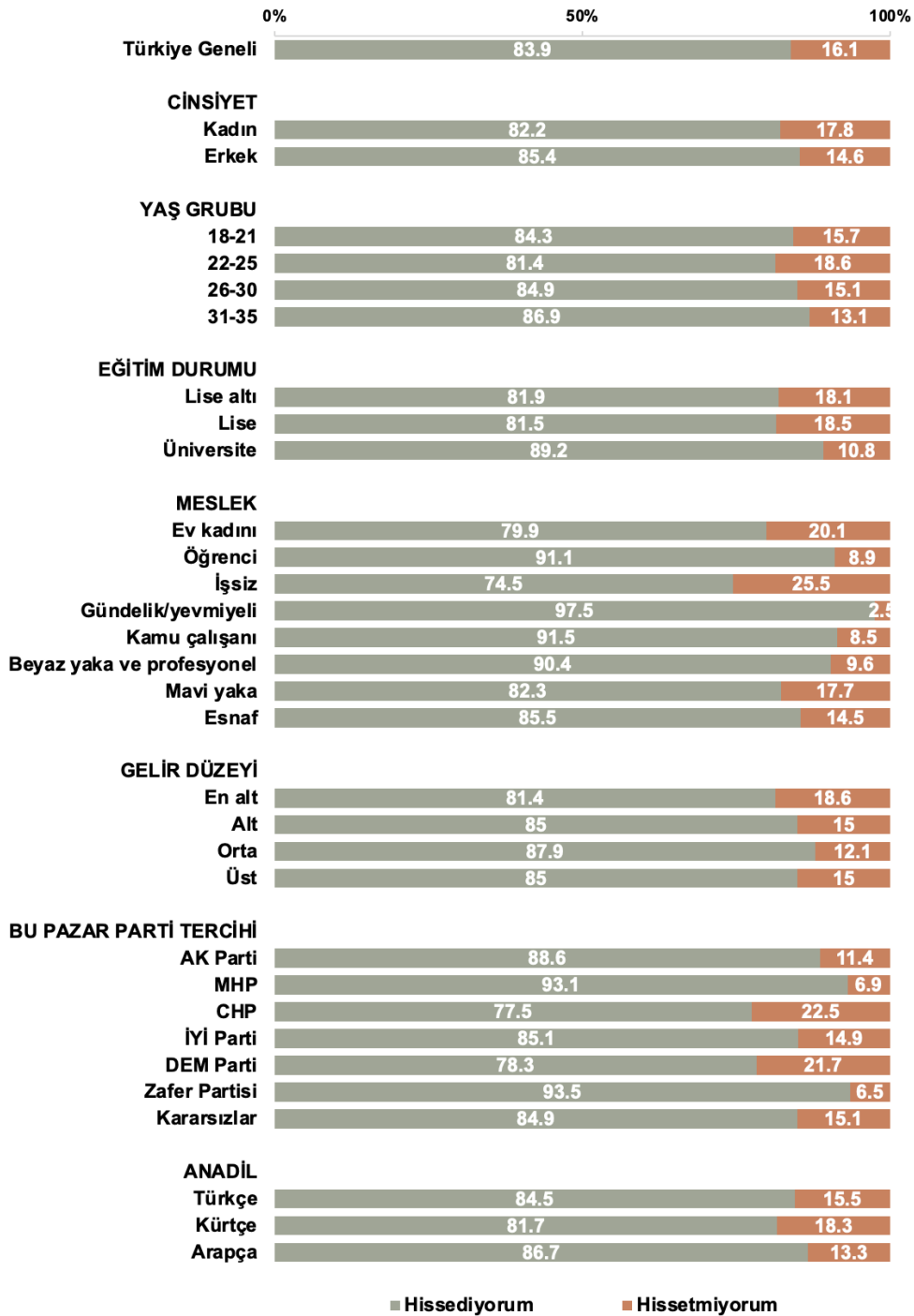
Türkiye'ye aidiyet duygusu sorulduğunda gençlerin %83,9'u "yaşadığım ülkeye ve topluma ait hissediyorum" yanıtını veriyor. Bu yüksek bir oran ve raporun ilerleyen bölümlerinde göreceğimiz "etkisiz" hissetme veya "habersiz" olma durumunun aidiyetsizlikten kaynaklanmadığını ortaya koyuyor. Gençler ait hissediyor fakat bu aidiyet eşit dağılmıyor. Asıl mesele kuşağın ortalama aidiyet düzeyi değil, bu aidiyetin hangi kırılımlarda nasıl çatlama başladığı.

Cinsiyet eksenini en zayıf ayrışmayı gösteriyor. Erkeklerde aidiyet %85,4, kadınlarda %82,2. Fark yalnızca üç puan. En düşük aidiyet 22-25 yaş aralığında (%81,4). En yüksek aidiyet ise 31-35 yaş grubunda (%86,9). Eğitim kırılımı ilginç bir gerilim sunuyor. Lise altı ve lise mezunlarında aidiyet birbirine çok yakınken, üniversite mezunlarında %89,2 ile en yüksek seviyeye çıkıyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Anadili Türkçe olan gençlerde aidiyet %84,5 iken, anadili Kürtçe olanlarda %81,7 oranında. Kürtçe konuşanlar ile Türkçe konuşanlar arasındaki fark sadece 2,8 puan. **Yani gençler için Türkiye'ye aidiyet duygusu etnik bir hat boyunca çatlamiyor.** Bu bulgu, sürecin meşruiyet zemini açısından kritik. Müzakere Süreci "Türkiye'den kopmak isteyen bir kesime karşı" değil, zaten Türkiye'ye ait hisseden gençlerin ortak gelecek talebine yanıt vermesi beklenen bir süreç olarak okunmalı.

Grafik 1.1 Kendinizi yaşadığınız ülkeye ve topluma ait hissediyor musunuz?

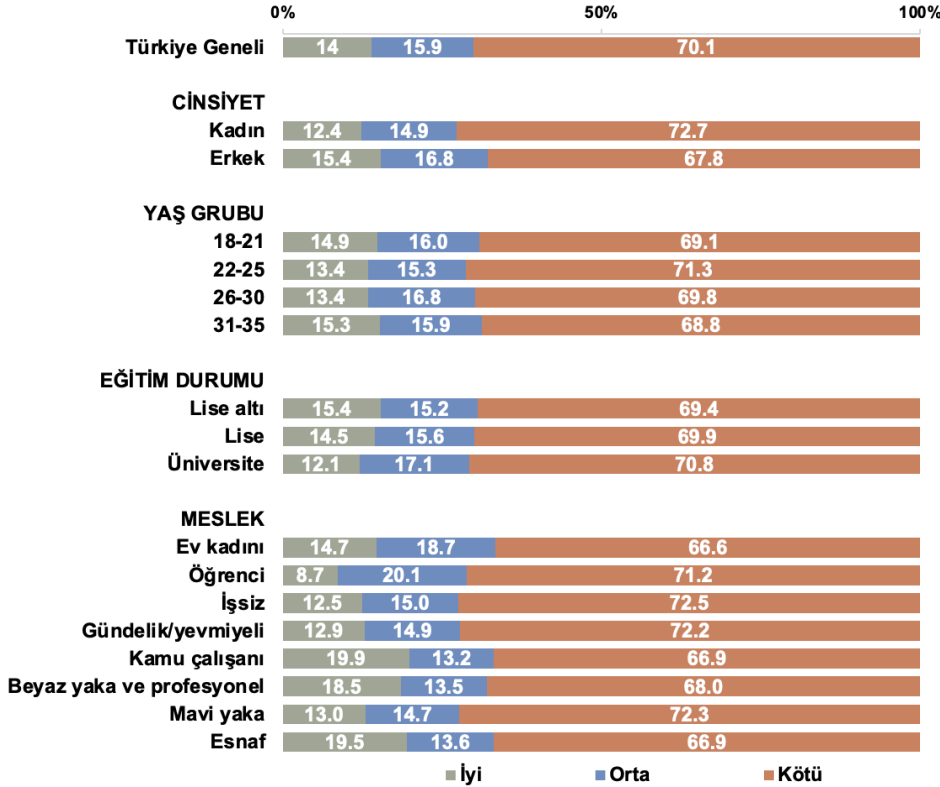
2. BÖLÜM: **SÜRECİ** **KARŞILAYAN ZEMİN:** **NASIL BİR TÜRKİYE?**

Ekim 2024'te başlayan Müzakere Süreci boş bir levha üzerine kurulmadı. Aksine; yaygın bir memnuniyetsizlik, ekonomik baskı ve kurumsal güven aşınması ikliminde başladı. Tam da bu nedenle, sürecin esasında geniş tabanlı bir "normalleşme" arayışının ürünü olduğu düşünülebilir.

"Türkiye hangi yöne gidiyor?"

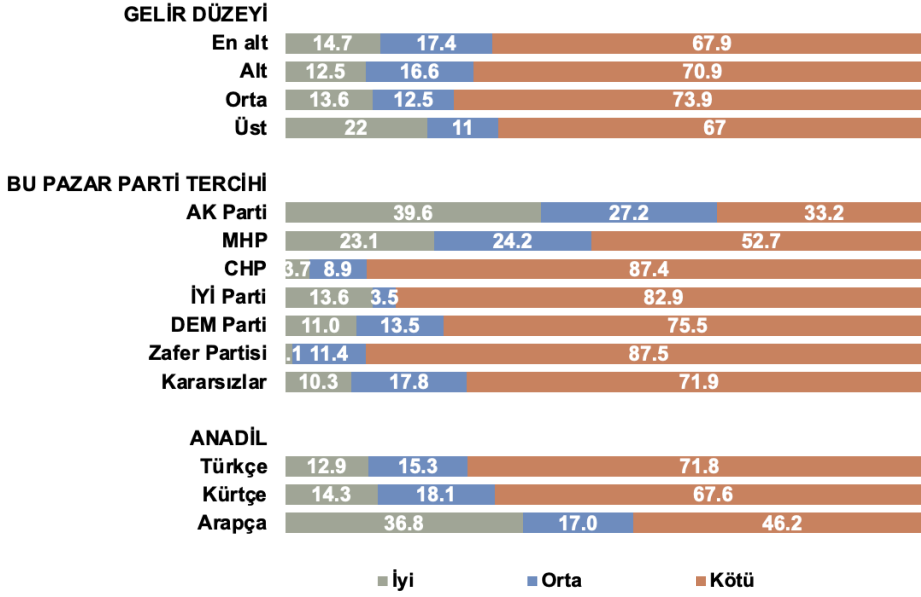
genelinde gençlerin **%70,1'i ülkenin gidişatını "kötü"** olarak değerlendiriyor; "iyi" diyenlerin oranı %14'te kalıyor. Bu oran tek başına yüksek bir memnuniyetsizliğe işaret ediyor; ama asıl mesele rakamın büyüklüğünden çok, ne kadar yatay biçimde dağıldığı. Bu memnuniyetsizlik belirli bir ideolojik kümeye ya da demografik kesime sıkışmış değil; gençler içinde hemen her kesime yayılmış durumda. Genç kadınlar genç erkeklere kıyasla ülkenin gidişatını daha "kötü" görüyor. Yaş gruplarında ise zirveyi "geçiş kuşağı" olarak tanımlanabilecek 22-25 yaş aralığı tutuyor (%71,3). Eğitim arttıkça memnuniyetsizlik düşmüyor, hafifçe artıyor. İşsizler (%72,5), gündelik/yevmiyeli çalışanlar (%72,2) ve öğrenciler (%71,2), "ülkenin gidişatı kötü" diyenlerin en yoğun olduğu üç meslek grubu. Bu üçünün ortak özelliği ekonomik güvenceden ya da düzenli gelirden mahrum olmak ise, ülkenin gidişatından duyulan memnuniyetsizliğin doğrudan ekonomik kırılganlığın izini sürdüğü söylenebilir. Gelir kısımları ters bir desen çiziyor. En alt gelirden "ülkenin gidişatı kötü" diyenler %67,9 ve alt gelirden %70,9 oranındayken, **orta gelirden %73,9** oranla zirveye ulaşıyor. Üst gelirden tekrar %67'ye iniyor. Yani memnuniyetsizlik orta sınıfta zirve yapıyor.

Grafik 2.1.1 Türkiye'nin genel gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 2.1.2 Türkiye'nin genel gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ak Parti'yi destekleyen gençlerin üçte biri ülkenin gidişatından memnun değil. Bu oran MHP'yi destekleyen gençlerde %50'yi aşıyor. CHP, Zafer Partisi ve İYİ Parti'yi destekleyen gençlerde memnuniyetsizliğin oranı %80'in üzerinde. DEM Parti'yi destekleyen gençlerin ise dörtte üçü gidişattan memnuniyetsiz. Kısacası, süreç "olağan" bir iklimde değil, *systematik bir memnuniyetsizliğin içinde* başladı.

"Ülkenin en büyük sorunu nedir?" sorusuna verilen yanıtlar, gençlerin sorun haritasını net biçimde ortaya koyuyor. İlk iki başlık neredeyse başa baş gidiyor: **ekonomi ve işsizlik (%34,1) ile hukuk ve adalet (%33,1)**. İkisi birlikte gençlerin gündeminin yaklaşık üçte ikisini oluşturuyor. Daha sonra sırasıyla eğitim sistemi (%11,4), yolsuzluk/torpil (%7,4), göç/göçmenler (%4,1) ve çocuklara şiddet (%3) ülkenin en önemli sorunları arasında sıralanıyor. **Gençlerin yalnızca %1,9'una göre milli güvenlik/terör ülkenin en büyük sorunları arasında.** Ekonomi ile güvenlik arasında 32 puan, adalet ile güvenlik arasında 31 puan fark bulunuyor. Sürecin etrafında kurulan kamusal söylemde "güvenlik" bir merkez kavram iken, gençler için bu ülke gündeminin en alt sıralarında.

Bu tablo, gençlerin gözünden Türkiye'nin sorunlarının iki ağır sütunu olduğunu gösteriyor; **geçim ve güven**. Müzakere Süreci'nin bu iki ağır sütunu yerinden oynatabilme imkânı gençler için belirleyici olacağı benziyor.

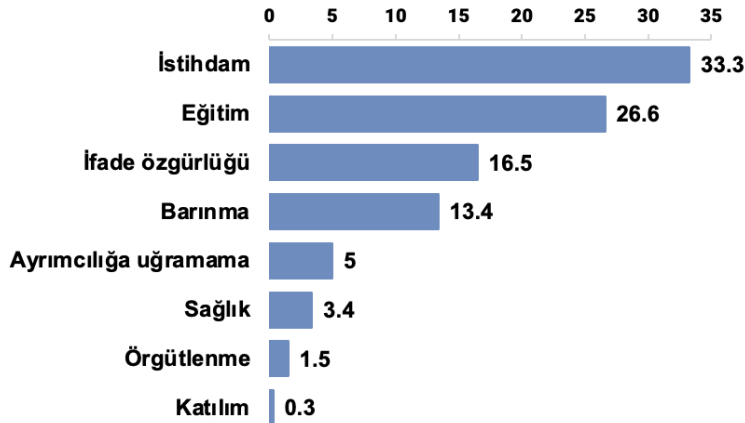
Grafik 2.2 Ülkenin en büyük sorunu nedir?

“Hayat nerede sekteye uğruyor?”

Ülke sorunlarının hiyerarşisi gençlerin **bilişsel** sıralamasıydı ve neyi en önemli gördüklerini gösteriyordu. Bu başlıkta ise gençlerin **deneyimsel** sıralaması var ve hangi haklarının doğrudan kesintiye uğradığına ışık tutuyor.

Grafik 2.3 En çok sekteye uğrayan gençlik hakkı hangisidir?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Türkiye genelinde gençlerin en çok sekteye uğrayan haklarının açık ara farkla istihdam (%33,3) ve eğitim (%26,6) olduğu düşünülüyor. Ardından ifade özgürlüğü (%16,5) ve barınma (%13,4) geliyor. Ayrımcılığa uğramama hakkının %5 oran ile arka sıralarda kaldığı söylenebilir. Cinsiyet kırılımında küçük ama anlamlı farklar var. **Kadınlar eğitime ve ifade özgürlüğüne, erkekler ise barınma ve sağlık haklarına daha çok dikkat çekiyor.** En genç kuşak (18-21), kimlik temelli ayrımcılığa uğramama hakkına karşı daha hassas.

İşsiz gençlerin %45,8'i en çok sekteye uğrayan hakkın istihdam olduğunu söylüyor. Bu rakam Türkiye ortalamasının 12 puan üzerinde. Gündelik/yevmiyeli çalışan gençler için de istihdam en fazla sekteye uğrayan hak olsa da, bu gençlerin neredeyse beşte biri barınma hakkının da ihlal edildiğini söylüyor. Barınma hakkının ihlaline dikkat çeken bir diğer grup, kamu çalışanı gençler. Öğrencilerde ise sıralama farklılaşıyor. Öğrencilere göre en çok sekteye uğrayan hak eğitim (%34,4) ve ikinci sırada ifade özgürlüğü (%19,3) geliyor.

Beyaz yaka ve profesyonellerde ise çalışma ve istihdam haklarının sekteye uğradığını düşünenlerin oranı düşüyor. Bu grup öncelikle ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini düşünüyor. **Beyaz yakalı gençler konuşabilecekleri alanların geçim alanlarından daha fazla daraldığını söylüyor.**

Tablo 2.1 En Çok Sekteye Uğrayan Gençlik Hakkı

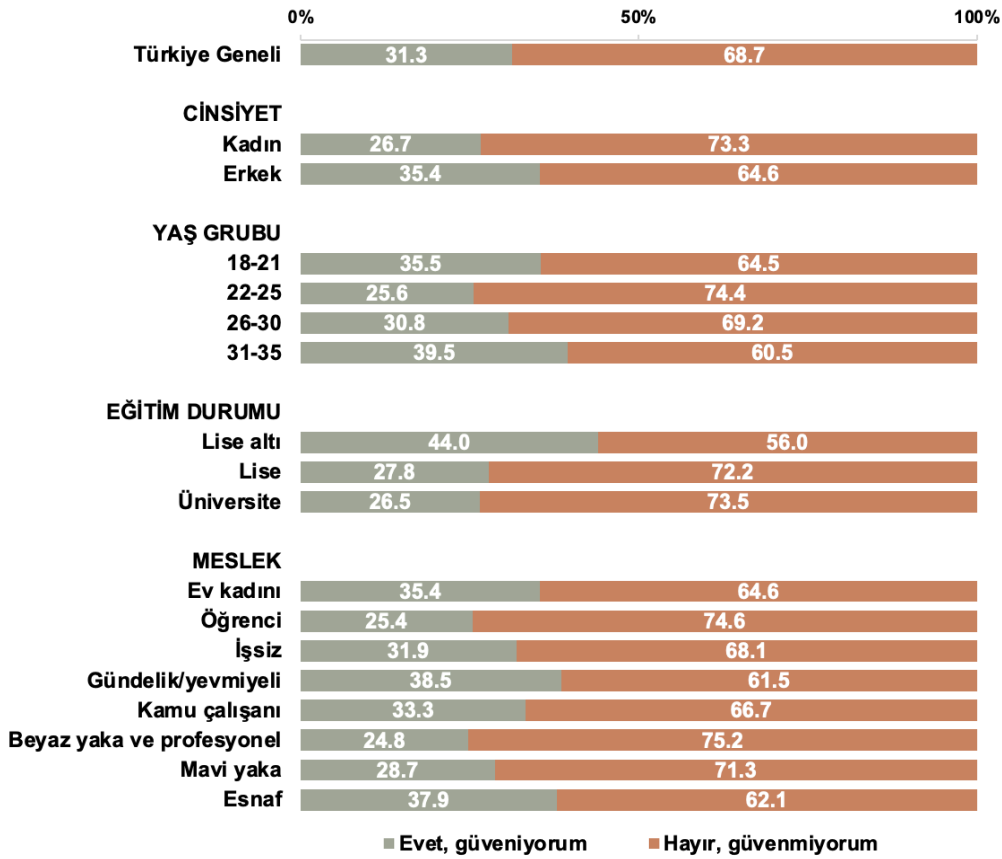
En Çok Sekteye Uğrayan Gençlik Hakkı	Ev Kadını	Öğrenci	İşsiz	Gündelik / Yevmiyeli	Kamu Çalışanı	Beyaz Yaka / Profesyonel	Mavi Yaka	Esnaf	Türkiye Geneli (tl)
Çalışma/istihdam	29.0%	30.1%	45.8%	42.6%	35.5%	22.5%	31.7%	34.4%	33.3%
Eğitim	29.6%	34.4%	21.4%	20.6%	20.9%	23.7%	26.9%	28.0%	26.6%
İfade özgürlüğü	16.4%	19.3%	12.0%	10.4%	17.3%	26.2%	16.9%	14.4%	16.5%
Barınma	13.5%	8.4%	10.4%	17.6%	18.1%	17.5%	13.9%	11.2%	13.4%
Ayrımcılığa uğramama	4.9%	6.0%	7.3%	-	5.5%	3.7%	5.0%	4.0%	5.0%
Sağlık	3.6%	1.2%	3.1%	8.8%	0.9%	1.4%	4.0%	3.2%	3.4%
Örgütlenme	3.0%	-	-	-	0.9%	5.0%	0.8%	4.8%	1.5%
Katılım	-	0.6%	-	-	0.9%	-	0.8%	-	0.3%
Toplam	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

“Güven nerede çatırdıyor?”

Gençlerin **%68,7’si yargıya güvenmiyor**. Yalnızca 10 gençten 3’ü yargıya güvendiğini belirtiyor. Eğitim arttıkça güvensizlik artıyor. Lise altı eğitime sahip gençlerin %56’sı yargıya güvenirken, üniversite mezunlarında neredeyse her dört gençten üçü güvensiz. Yargıya en az güvenen meslek grupları öğrenciler, beyaz yaka ve profesyoneller. Bu grupları mavi yakalı gençler ve kamu çalışanları takip ediyor. Gelir kırımını ters bir tablo sunuyor. **En alt gelir grubunda yargıya güvensizlik %62,9** iken, **orta gelir grubunda %77,5 ile zirveye çıkıp** üst gelirden yeniden hafifçe gerileyerek %75 olarak kaydediliyor. Orta gelir grubu diğer pek çok konuda olduğu gibi hukuk ve adalet konusunda da daha eleştirel duruyor.

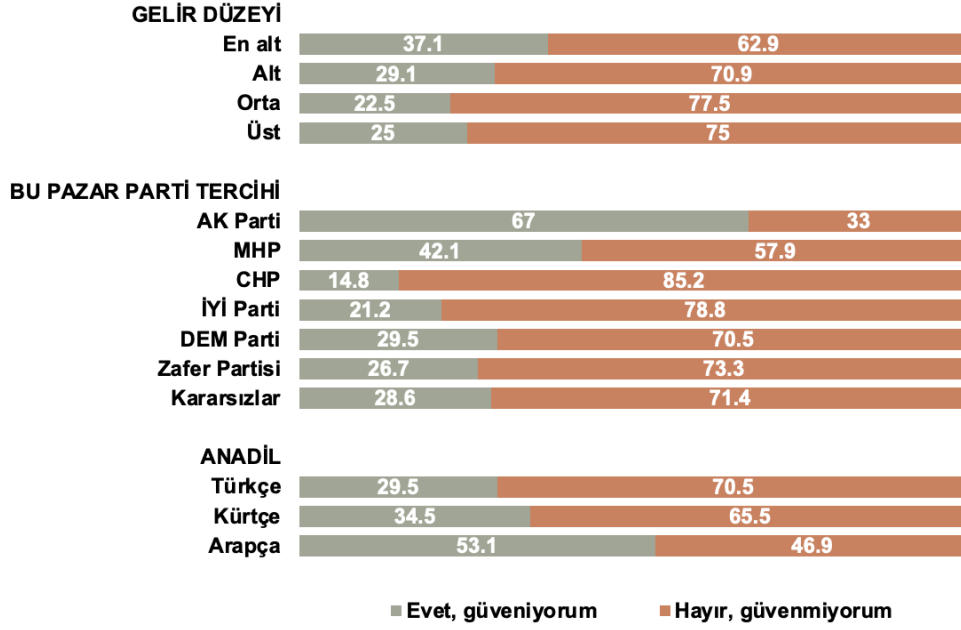
AK Parti’yi destekleyen gençlerin yargıya büyük oranda güvendiği görülse de, MHP’yi destekleyen her 10 gençten 6’sı yargıya güvenmiyor. Zafer Partisini destekleyen gençlerde de MHP’li gençler ile paralel bir şekilde yargıya güvenenlerin oranı %39’da kalıyor. DEM Partiyi destekleyen her dört gençten üçü de yargıya güvensizliğini ifade ediyor. Anadili Türkçe olan gençler ile anadili Kürtçe olan gençler arasında 5 puanlık bir fark açılıyor ve anadili Kürtçe olan gençler yargıya daha az güveniyor.

Grafik 2.4.1 Türkiye’de yargı ve adalete güveniyor musunuz?

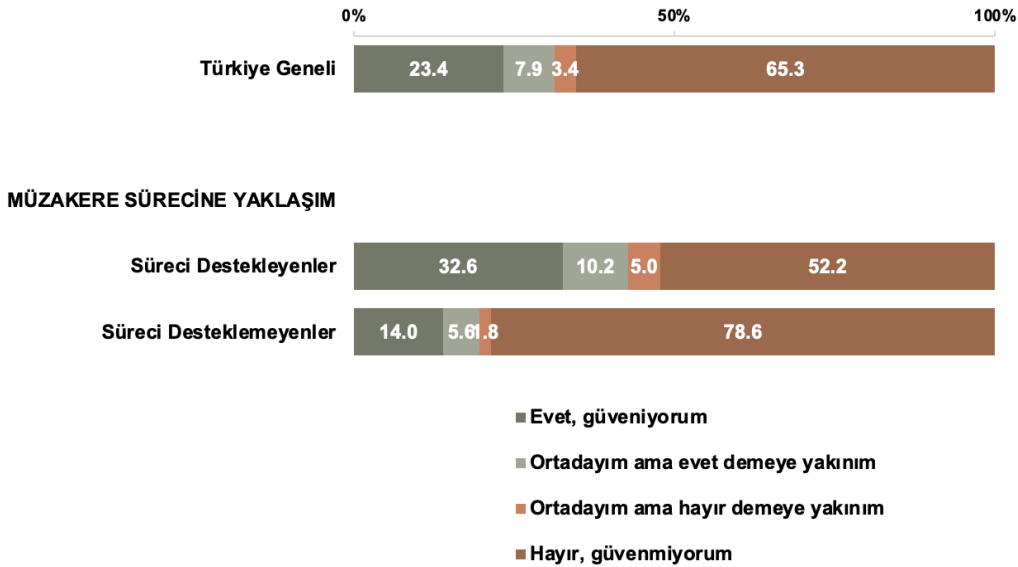
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 2.4.2 Türkiye’de yargı ve adalete güveniyor musunuz?

Diğer bir dikkat çekici bulgu ise, süreci destekleyenlerin dahi yargıya güven konusunda Türkiye ortalamasının altında kalması. Süreci destekleyen her 10 gençten 6’sı yargıya güvenmezken, süreci desteklemeyen her 10 gençten 8’i yargıya güvenmediğini söylüyor.

Grafik 2.5 Türkiye’de yargı ve adalete güveniyor musunuz?

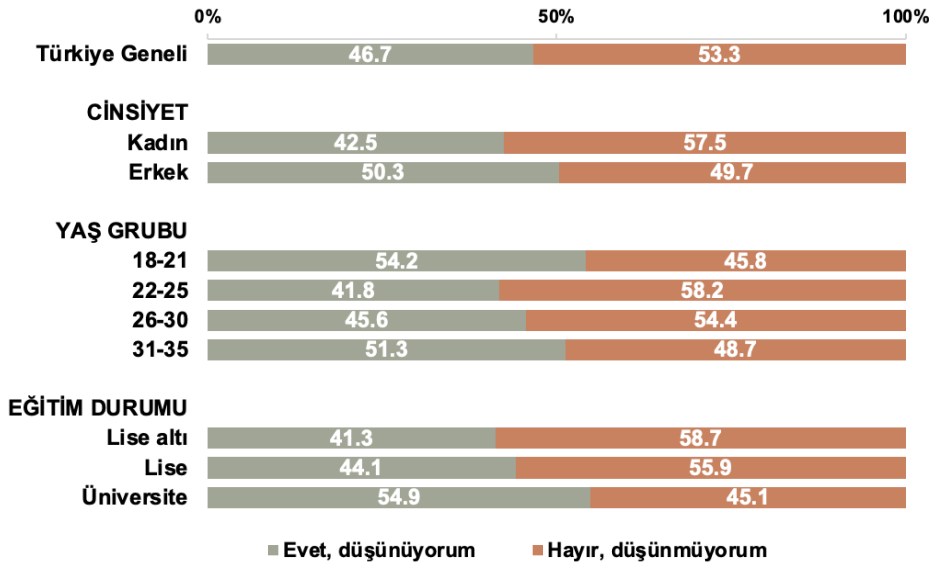
“Masadan uzaktayım, beni kim dinliyor?”

Türkiye genelinde gençlerin yarısından fazlası **(%53,3) ülkenin gidişatına etki edemeyeceğini düşünüyor** ve kendini karar süreçlerinin dışında hissediyor. Buna rağmen, gençlerin azımsanmayacak bir kısmının da (%46,7) sürece etki edebileceğini düşündüğünü belirtmek gerekiyor. Genç kadınlar ile genç erkekler arasında “etkili” hissetmek bakımından 7 puanlık anlamlı bir fark açılıyor. Kadınlar siyasal alanda kendilerini özne olarak görmek konusunda erkeklerin gerisinde kalıyor. 18-21 yaş grubunda “etki edebilirim” diyenler %54,2 ile çoğunluk. 22-25 yaş grubunda bu oran %41,8’e düşüyor. 26-30 yaş aralığında etki etmeye dair inanç tekrar yükseliyor.

Eğitim kırılımı çarpıcı bir fark sunuyor. **Lise altı eğitime sahip gençler arasında “etki edebilirim” diyenlerin oranı %41,3 iken, üniversite mezunlarında bu oran %54,9’a çıkıyor.** Açılan 13 puanlık fark eğitimin gençlere siyasete etki etmeye dair bir inanç verebildiğine işaret ediyor.

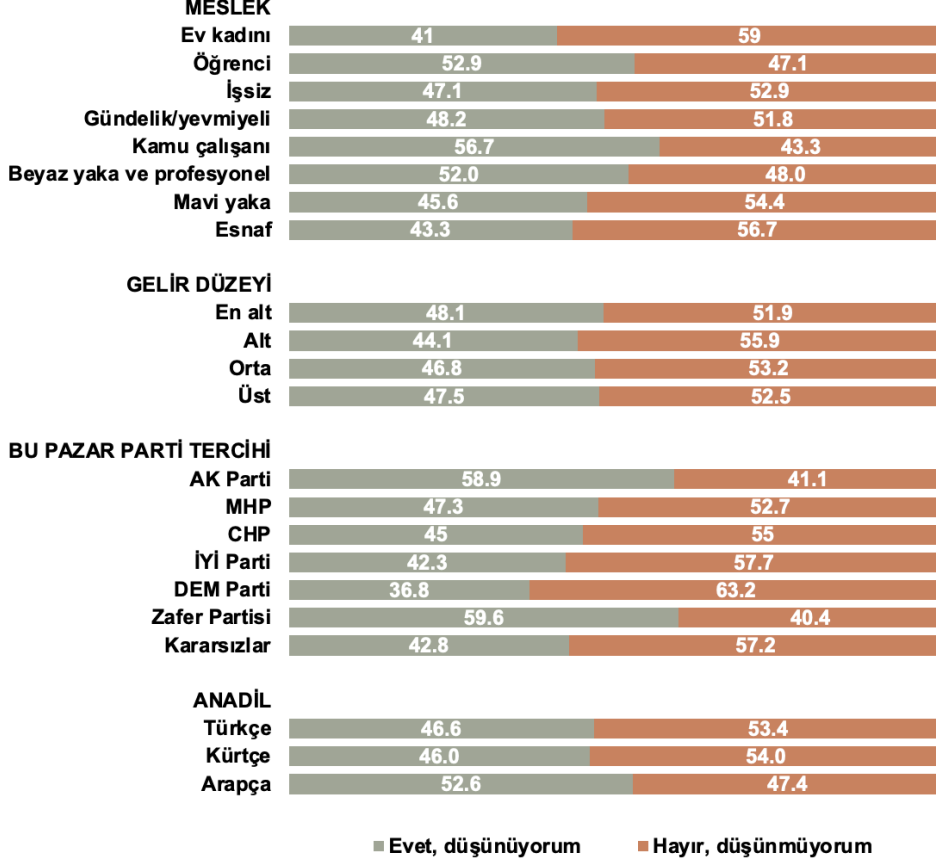
AK Parti ve Zafer Partisini destekleyen gençlerin yarısından fazlası sürece etki edebileceğini düşünürken, DEM Parti’yi destekleyen gençler kendisini en az “etki edebilir” gören seçmen kümesi.

Grafik 2.6.1 Bir vatandaş olarak ülkenin gidişatına etki edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

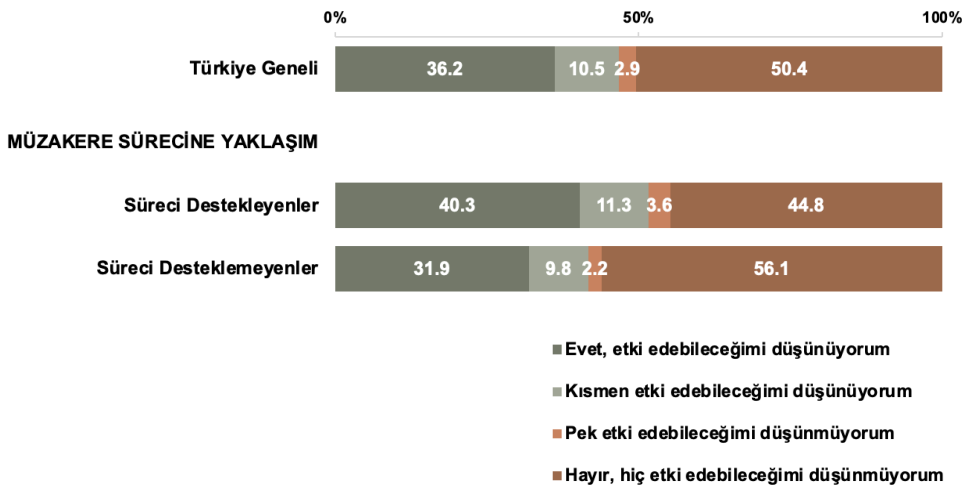
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 2.6.2 Bir vatandaş olarak ülkenin gidişatına etki edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

Anadil bakımından bir farklılaşma gözlemlenmiyor. Farklılaşma daha çok süreci destekleyen gençler ve desteklemeyen gençler arasında gerçekleşiyor. Süreci destekleyen ve desteklemeyen gençler arasında 10 puanlık bir fark açılıyor. Destekleyen gençlerin sürece etki edebileceğine yönelik inancı çok daha güçlü.

Grafik 2.7 Bir vatandaş olarak ülkenin gidişatına etki edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

3. BÖLÜM: **GENÇLERİN** **GÜNDELİK YAŞAMINDAN** **“DEMOKRATİKLEŞME”** **İHTİYACININ İZLERİ**

Bir önceki bölümde, Müzakere Süreci'nin başladığı makro zemini ortaya koyduk. Ülkenin gidişatından memnuniyetsiz, kurumlara güvenini büyük ölçüde yitirmiş ve siyasal süreçlere etki edemediğini düşünen bir kuşaktan bahsettik. Bu duygular yalnızca ülkenin gidişatına dair genel değerlendirmelerde değil, gençlerin gündelik yaşam pratiklerinde de karşılığını buluyor. Sosyal medyada görüş paylaşımı sırasında, aile içi siyasi konuşmalarda, Kürtçenin kamusal alanda duyulduğu anlarda ve resmi kurumlarla kurulan temaslarda gençler demokratikleşme sorununu deneyimliyor. Bu bölüm, demokratikleşme sorununun veya ihtiyacının gündelik izdüşümlerine yer veriyor. İlk olarak kuşağın bütününe ilgilendiren iki yapısal gerilim -sosyal medyada ifade özgürlüğü ve aile içi politik sessizlik - ele alıyoruz. Ardından özellikle Kürt kimliği ve Kürtçe konuşmak etrafında şekillenen özgül deneyimlere değiniliyor.

Sosyal Medyada İfade Özgürlüğü

Türkiye genelinde her 10 gençten 7'si **sosyal medyada siyasi görüşünü paylaşırken tedirgin oluyor**. Gençlerin yalnızca %29,9'u "tedirgin olmuyorum" diyor. Gençlerin çoğunluğu dijital alanda dahi fikrini söylemekten çekiniyor. Üstelik sosyal medya gençlerin doğal iletişim mecrası; yani tedirginlik bizzat kendi alanlarında yaşanıyor. Kadınların sosyal medya kullanırken yaşadığı gerginlik erkeklere kıyasla belirgin bir şekilde yüksek. Genç kadınlar ve genç erkekler arasında 8 puanlık bir fark açılıyor. Sosyal medyada kadına yönelik tacizin, hedef göstermenin ve kişisel saldırının yapısal olarak yüksek olduğu bir ortamda genç kadınlar için "siyasi görüş paylaşmak" daha katmanlı bir risk oluşturuyor olabilir.

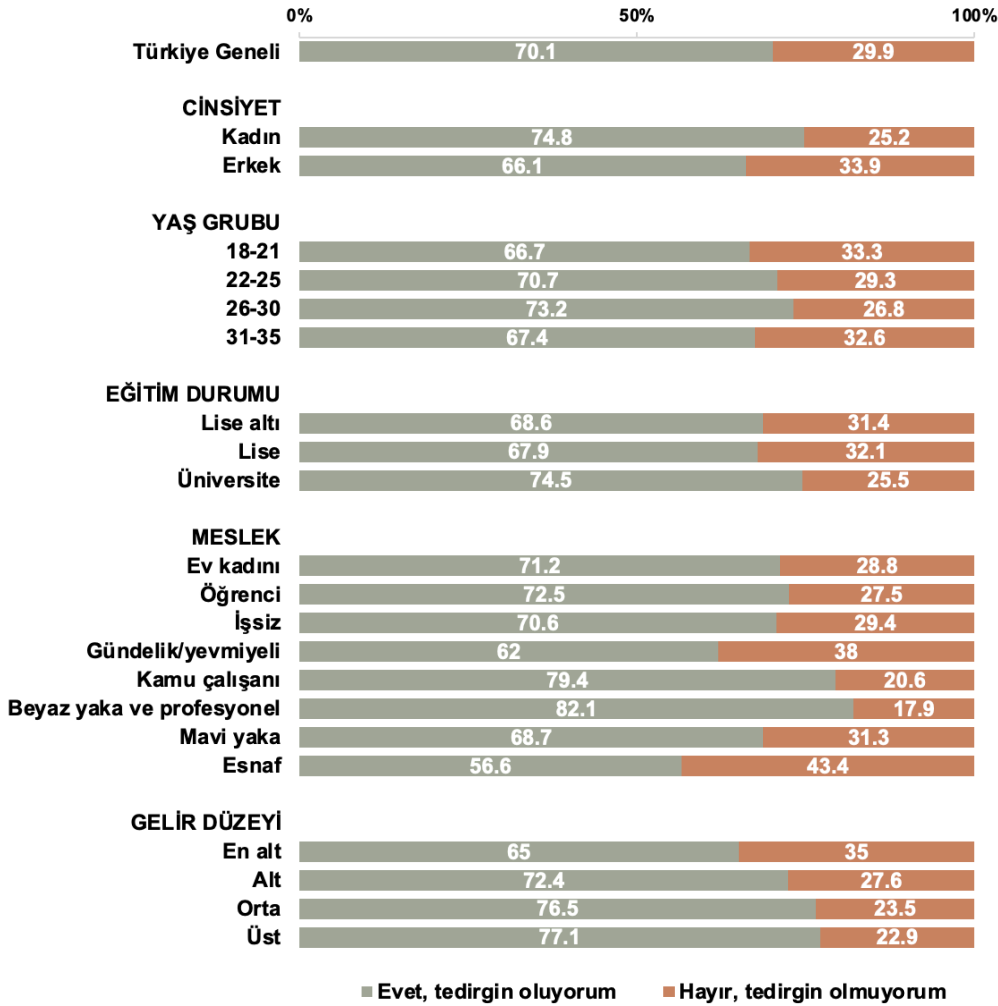
Eğitim arttıkça tedirginlik de artıyor. Her dört üniversite mezunu gençten üçü sosyal medya kullanımında tedirginlik yaşadığını söylüyor. Beyaz yaka ve profesyonellerde bu oran %80'i aşıyor. Neredeyse her 10 kamu çalışanı gencin 8'i tedirgin bir şekilde sosyal medya kullanıyor. Gençlerin yapacakları politik paylaşımlarda "kariyerime/işime yansır mı?" endişesi yaşadığı tahmin edilebilir. Gündelik/yevmiyeli çalışan gençlerde tedirginlik belirgin bir şekilde düşüyor.

Gelir arttıkça tedirginlik de tutarlı bir biçimde artıyor. En alt gelirden sosyal medya paylaşımı yaparken tedirgin olanların oranı %65 iken, üst gelir grubunda bu oran %77'ye çıkıyor.

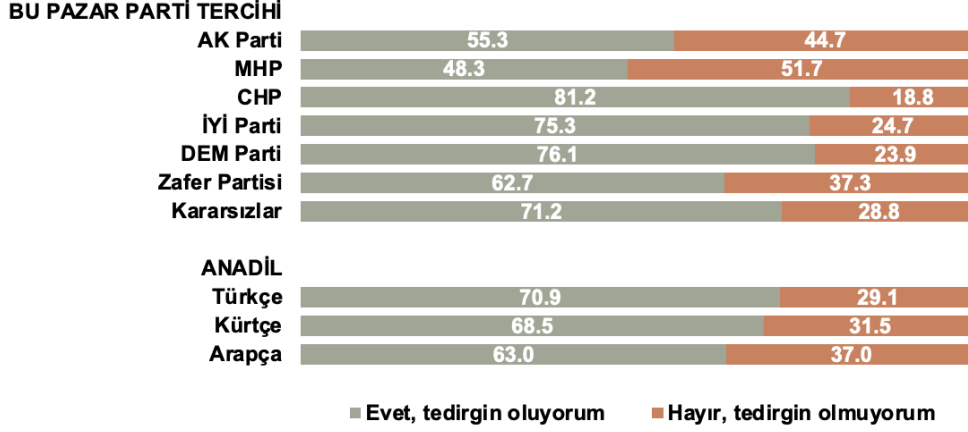
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Parti tercihi en sert ayrışmanın olduğu değişken. Yine de, AK Parti'yi destekleyen gençlerin dahi çoğunluğu sosyal medya paylaşımı yaparken tedirginlik duyuyor. Bu konuda en az tedirginlik belirten seçmen grubu MHP'yi destekleyen gençler. En yüksek tedirginlik duyanlar ise CHP, DEM Parti ve İYİ Partiyi destekleyen gençler. Anadil belirgin bir farklılaşma yaratmıyor. Anadili Türkçe olan gençler ve anadili Kürtçe olan gençler arasında yalnızca 2,4 puan fark gözlemleniyor. Anadili Türkçe olan gençler görece daha az tedirgin hissetse de, sosyal medyada kendini ifade ederken yaşanan tedirginliğin gençler arasında oldukça yaygın olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu durum, gençlerin Müzakere Süreci üzerine söz üretmesinin önünde de önemli bir bariyer olarak duruyor.

Grafik 3.1.1 Sosyal medyada siyasi ve toplumsal olaylardaki görüşünüzü paylaştığınızda tedirgin oluyor musunuz?

Grafik 3.1.2 Sosyal medyada siyasi ve toplumsal olaylardaki görüşünüzü paylaştığınızda tedirgin oluyor musunuz?

Aile İçinde politik suskunluk

Türkiye genelinde gençlerin **%49'u "ailem siyasi konuları konuşurken dikkatli ya da sessiz olurdu"** ifadesine katılıyor. Yani neredeyse her iki gençten biri, yetiştiği evde siyasetin *defacto* yasaklı bir konu olduğunu söylüyor. Bu gençlerin politikayla ilk kurduğu ilişkinin "konuşulmayan şey" olduğunu gösteriyor.

Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerde aile içerisinde politik suskunluk yaşayanların oranı %55 iken, üniversite mezunu gençlerde bu oran %44'e düşüyor. Kamu çalışanı gençlerin ise %61'i aile içerisinde rahatlıkla politika konuşulmadığını söylüyor.

Siyasi parti desteğine göre bakıldığında, aile içerisinde politik suskunluğa en fazla maruz kalan gençlerin DEM Parti'yi destekleyen gençler olduğu görülüyor. DEM Parti'yi destekleyen her 10 gençten 7'si aile içerisinde rahatlıkla politika konuşulmadığını ifade ediyor. MHP'yi destekleyen gençlerin de çoğunluğu (%54,6) ailelerinin politika konuşurken temkinli olduğunu belirtiyor. Yalnızca AK Parti'yi destekleyen gençlerde ailelerinin rahatlıkla politika konuşabildiğini söyleyenlerin oranı ağır basıyor. Türkçe konuşanlarda aile içi politik sessizlik yaşayanların oranı %47,2 iken Kürtçe konuşanlarda bu oran %58,6. **Aile içi politik suskunluk konusunda oluşan 11 puanlık fark, anadil ekseninde saptanmış en sert kırılımlardan birini yansıtıyor.**

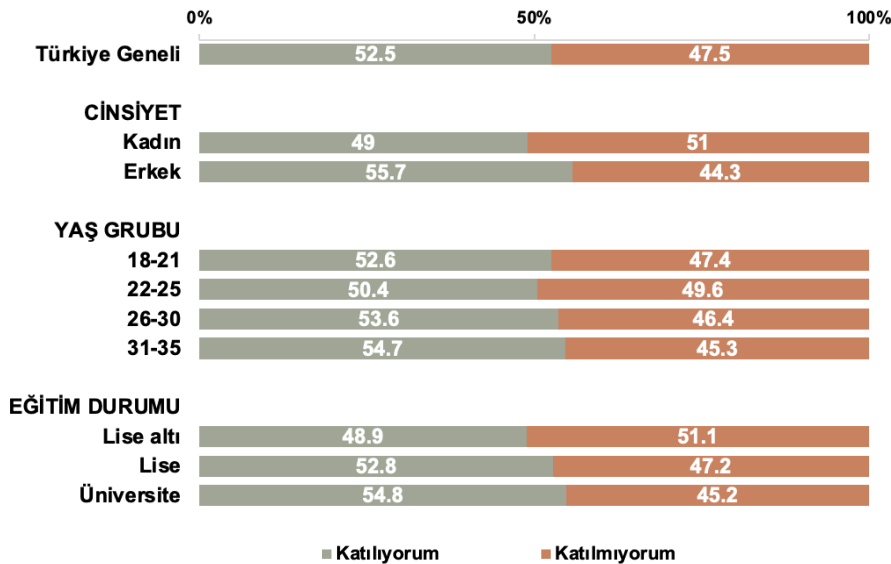
Kamusal alanda Kürt kimliği

Türkiye genelinde gençlerin %52,5'i Kürt kimliğinin toplumda kabul gördüğünü düşünüyor. Üstelik, anadili Kürtçe olan gençler bu ifadeye çok daha yüksek oranda katılıyor. Anadili Türkçe olanlarda kabul algısı **%50,6** iken, anadili Kürtçe olanlarda **%61,6**. Kürtçe konuşan gençler, kendi varlıklarına dair toplumsal kabulü, Türkçe konuşan gençlerden daha güçlü hissediyorlar ya da anadili Kürtçe olan gençler kendi kimliklerinin meşruiyetine güveniyor olabilirler; yani "biz buradayız ve bu artık tartışılmayan bir gerçek".

Gelir arttıkça kabul algısı tutarlı olarak yükseliyor. Alt gelir grupları Kürt kimliğinin toplumda kabul gördüğü düşüncesine üst gelir gruplarına kıyasla daha az katılıyor. Eğitim de benzer bir dağılım gösteriyor ve eğitim arttıkça kabul algısı artıyor.

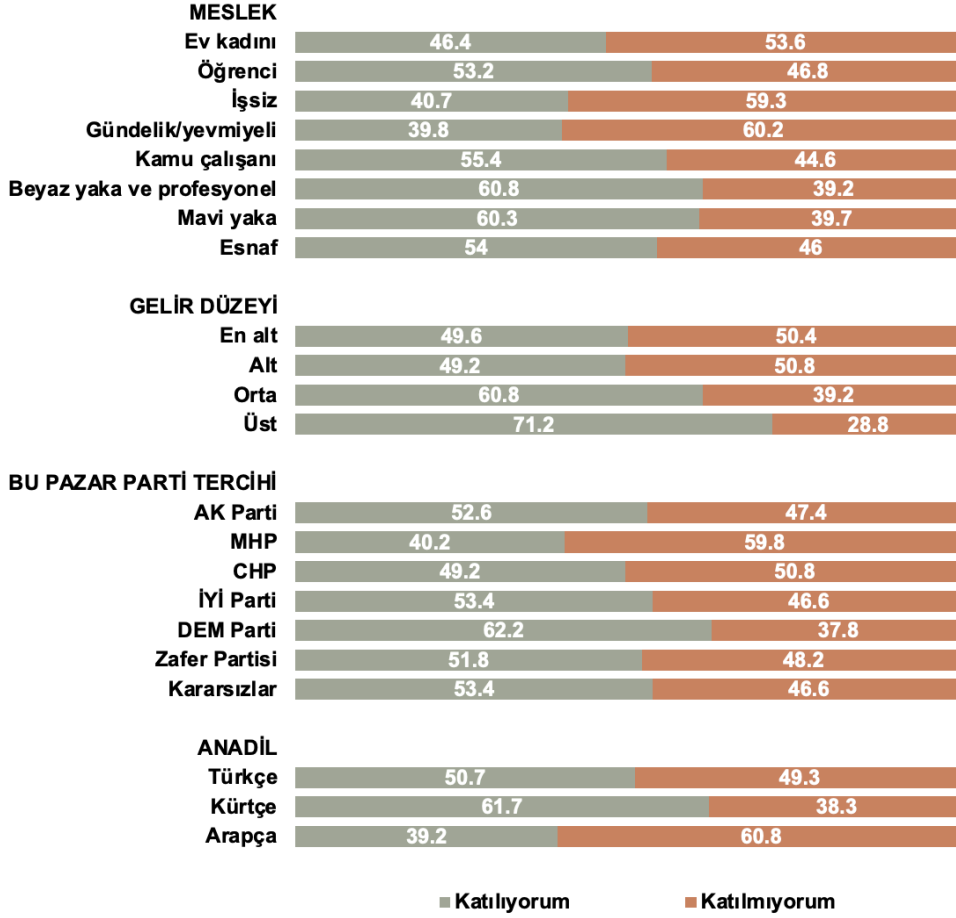
DEM Parti'yi destekleyen gençler Kürt kimliğinin toplumda kabul gördüğü düşüncesine en fazla katılan (%62,2) seçmen grubu. Bu grubu **İYİ Parti (%53,4)** ve **AK Parti (%52,6)** seçmenleri izliyor; ikisinde de Türkiye ortalamasının üzerinde bir kabul algısı var. Zafer Partisi seçmeninde oran %51,8 ile ortalamaya yakın, CHP seçmeninde ise %43,2 ile ortalamanın belirgin biçimde altında. **En düşük oran %40,2 ile MHP seçmeninde görülüyor.** Bu durum, MHP'yi destekleyen gençlerin kendi siyasi tutumunun bir aynası da olabilir. Gençin kendi sosyal çevresi kabul etmiyorsa, "toplumda kabul görüyor" demek de zorlaşır.

Grafik 3.2.1 "Kürt kimliğinin, Kürt olmayan kişilerde kabul gördüğünü düşünüyorum."

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

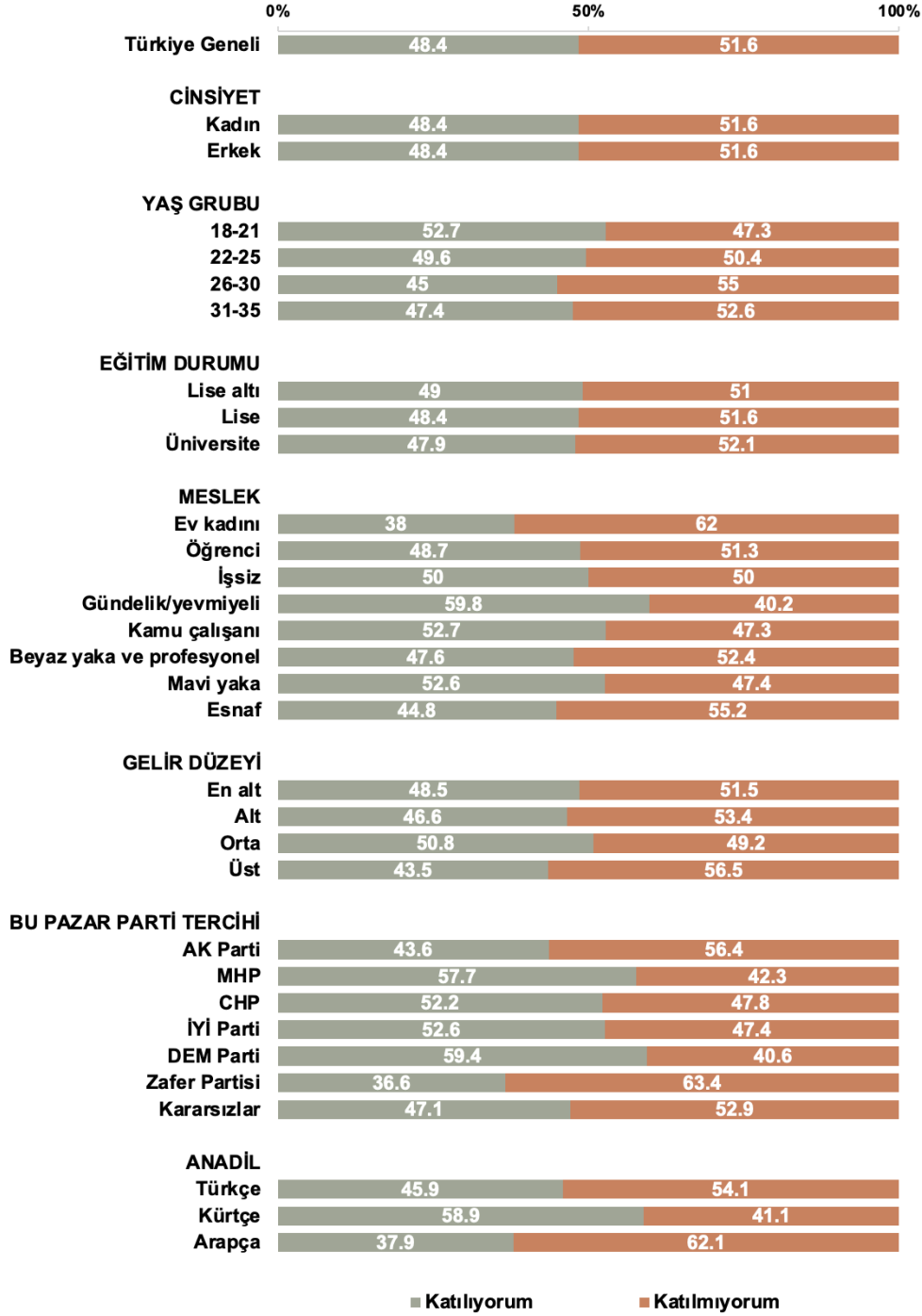
Grafik 3.2.2 "Kürt kimliğinin, Kürt olmayan kişilerde kabul gördüğünü düşünüyorum."

Türkiye genelinde gençlerin %48,4'ü gündelik hayatta kamusal alanda Kürtçe konuşulduğunda olumsuz tepkilere denk geldiğini söylüyor. Anadili Türkçe olan gençlerin %45,9'u bu tepkilere tanıklık ettiğini ifade ederken, anadili Kürtçe olanlarda bu oran %58,9'a çıkıyor. Anadili Kürtçe olan gençler içerisinde neredeyse her 10 kişiden 6'sı anadilinin kamusal alanda tepkilere yol açtığına tanıklık etmiş durumda. Ancak, bu oran anadili Türkçe olan gençlerde de azımsanmayacak düzeyde. Kısacası, kamusal alanda anadil özgürlüğünün ihlaline ilişkin deneyimler yalnızca anadili Kürtçe olan gençlerin değil bir kuşağın ortak deneyimi olarak öne çıkıyor. Anadili Kürtçe olan gençler bu ihlali yaşıyor, anadili Türkçe olan gençler bu ihlale tanıklık ediyor. En genç kuşak (18-21), olumsuz tepkilere en çok tanıklık eden kuşak. Üstelik, MHP'yi destekleyen gençlerin dahi %67,7'si kamusal alanda Kürtçe konuşmanın tepkilere yol açtığını gördüğünü söylüyor. MHP seçmeni gençler siyasi parti tercihinine göre Kürtçenin kamusal alanda toplumsal reaksiyonlara sebep olduğuna en fazla katılan seçmen grubu. **MHP'li gençlerin bu meselenin gündelik hayatın görünür bir parçası olduğunu en güçlü onaylayan grup olması dikkat çekici.**

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

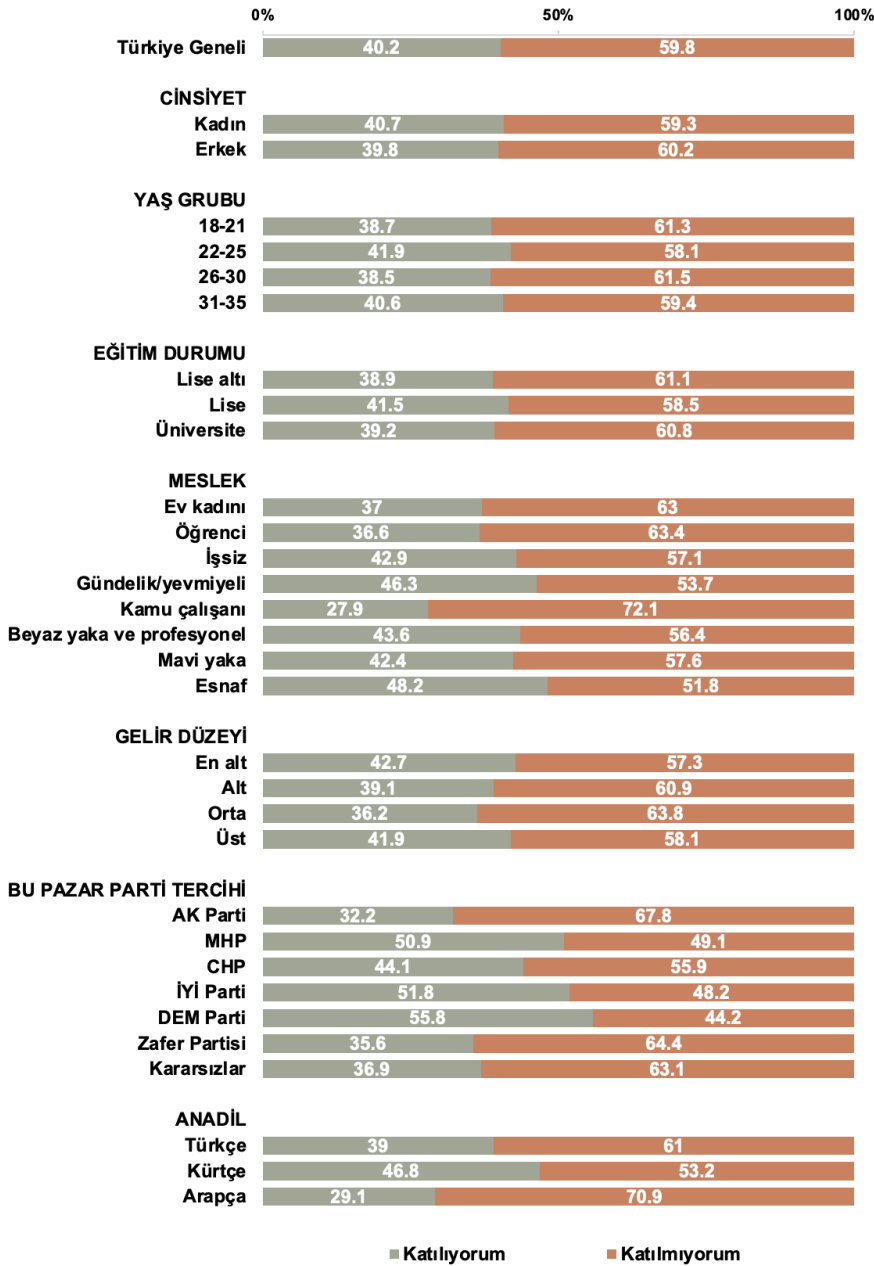
Grafik 3.3. "Çevremde Kürtçe konuşulduğunda olumsuz tepkilere denk geldiğim oldu."

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Türkiye genelinde her 10 gençten dördü “kamu kurumlarında ya da resmi işlemlerde Kürt kimliğinin sorun oluşturabileceğini” düşünüyor. Anadili Türkçe olan gençler ile anadili Kürtçe olan gençler arasında 7 puanlık fark oluşsa da, anadili Kürtçe olan gençlerde dahi çoğunluk Kürt kimliğinin kamu kurumlarında ve resmi işlemlerde sorun teşkil etmeyeceğini düşünüyor. Üstelik, kamuda çalışan gençler meslek grubuna göre Kürt kimliğinin kamuda sorun teşkil edebileceği düşüncesine en az katılanlar. Kamu çalışanı gençlerin yalnızca %27,9’u “sorun oluşturur” diyor. Parti tercihlerine bakıldığında ise MHP’yi destekleyen gençler yine en yüksek düzeyde “Kürt kimliği kamu kurumlarında ya da resmi işlemlerde sorun oluşturabilir” diyen seçmen grubu. Her iki MHP’li gençten biri Kürt kimliğinin kamu kurumları ile ilişkilendirirken sorun teşkil edebileceğini söylüyor.

Grafik 3.4. Kamu kurumlarında veya resmi işlemlerde Kürt kimliğinin sorun oluşturabileceğini düşünüyorum.”

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Müzakere Süreci'ne yaklaşım bakımından incelendiğinde ise, sürece "kaygısız ama karşıt" yaklaşan gençlerin diğer gruplara kıyasla Kürt kimliğinin toplumda kabul gördüğü düşüncesine daha az katıldığı görülüyor. Kamusal alanda Kürtçe konuşulduğunda olumsuz tepkilere tanıklık ettiğini söyleyenlerin oranı da yine sürece karşı olan gençlerde daha yüksek seyrediyor. Kamu kurumlarında ve resmi işlemlerde Kürt kimliğinin sorun oluşturabileceği düşüncesine en az katılanlar da sürece karşıt olanlar. **Kısacası, süreç destekçilerinin gündelik gerilimleri görme oranları, karşıtlardan tutarlı olarak daha yüksek.**

Tablo 3.1 Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Kürtçe ve Kürt Kimliğine Dair Değerlendirmeler

Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Kürtçe ve Kürt Kimliğine Dair Değerlendirmeler (İfadelere katılanların oranı verilmiştir)	Güven Odaklı Destekçiler	Temkinli Destekçiler	Umutsuz Destekçiler	Kaygısız Karşıtlar	Kaygılı Karşıtlar
Kürt kimliğinin, Kürt olmayan kişilerde kabul gördüğünü düşünüyorum.	51.3%	54.0%	55.6%	45.8%	53.4%
Çevremde Kürtçe konuşulduğunda olumsuz tepkilere denk geldiğim oldu.	50.9%	59.8%	50.9%	44.2%	46.5%
Ailem, siyasi konuları konuşurken dikkatli ya da sessiz olurdu.	51.1%	59.0%	53.1%	40.3%	49.9%
Kamu kurumlarında veya resmi işlemlerde Kürt kimliğinin sorun oluşturabileceğini düşünüyorum.	44.6%	45.9%	42.1%	40.1%	34.5%

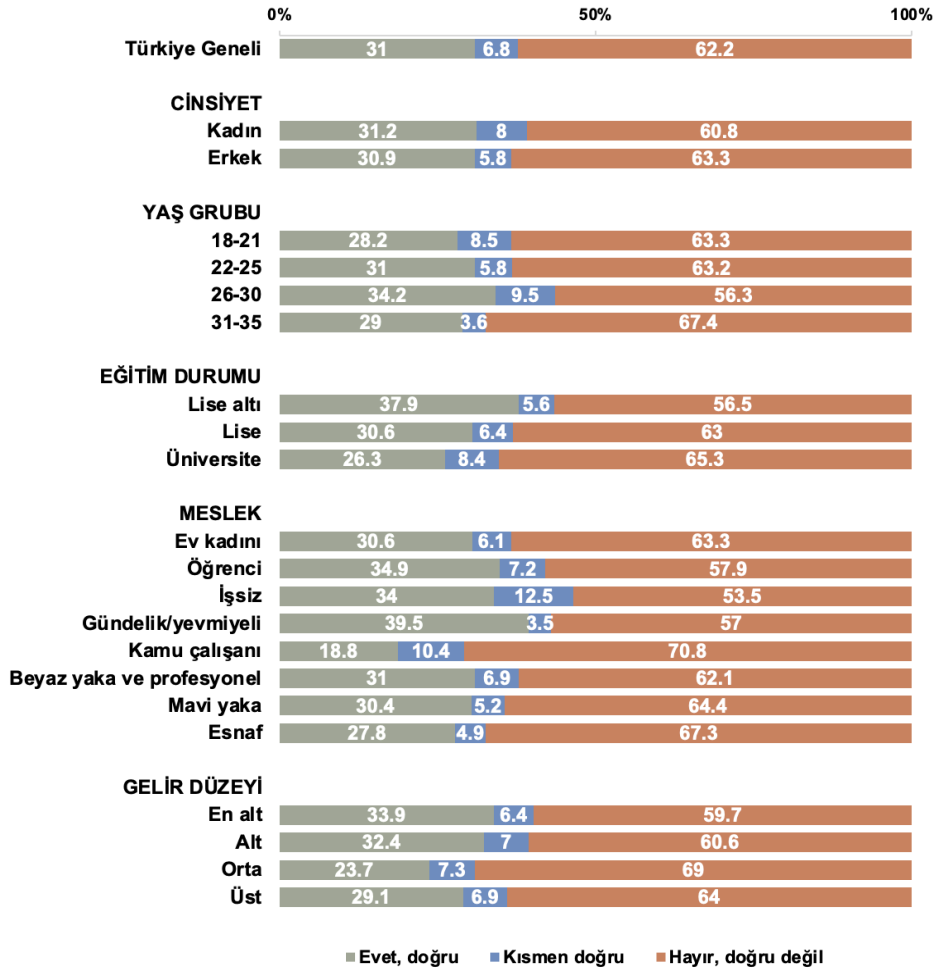
4. BÖLÜM:

GENÇLERİN GÖZÜNDEN KÜRT MESELESİ

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Son olarak, tüm bu bulgular ile birlikte Türkiye'deki gençler nezdinde bir "Kürt meselesi" olup olmadığına bakalım. Türkiye genelinde gençlerin **%62,2'si "Türkiye'de bir Kürt meselesi olduğunu söylemek doğru değil"** yanıtını veriyor. Ancak, anadili Kürtçe olan gençlerde bu oran %47,9'a düşüyor ve anadili Türkçe olan gençler ile yaklaşık 18 puanlık bir fark açılıyor. Süreci desteklediğini ifade eden gençlerin dahi çoğunluğu (%53,8) Türkiye'de bir "Kürt meselesi" olmadığını ifade ediyor. Ancak, "Türkiye'de bir Kürt meselesi olduğunu düşünmüyorum" yanıtlarının tamamını inkâr olarak okumak yanıltıcı olur. Soru iki ayrı şeyi aynı anda soruyor; meselenin varlığını ve onu "Kürt meselesi" olarak adlandırmayı. Bir katılımcı, sorunun gerçekliğini kabul ederken bu adlandırmayı reddedebilir. Üstelik son on yılda kamuoyuna yerleşen "Kürt sorunu yoktur, Kürt vatandaşların sorunları vardır" söyleminin bu yanıtları ne ölçüde biçimlendirdiği ayırt edilemiyor.⁴

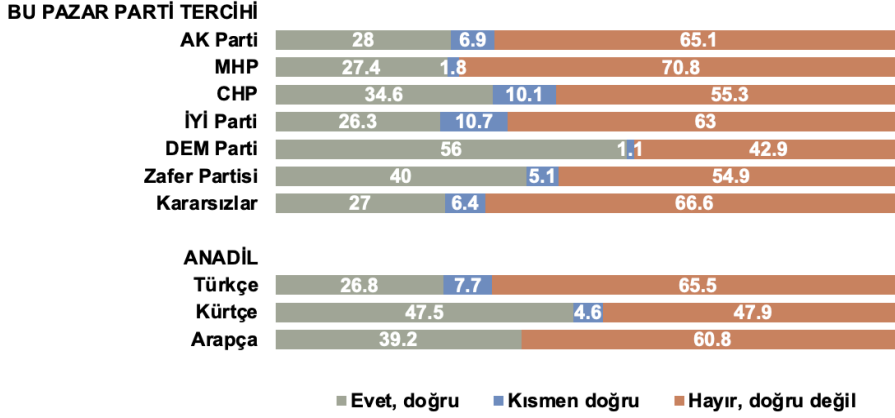
Grafik 4.1.1 Sizce Türkiye'de bir Kürt meselesi olduğunu söylemek doğru mu?

⁴ Dolayısıyla bu rakam homojen bir reddiye olarak değil; dilsel hassasiyet, siyasi söylem etkisi ve gerçek inkârın birlikte görüldüğü karma bir veri olarak okunmalıdır.

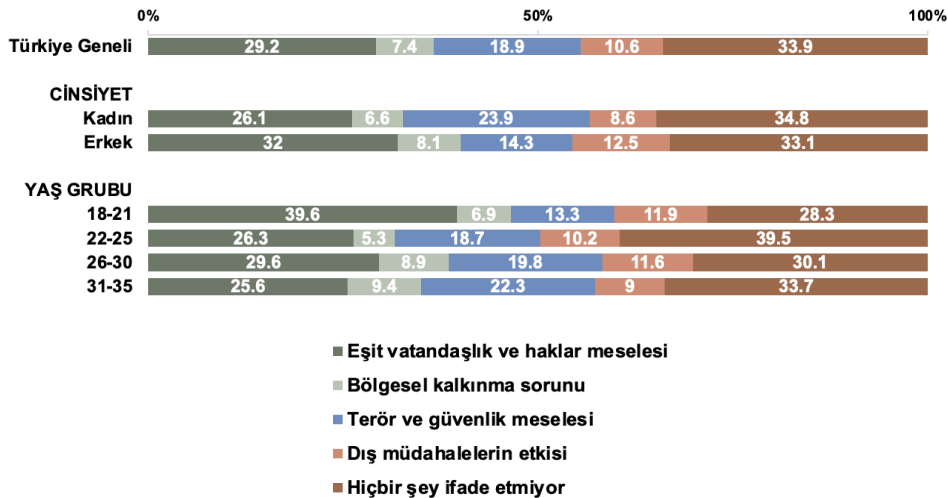
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 4.1.2 Sizce Türkiye’de bir Kürt meselesi olduğunu söylemek doğru mu?

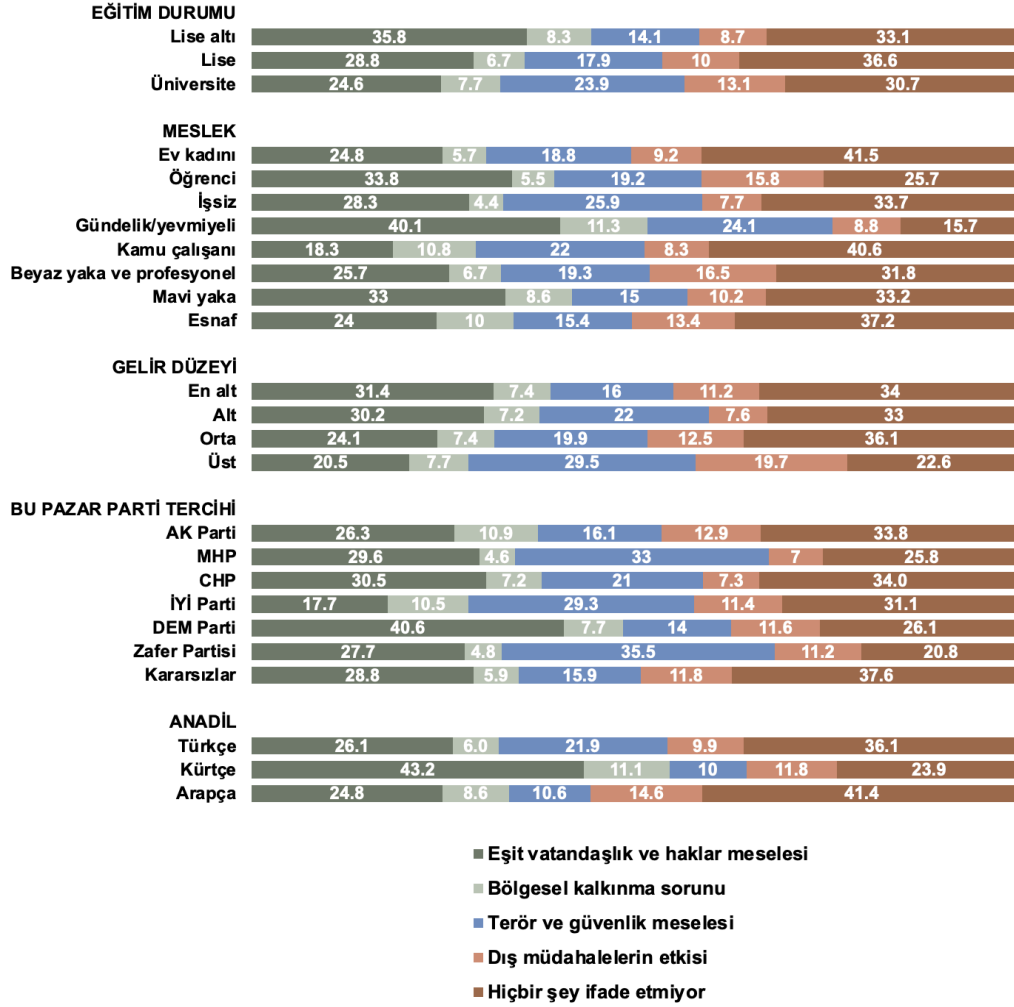
Gençlerin “Kürt meselesi ifadesi size neyi anlatıyor?” sorusuna verdiği yanıtlar, Kürt meselesinin zihinsel olarak nereye yerleştirdiğine de ışık tutuyor. Her 10 gençten 3’ü “eşit haklar ve vatandaşlık meselesi” olarak gördüğünü belirtirken, gençlerin üçte biri “hiçbir şey ifade etmiyor” cevabını veriyor. Her 10 gençten biri “dış müdahalelerin etkisi” ile Kürt meselesinin oluştuğunu düşünürken, gençlerin yaklaşık beşte biri “terör ve güvenlik meselesi” diyor. Kuşağın önemli bir kısmının (%33,9) meseleyi zihinsel olarak hiçbir yere yerleştirmedini söylemesi dikkat çekici. Bu rakam, bir önceki soruda “Kürt meselesi olduğunu söylemek doğru değil” diyenlerin (%62,2) bir bölümünün neden bu yanıtı verdiğini de kısmen açıklıyor. **Eşit vatandaşlık, haklar ve kalkınma perspektifinden bakan gençler toplamda %36,6’lık bir dilimi oluşturuyor. Terör, güvenlik ve dış müdahale perspektifinden bakanlar ise %29,5’luk bir dilimde buluşuyor.** Kısacası, gençler kabaca üç yaklaşım sergiliyor: Kürt meselesi ile kavramsal bir bağ kurmayanlar, terör/güvenlik/dış tehdit ekseninde okuyanlar ve hak ihlalleri/kalkınma sorunu olarak görenler.

Grafik 4.2.1 Kürt meselesi ifadesi size neyi anlatıyor?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 4.2.2 Kürt meselesi ifadesi size neyi anlatıyor?

Genç kadınların yaklaşık dörtte biri meseleyi terör ve güvenlik penceresinden yorumluyor. Genç erkeklerde "eşit vatandaşlık" yaklaşımı çok daha güçlü. Buna karşılık erkeklerde "dış müdahale" algısı (%12,5) kadınlara kıyasla (%8,6) daha yüksek. **18-21 yaş grubunda dağılım belirgin biçimde haklar tarafına yatık.** Eşit vatandaşlık %39,6 ile zirvede ve Türkiye ortalamasının 10 puan üzerinde. En genç kuşak meseleyi neredeyse iki katı oranda haklar diliyle okuyor.

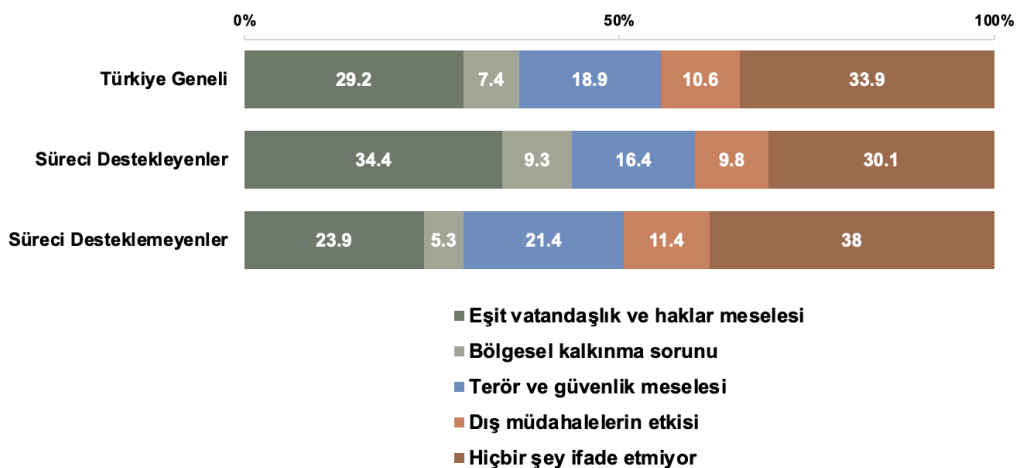
Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde dağılım belirgin biçimde haklar tarafına yatık. Haklar ve kalkınma perspektifinden bakan gençlerin oranı %44'ü geçiyor. Lise mezunlarında tablo dengeleniyor ve haklar/kalkınma perspektifinden bakanların oranı %35 iken güvenlik/dış tehdit algısı güçlü olanların oranı %28 oluyor. **Üniversite mezunu gençlerde ise güvenlik yaklaşımı haklar yaklaşımının önüne geçiyor.** "Hiçbir şey ifade etmiyor" diyenlerin oranı üç eğitim seviyesinde de %30 civarında. Kavramla bağ kurmak, eğitim üzerinden anlamlı biçimde değişmiyor. Asıl ayrışma, *bağ kuranların hangi çerçevede kurduğu* konusunda.

En alt gelir grubunda haklar dili belirgin biçimde baskınken, orta gelir grubunda belirgin biçimde geriliyor. Üst gelir grubunda gençlerin yalnızca beşte biri Kürt meselesini haklar yaklaşımı ile tanımlıyor ve bu grubun yarıya yakını meseleyi güvenlik diliyle okuyor.

MHP'yi destekleyen gençlerin üçte biri Kürt meselesine güvenlik penceresinden bakıyor. AK Parti'yi destekleyen gençlerde güvenlik/terör/dış tehdit algısı MHP'li gençlere kıyasla belirgin bir şekilde düşük ve kalkınma yaklaşımı belirgin bir şekilde önde. **AK Parti ve MHP destekçisi gençler, aynı iktidar bloğunda olmalarına rağmen, meseleyi temelde farklı dillerde okuyorlar.** Zafer Partili gençlerde de güvenlik yaklaşımı zirvede (35,5) olsa da bu grupta da gençlerin dörtte birinden fazlası haklar perspektifini benimsiyor.

Süreci destekleyenlerde haklar dili belirgin biçimde önde fakat süreci desteklemeyenlerde tablo dramatik biçimde değişiyor. Süreci destekleyenler ağırlıklı olarak haklar diliyle, desteklemeyenler ağırlıklı olarak güvenlik diliyle düşünüyor. Kürt meselesinin hiçbir şey ifade etmediğini söyleyenlerin oranı süreci desteklemeyenlerde destekleyenlere kıyasla 10,5 puan yüksek. Güven odaklı destekçilerde haklar dili tablonun en güçlü hâliyle ortaya çıkıyor. Bu grupta haklar/kalkınma perspektifini sahiplenenlerin oranı %48,4 iken, temkinli destekçilerde bu oran %44'e geriliyor. Temkinlilerin güvenlik ve dış tehdit algısı güvenli destekçilere kıyasla çok daha güçlü. Umutsuz destekçilerin üçte birinden fazlası Kürt meselesini eşit vatandaşlık meselesi olarak görüyor. Kaygısız karşıtlarda "hiçbir şey ifade etmiyor" diyenler zirvede. Kaygılı karşıtlarda ise zirveye güvenlik ve dış tehdit algısı oturuyor.

Grafik 4.3 Kürt meselesi ifadesi size neyi anlatıyor?

5. BÖLÜM: GENÇLERİN SÜREÇLE BAĞI

Birinci bölüm, gençlerin kimlik tercihleri, siyasi pozisyonları, örgütlülük durumu ve aidiyet duygularına bakarak bu kuşağın *kim olduğuna* dair bir profil çıkardı; büyük çoğunluğu örgütlü olmayan, siyasal kimliğinde Atatürkçü-milliyetçi bir spektrumda yoğunlaşan, Türkiye'ye aidiyet duygusunu güçlü biçimde koruyan bir kuşak. **İkinci bölüm**, bu kuşağın ülkenin gidişatına, sorunlarına ve kendi siyasal etki kapasitesine dair algılarını ele aldı; ekonomik baskı altında, kurumlara güvenini büyük ölçüde yitirmiş, kendisini karar süreçlerinin dışında hisseden bir kuşak portresi belirdi. **Üçüncü bölüm**, sürecin gündelik karşılığını mercek altına aldı; sosyal medyada siyaset konuşurken duyulan tedirginlik, aile içi politik suskunluk ve Kürt kimliğine dair tanıklıklar aracılığıyla, gündelik hayatın içine sıkışmış demokratikleşme ihtiyacı ortaya kondu.

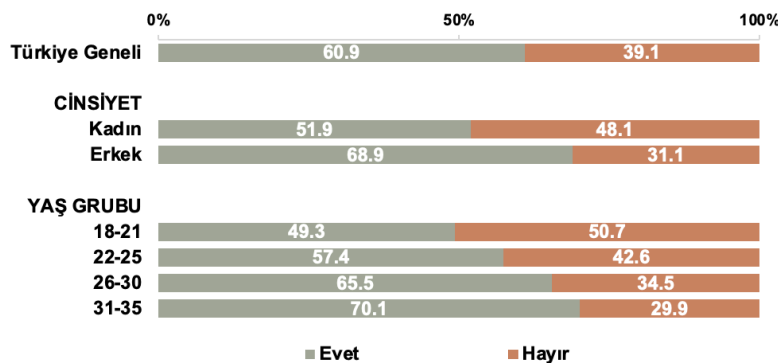
Bu üç zemin, sürecin yaşandığı *koşullar* hakkında bilgi veriyor. Bu bölümde ise sorular doğrudan sürecin kendisine yöneliyor: Gençler bu süreçten ne ölçüde haberdar? Süreci hangi duygularla karşılıyorlar? Önemli görüyorlar mı? Destekliyorlar mı? Süreç yönetimini başarılı buluyorlar mı? Bu soruların yanıtları üç farklı katmana işaret ediyor: **bilgi**, **duygu** ve **tutum**. Raporun bu bölümünde üç katmana dair elde edilen bulguları göreceksiniz.

Sürecin bilinirliği

Her 10 gençten 6'sı süreçten haberdar. Müzakere Süreci'nden haberdar olma oranı yaşla birlikte tutarlı olarak yükseliyor. En genç gruplar sürecin kurumsal yapısından en habersiz olanlar. Erkekler ve kadınlar arasında 17 puanlık bir fark var. Kadınlar erkeklere kıyasla süreçten daha az haberdar. Üniversite mezunlarında neredeyse her 10 gençten 8'i süreci biliyorken, lisans düzeyi altında eğitime sahip olan gençlerde haberdar olma belirgin bir şekilde düşüyor. Kamu çalışanı gençler ve beyaz yakalılarda süreçten haberdar olanların oranı %70'i aşarken, genç ev kadınlarında ve işsiz gençlerde bilinirlik dramatik şekilde düşüyor. Orta gelir grubunun süreçten daha fazla haberdar olduğu görülüyor.

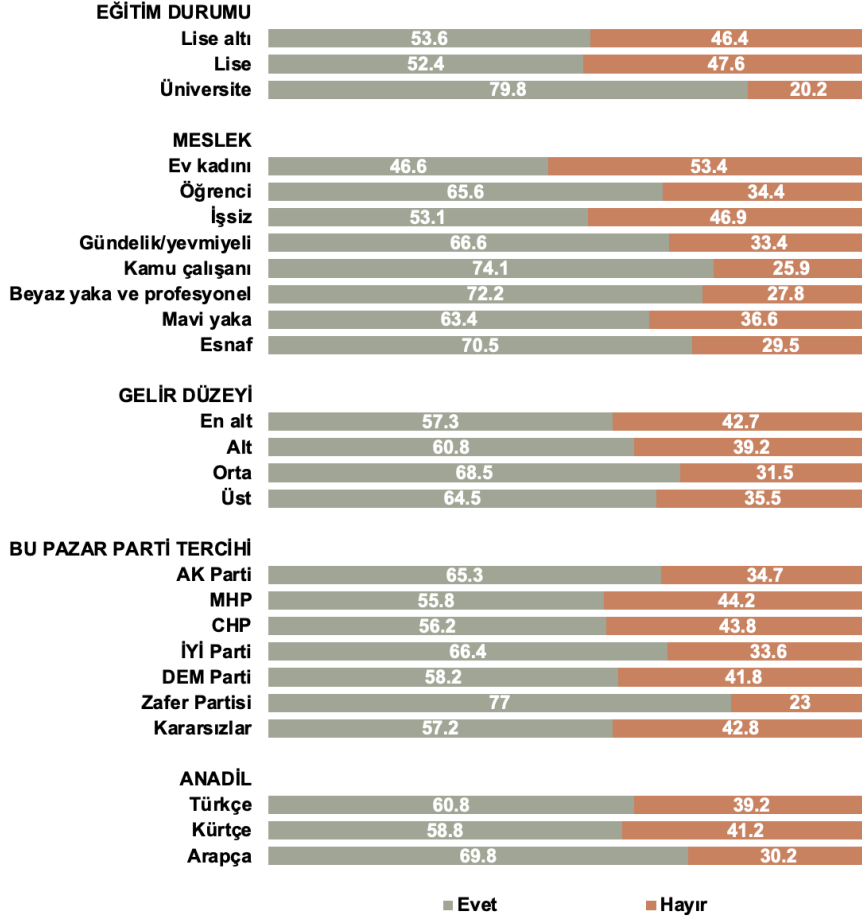
Siyasi parti tercihine göre bakıldığında, süreci en fazla bilen seçmen kümesi Zafer Partili gençler (%77). Süreci fiilen başlatan MHP seçmeni gençlerde ise bu oran %55'e düşüyor. DEM Partili gençlerde de süreci bilenlerin oranı %58'de kalıyor.

Grafik 5.1.1 Müzakere sürecinden haberdar mısınız?

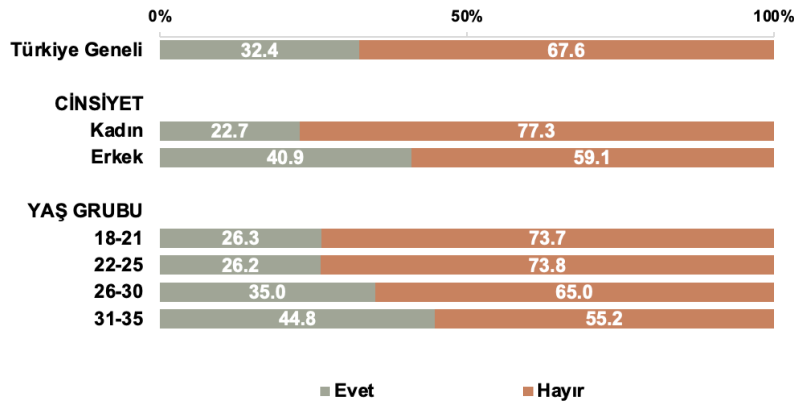
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 5.1.2 Müzakere sürecinden haberdar mısınız?

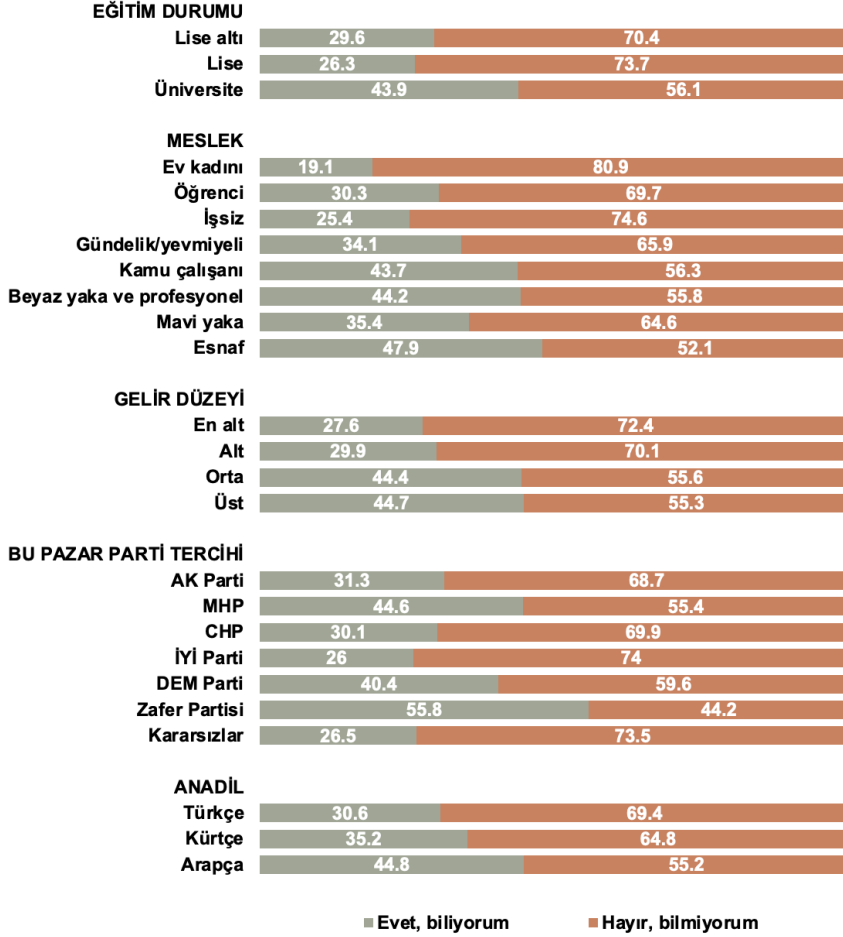
Komlsyonun bilinirliği

Grafik 5.2.1 Müzakere Sürecini izlemek üzere TBMM'de komisyon kurulduğunu biliyor muydunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 5.2.2 Müzakere Sürecini izlemek üzere TBMM’de komisyon kurulduğunu biliyor muydunuz?

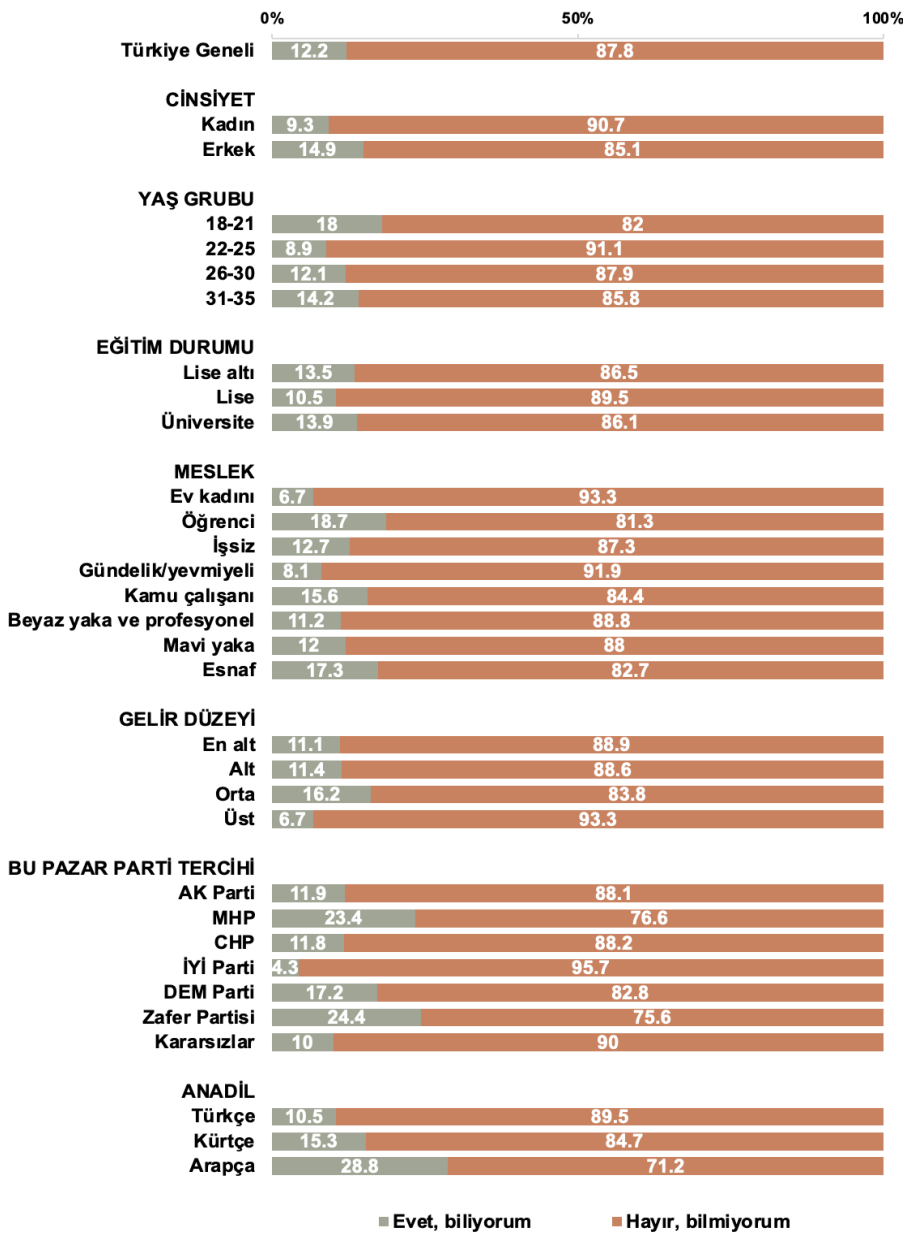
Gençlerin yaklaşık üçte biri (%32,4) mecliste kurulan komisyondan haberdar. Her 10 genç erkekten 4’ü komisyonu bilirken, genç kadınlarda bilenlerin oranı %22,7’de kalıyor. Üniversiteli gençlerin neredeyse yarısı komisyondan haberdar. Lise mezunlarının ise dörtte birinden azı haberdar. Müzakere Süreci’nden haberdar olma oranı kamu çalışanlarında (**%75,1**), beyaz yaka ve profesyonellerde (**%71,7**) ve esnaf gençlerde (**%62,4**) yüksekken; ev kadınlarında (**%46,3**) ve gündelik/yevmiyelilerde (**%50**) en düşük düzeyde.

Zafer Partisini destekleyen gençler komisyon bilinirliği en yüksek (%55,8) seçmen grubu. DEM Parti’yi destekleyen gençlerde ise yalnızca her 10 kişiden 4’ü komisyonu biliyor. MHP’li gençlerin komisyondan haberdar olma oranı ile DEM Partili gençler arasında 4,2 puanlık bir fark var. MHP’yi destekleyen gençler komisyondan daha fazla haberdar. Ancak, anadili Kürtçe olan gençlerde komisyonu bilenlerin oranı %66,5’e çıkıyor ve bu oran anadili Türkçe olan gençlerin komisyondan haberdar olma oranından 7,3 puan fazla.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Komisyon'un gençleri özel olarak dinlediği bir toplantı yaptığından haberdar olanların oranı yalnızca %12,2. Yani gençlerin yalnızca dokuzda biri, kendi seslerini iletmek için kurulan bir buluşmadan haberdar denebilir. **Gençler süreci adıyla biliyor ama mekaniğini bilmiyor.** "Müzakere Süreci" politik bir başlık olarak kuşağın gündemine girmiş; ama bu başlığın altında nasıl bir yapının kurulduğu, bu yapıda kimlerin konuştuğu, hangi kararların hangi mekânda alındığı büyük ölçüde görünmez kalmış. Bu mesafenin nereden kaynaklandığına bakmak gerekiyor. Nitekim, süreçten haberdar olan gençlerin dahi mecliste kurulan komisyondan yeterince haberdar olmadığı görülüyor.

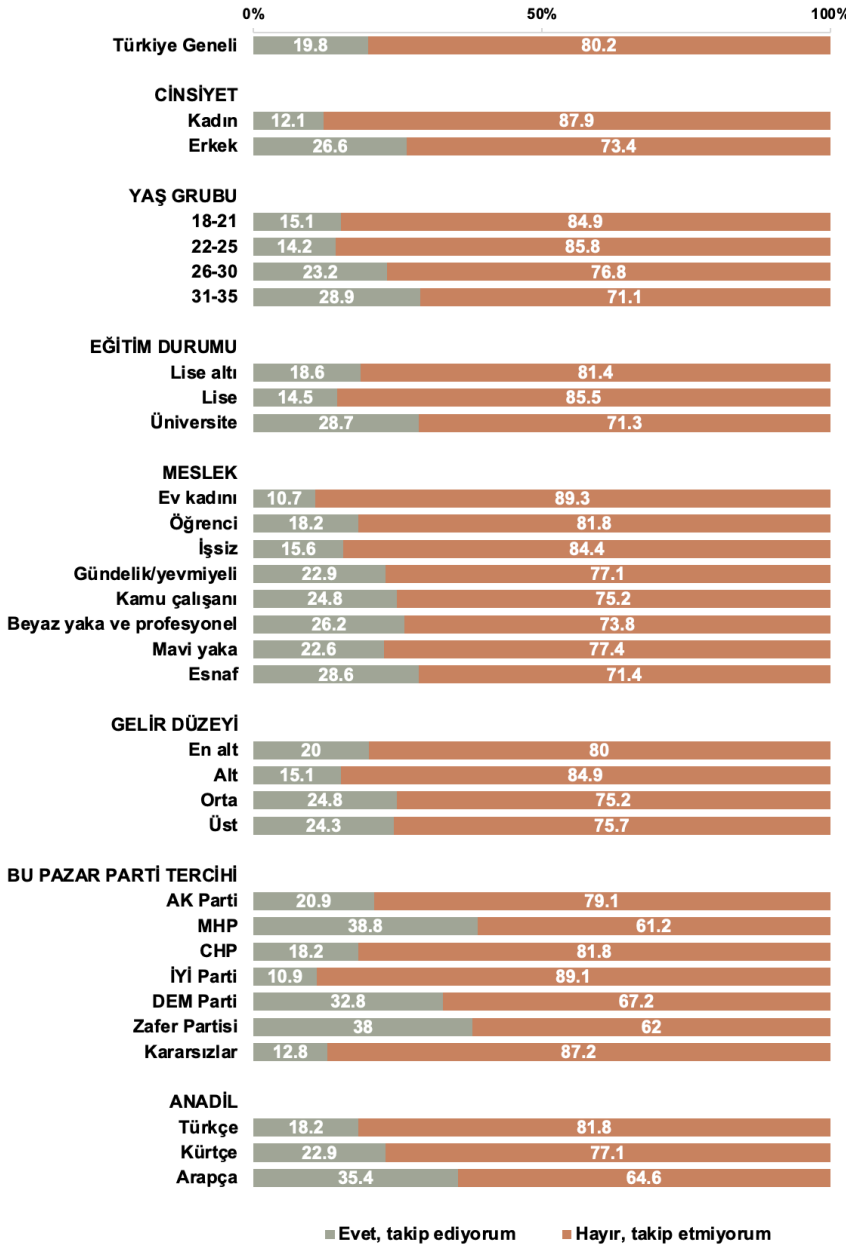
Grafik 5.3 Komisyonun gençleri dinlediği bir toplantı yaptığını biliyor musunuz?

Komlsyon takıbl

“Komlsyonun toplantılarını takip ediyor musunuz?” sorusuna gençlerin yalnızca **%19,8’i “evet” yanıtını veriyor**. Diğer bir deyişle, gençlerin beşte dördü sürecin TBMM ayağını aktif bir biçimde izlemiyor. Bu oran “haberim var” diyenler (%32,4) ile karşılaştırıldığında 13 puan daha düşük. Yani komlsyondan haberi olan gençlerin önemli bir kısmı, süreci biliyor ama takip etmiyor. **Cinsiyet kırılımı ilk eşitsizliği ortaya koyuyor**. Sürecin genel bilinirliğinde kadınlar ve erkekler arasında 7 puanlık bir fark açılıyor. Komlsyon bilinirliğinde ise bu fark 8 puana çıkıyor. Erkeklerin dörtte birinden fazlası komlsyonu takip ettiğini söylerken, kadınlarda bu oran %12’ye düşüyor.

Grafik 5.4 Komlsyon toplantılarını takip ediyor musunuz?

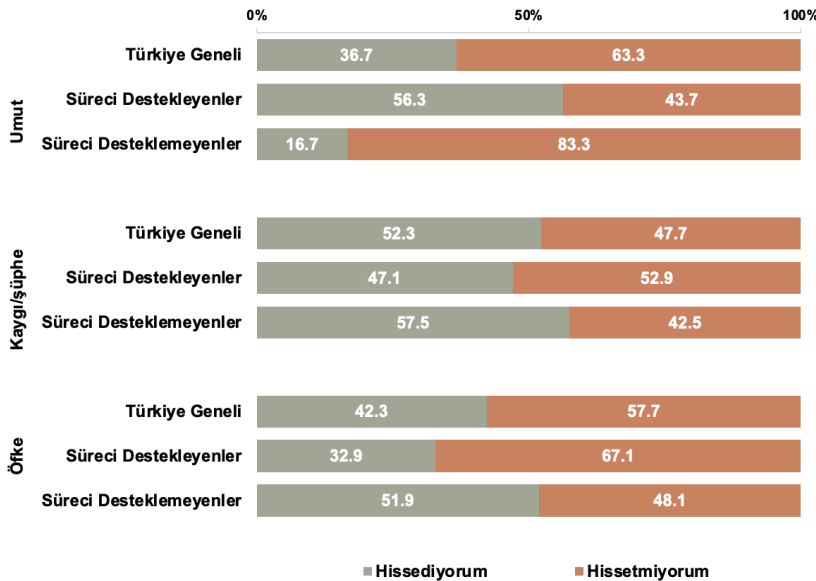
Üniversiteli gençlerin neredeyse üçte biri komisyonu takip ederken, lise mezunlarının yaklaşık yedide biri takip ediyor. Burada dikkat çekici olan şey, lise mezunlarının takip oranının lise altı eğitimdeki gençlerden düşük olması. Ev kadınları, öğrenciler ve gündelik/yevmiyeli çalışanlar komisyonu en az takip eden meslek grupları. Kamu çalışanı gençlerin, beyaz yaka ve profesyonellerin dahi yalnızca dörtte biri komisyonu takip ettiğini söylüyor. Süreç adıyla yaygın olarak biliniyor olsa da; kurumsal mekaniği veya gençlik içerme kanalları yeterince bilinmiyor ve takip edilmiyor. Bu çatlak, raporun sonraki bulgularını okurken aklımızda tutmamız gereken bir referans. Kurulan kurumsal mekanizmaya gençlerin neredeyse %80'i kayıtsız kalıyor.

MHP ve Zafer Partisini destekleyen gençler komisyonu en çok takip eden seçmen grupları. Onları DEM Partili gençler izliyor. Sürecin doğrudan muhatabı olan DEM Parti, sürece en eleştirel duran Zafer Partisi ve sürecin mimarı konumundaki MHP destekçisi gençlerin diğer seçmen gruplarına göre daha yakın mesafeden takipte olduğu söylenebilir.

Sürecin uyandırdığı duygular

Türkiye genelinde gençlerin **%52,3'ü süreç hakkında kaygı/şüphe duyduğunu, %42,3'ü öfke duyduğunu, %36,7'si umut duyduğunu** söylüyor. İlk bakışta bu sıralama "olumsuz duygular hakim" gibi okunabilir. Ama tablonun analitik gücü, bu duyguların **destek ve karşıtlık eksenlerine göre nasıl dağıldığına** bakıldığında ortaya çıkıyor. Süreci destekleyenlerde **umut %56,3'e** çıkarırken karşıtlarda %16,7'ye düşüyor. Ancak çarpıcı olan şey öfke ve kaygının dağılımı. Süreci destekleyenlerde **öfke %32,9, kaygı %47,1**; karşıtlarda **öfke %51,9, kaygı %57,5**. Yani **karşıtlığın baskın duygusu öfke değil, kaygı**. Aynı şekilde, destekçilerin de (%47,1) kaygı oranı dikkat çekici. Süreci destekleyenlerin neredeyse yarısı, destekledikleri süreçten aynı zamanda kaygı duyuyor.

Grafik 5.5 Müzakere Sürecine Yönelik Duygu durumları

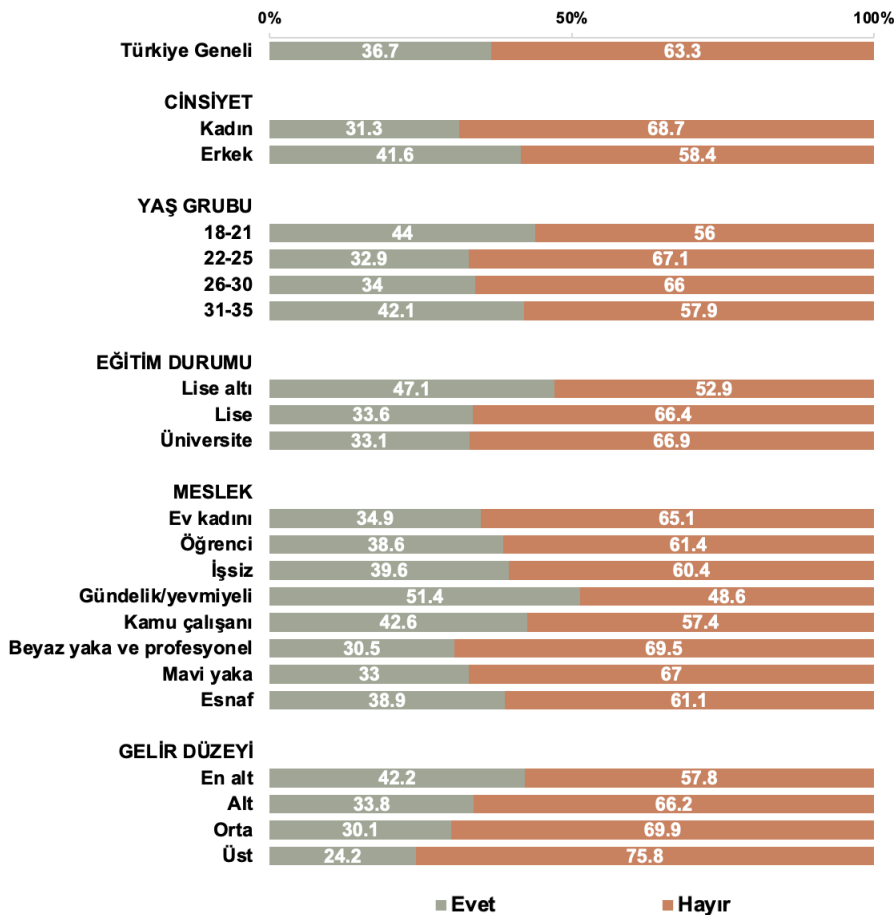

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

18-21 yaş grubunda umut %44 ile zirve, 22-25'te **%32,9** ile dip, 26-30'da %34, 31-35'te %42,1'e geri yükseliyor. Yani en genç kuşak ve 30'larındaki gençler süreci umutla karşılarken, ortadaki "geçiş kuşağı" en az umutlu olan grup. Diğer yandan, en az eğitilmiş kesim süreci en umutla karşılayan kesim. Beyaz yakalı gençler sürece en az umutla bakanlar.

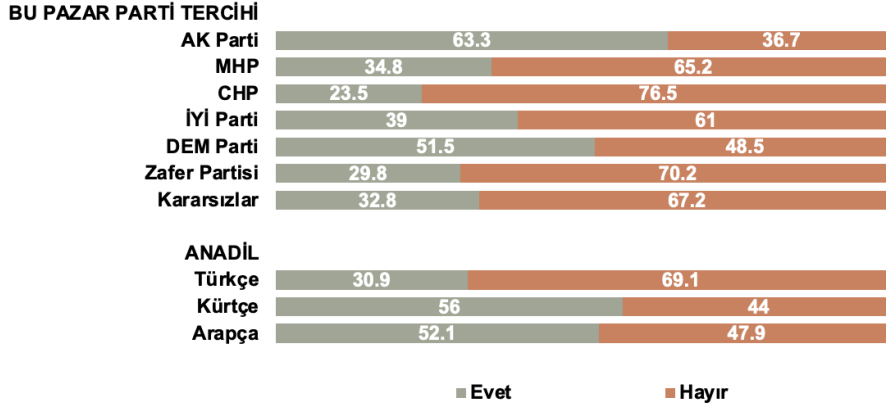
AK Parti'yi ve DEM Parti'yi destekleyen gençler umutta birleşiyor. Bu iki seçmen grubunda gençlerin çoğunluğu süreçten umutlu. Ancak, süreci fiilen başlatan MHP'yi destekleyen gençlerin neredeyse üçte ikisi umutlu olmadığını söylüyor. CHP ve Zafer Partisini destekleyen gençler ise en umutsuz olanlar. Anadil de önemli bir farklılaşma yaratıyor. Anadili Kürtçe olan gençler ile anadili Türkçe olan gençler arasında umutlu olmak bakımından neredeyse 30 puanlık bir fark açılıyor. Anadili Kürtçe olan gençlerin %66'sı süreçten umutlu.

Grafik 5.6.1 Müzakere Süreci sizi umutlandırıyor mu?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

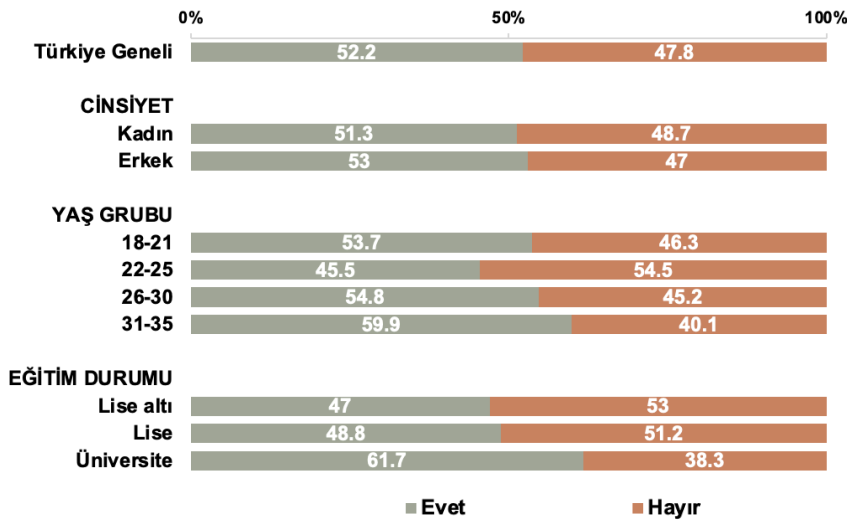
Grafik 5.6.2 Müzakere Süreci sizi umutlandırıyor mu?

Türkiye genelinde gençlerin **%52,2'si Müzakere Süreci'nin kendilerini kaygılandırdığını** söylüyor. Cinsiyet kırılımı şaşırtıcı biçimde dengeli. Ancak, eğitim arttıkça kaygı da artıyor. Her 10 üniversite mezunu gençten 6'sı süreçten kaygı duyuyor. 22-25 kuşağı sürece en az kaygıyla yaklaşan grup. **Meslek kırılımı tablonun politik psikolojisini netleştiriyor. Beyaz yaka ve profesyonellerde kaygı %67,5 ile zirvede**, kamu çalışanlarında %55,7, öğrencilerde %59,7, mavi yakada %52,9 düzeyinde. Buna karşılık **gündelik/yevmiyelilerde ve işsizlerde çoğunluk kaygı duymadığını söylüyor**. Sınıfsal merdivende yukarı çıkıldıkça kaygı yükseliyor. Orta ve üst gelir grubundaki gençlerde kaygılı olanların oranı %60'ı aşarken, alt ve orta gelirde %50'nin altında kalıyor.

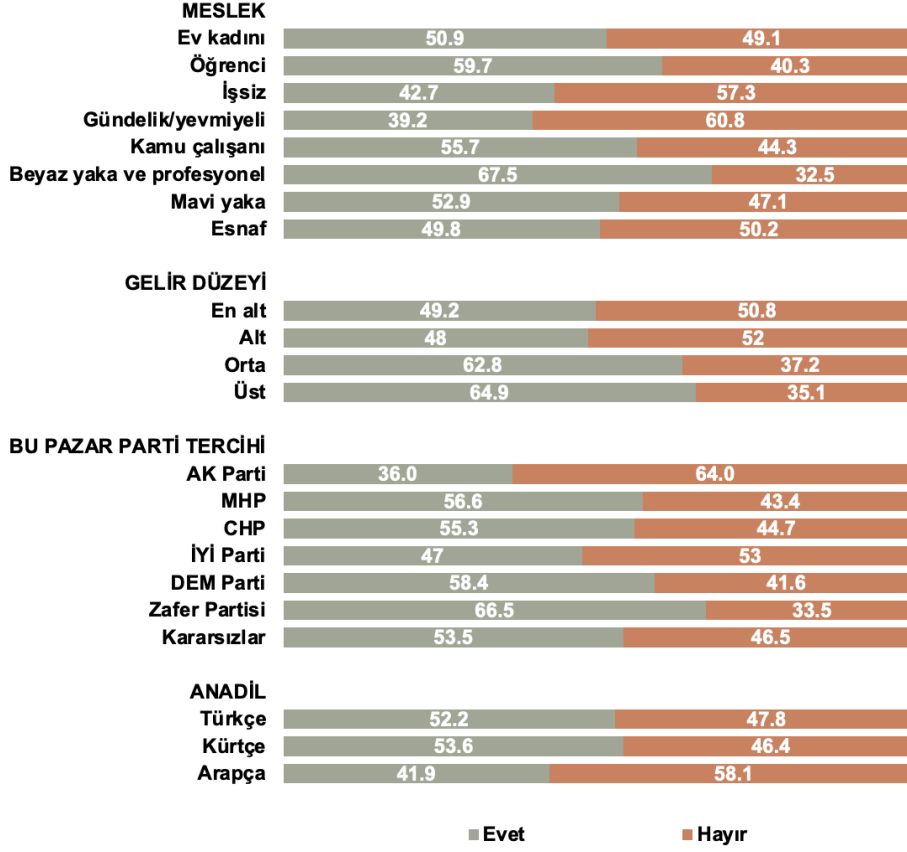
Zafer Partisini destekleyen gençler süreçten en çok kaygı duyan seçmen grubu. Onu CHP'li ve MHP'li gençler takip ediyor. DEM Parti'yi destekleyen gençlerde de neredeyse her 10 kişiden 6'sı kaygı duyuyor.

Grafik 5.7.1 Müzakere Süreci sizi kaygılandırıyor mu?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 5.7.2 Müzakere Süreci sizi kaygılandırıyor mu?

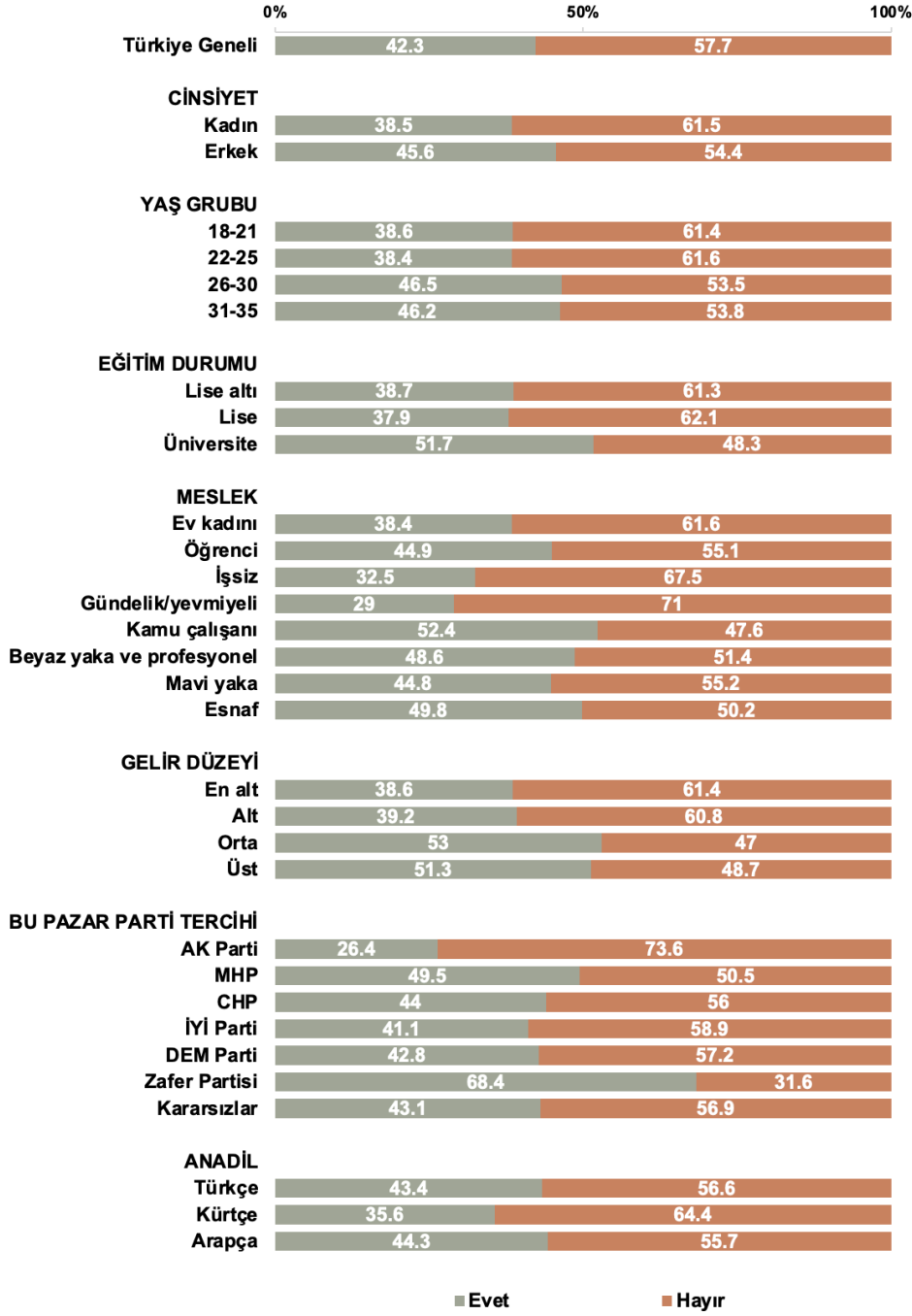

Türkiye genelinde gençlerin **%42,3'ü süreç hakkında öfke duyduğunu** söylüyor. Bu, kaygıdan 10 puan daha düşük; yani öfke, kuşağın baskın duygusu değil. **Öfkelenenler kuşağın azınlığı**. Cinsiyet kırılımı belirgin bir fark gösteriyor. Kadınlarda öfke duyanların oranı %38,5 iken, erkeklerin **%45,6'sı** öfkeli hissediyor. Yedi puanlık bu fark, yani kaygıda neredeyse hiç olmayan cinsiyet ayrışması, öfkede belirgin. En genç grup (18-25) sürece daha az öfkeliyken, 26-35 yaş grubu sürece dair daha öfkeli hissediyor. **Eğitim hem kaygıyı hem öfkeyi artırıyor**. Üniversite mezunlarının yarısından fazlası öfkeli. **Gelir arttıkça öfke de artırıyor**. Orta ve üst gelir gruplarındaki gençlerin yarısından fazlası öfkeli.

Zafer Partisini destekleyen gençler en öfkeli seçmen grubu. Zafer Partili gençlerin öfkesi, kaygılarından daha fazla. Neredeyse her iki MHP destekçisi gençten biri de öfkeli hissediyor. DEM Parti'yi destekleyenler milliyetçi partileri destekleyen gençlere kıyasla daha az öfkeli olsa da, burada da öfkeli gençlerin oranı %42'yi buluyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 5.8 Müzakere Süreci sizi öfkeliyor mu?

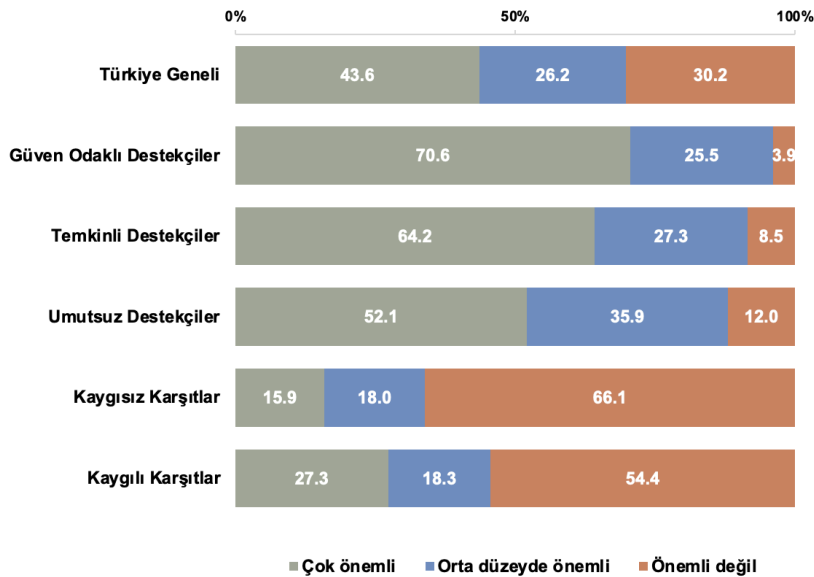

Kısacası; süreç öfkeden ziyade kaygı uyandırıyor. Türkiye genelinde kaygı duyanların oranı %52,2 iken, öfke duyanların oranı %42,3. Kuşağın baskın duygusu kategorik reddiye değil, bir tetikte oluş. Umutlu olanlar azınlıkta olsa da, süreci destekleyenlerin çoğunluğu umutlu. Fakat aynı destekçiler ve umutlular %47 oranında kaygılı da olduklarını belirtiyor. Süreci desteklemeyenlerde dahi öfkeden çok kaygı ağır geliyor. Eğitimli, orta-üst gelirli, beyaz yakalı kesimde her iki duygu da zirvede; gündelik çalışan gençler, işsizler ve ev kadınında her ikisi de en düşük seviyede. Kuşağın “geçiş yaşı” 22-25, sürecin en az duygu uyandırabildiği grup. Hem kaygı (%45,5) hem öfke (%38,4) hem umut (%32,9) bu yaş grubunda en düşük düzeyde seyrediyor. Cinsiyet ayrışması öfkede var, kaygıda yok. Erkekler kadınlardan 7 puan daha öfkeli ama aynı düzeyde kaygılı. Eğitim hem umutsuzluğu hem öfkeyi büyütüyor. Anadili Kürtçe olan gençler süreci kaygıyla ama umutla karşılıyor. Zafer Partili gençler duygusal eksenin tek katı bloğu. AK Partili gençler duygusal eksenin tam diğer ucu.

Sürecin mahiyeti

Türkiye genelinde gençlerin **%43,6’sı süreci “çok önemli”, %26,2’si “orta düzeyde önemli” buluyor; “önemli değil” diyenler ise %30,2 oranında.** Yani kuşağın yaklaşık yedide üçü süreci en azından bir miktar önemli görüyor. Bu Türkiye geneli ortalaması, sürecin gençlik gündemine girdiğini gösteriyor fakat bu ortalama beş segmente bölündüğünde, önem atfının nerelerde yoğunlaştığı ve nerelerde dağıldığı çok daha net görünüyor.

Grafik 5.9 Müzakere Sürecinin Türkiye için önemi nedir?

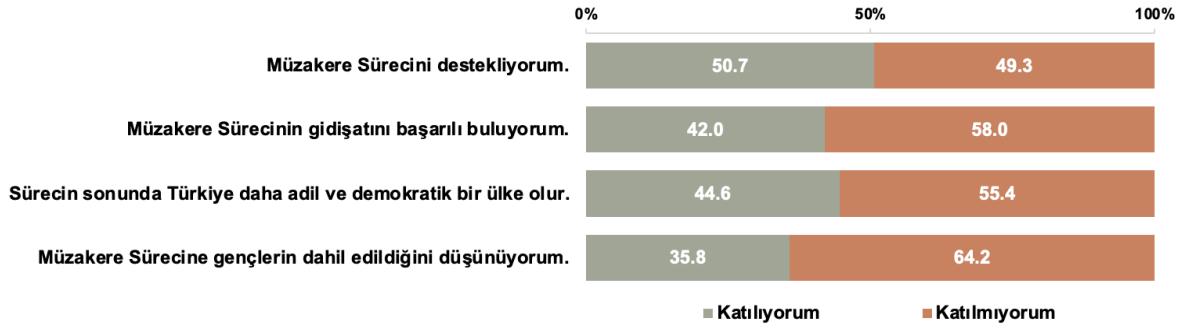

Güven odaklı destekçilerde süreç en yüksek anlamı kazanıyor. Bu grupta her 10 gençten 7'si sürece önem atfediyor. **Temkinli destekçilerde** önem oranı bir miktar düşüyor ama hâlâ yüksek. Süreci "çok önemli" bulanların oranı %64,2. Bu grubun adı "temkinli" olsa da, sürece atfettiği önem güven odaklılardan yalnızca 6 puan daha az. Yani temkin, *meselenin önemini azaltmıyor*, sadece desteği şartlandırıyor. **Umutsuz destekçilerde** önem belirgin biçimde aşağı çekiliyor. Yine de bu grubun da yarısından fazlası süreci "çok önemli" buluyor. **Kaygısız karşıtlarda** tablo tamamen tersine dönüyor, "çok önemli" diyenlerin oranı yalnızca %15,9'da kalıyor. Destekleyen gruplarla süreci önemseme bakımından kıyaslandığında 55 puana yakın bir fark ortaya çıkıyor. **Kaygılı karşıtların** dörtte birinden fazlası süreci "çok önemli" buluyor. Süreci desteklemese de hayati bulan önemli bir gençlik kümesi öne çıkıyor.

Sürece destek

Gençlerin **%50,7'si süreci destekliyor**, %49,3'ü desteklemiyor. Bu anlamda gençlerin neredeyse tam ortadan ikiye bölündüğünü söylemek mümkün. Dört kademeli ölçekte bakıldığında ise tablo daha incelikli: kesin destek **%41,7**, "desteklemeye yakın" %9, "desteklememeye yakın" %3,7, kesin karşı **%45,6**. Yani "sert" destek (%41,7) ile "sert" itiraz (%45,6) arasında itiraz hafifçe önde fakat "yakın" kategorilerinde destek tarafı daha geniş. Destekçiler sürece tereddütle yaslanıyor.

Grafik 5.10 Müzakere Sürecine Dair Değerlendirmeler

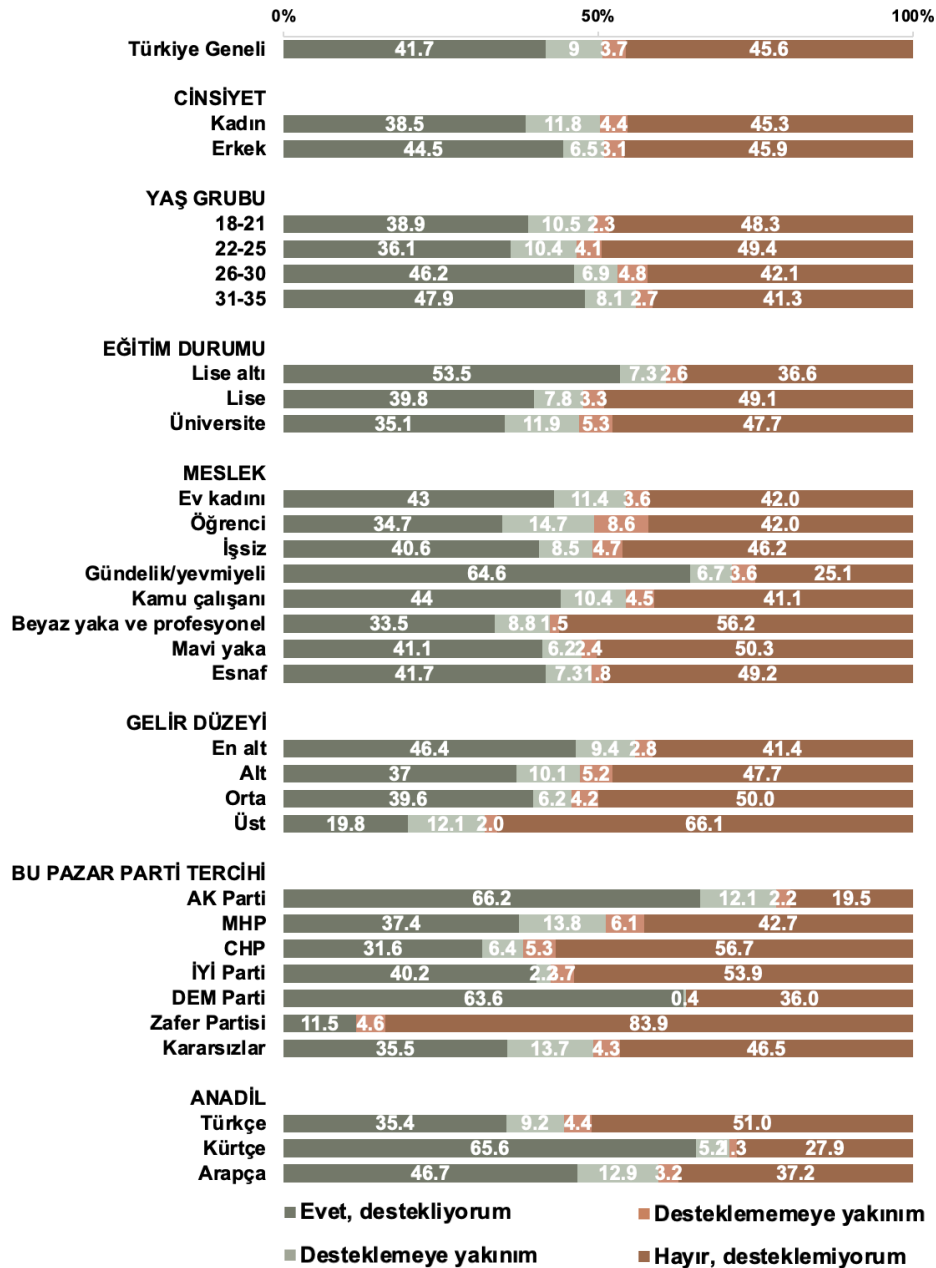

Gençler müzakere sürecine yaklaşımlarına göre beş kümeye dağılıyor. **Karşıtların toplamı %49,3 ile destekçilere (%50,7) neredeyse eşit**. Karşıtlar içinde **kaygılı karşıtlar** %27,6 ile en büyük grup. Gençlerin beşte birinden fazlası (%21,7) ise kaygısız karşıtlar olarak daha az duygu yüklenen fakat sürece yine de itiraz edenlerden oluşuyor. **Umutsuz destekçiler** %22,2 oran ile destekçilerin en büyük kümesi. Süreci en yüksek bağlılıkla destekleyen iki grup (%28,5) ile en yüksek bağlılıkla karşı çıkan tek grup (%27,6) yaklaşık olarak eşit büyüklükte. **Belirleyici kütle ise "düşük bağlılık" gruplarında toplanmış durumda. Umutsuz destekçiler ve kaygısız karşıtlar birlikte gençliğin %43,9'unu oluşturuyor.** Sürecin siyasi seyri, büyük ölçüde bu iki grubun nasıl konumlanacağına bağlı görünüyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Cinsiyet kırılımı dengeli. Yaş kırılımı belirgin bir desen sunuyor. Destek yaşla birlikte sistematik olarak yükseliyor. En genç ucu ile orta yaş ucu arasında neredeyse 10 puan fark var. En gençler ve "geçiş" kuşağı (18-25) daha temkinli. Bu yaş grubu sürece dair her başlıkta en mesafeli kuşak olarak ortaya çıkıyor. Gelir arttıkça sürece verilen destek de tutarlı bir biçimde azalıyor. AK Parti ve DEM Parti'yi destekleyen gençlerin çoğunluğu sürece destek verirken, yalnızca her 10 Zafer Partili gençten biri desteğini belirtiyor. CHP ve İyi Partiyi destekleyen gençler ise tereddütlü. Anadil çok keskin bir farklılaşma yaratıyor. Anadili Kürtçe olan her 10 gençten 7'si süreci desteklerken, anadili Türkçe olan gençlerin %44'ü destek veriyor.

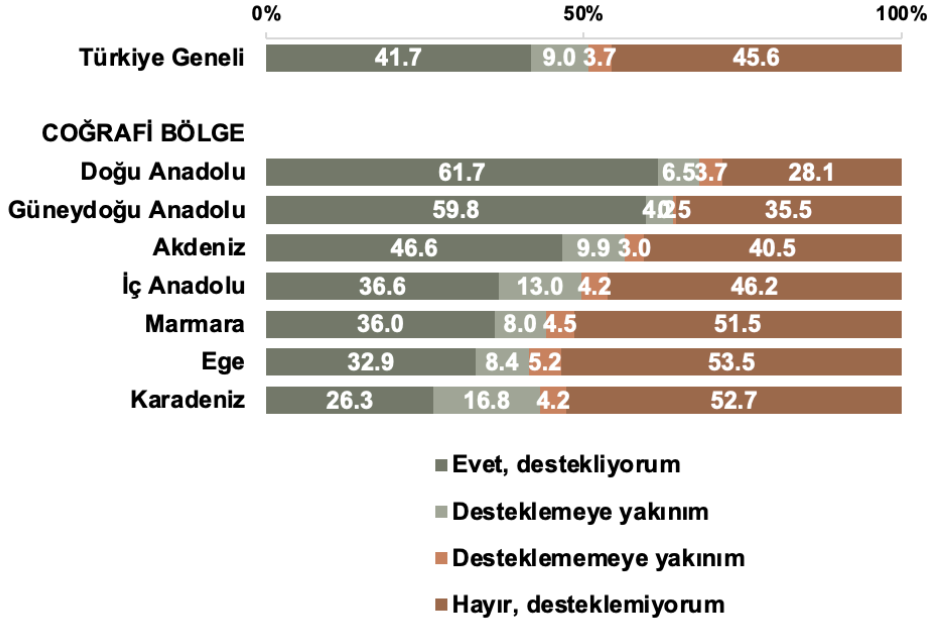
Grafik 5.11 Müzakere Sürecini destekliyor musunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

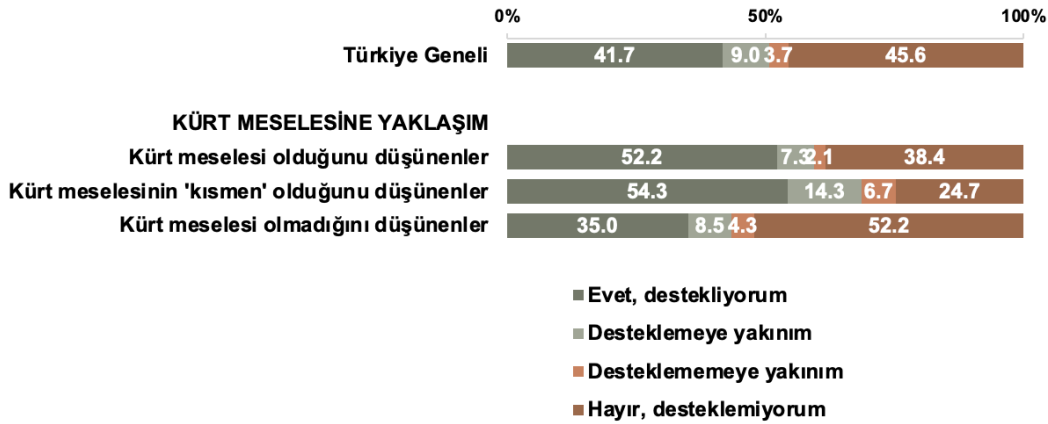
Destek **Doğu Anadolu'da %67,6, Güneydoğu Anadolu'da %63,9** ile zirvede; Akdeniz'de %56,5, İç Anadolu'da %49,6, Marmara'da %44,1, Karadeniz'de %42,7, **Ege'de %41,6** ile en düşük seviyede. Yani sürecin doğrudan etkilediği coğrafyalarda destek yüksek; Batı bölgelerinde tereddüt baskın.

Grafik 5.12 Müzakere Sürecini destekliyor musunuz?

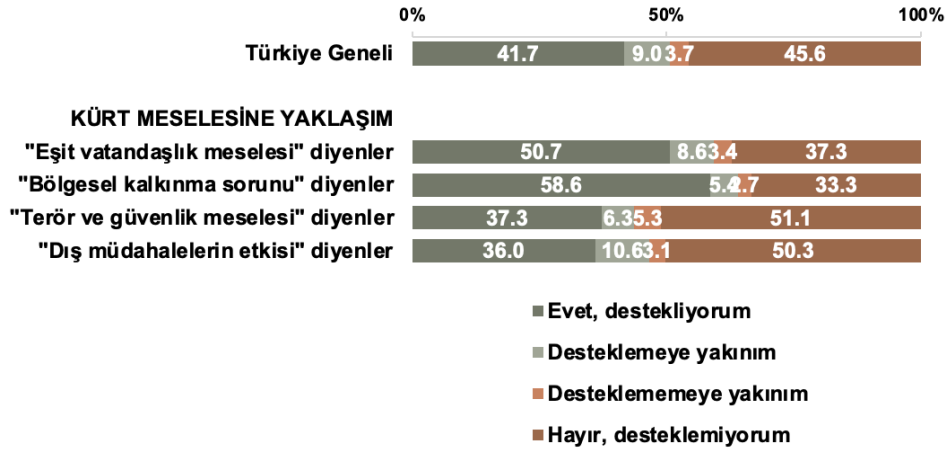
Müzakere Süreci'ne destek Kürt meselesinin tanınmasıyla doğru orantılı: **"Kürt meselesi var" diyen gençlerin %59,5'i süreci destekliyor. "Yok" diyenlerde ise destek %43,5'e düşüyor** ve Türkiye ortalamasının yaklaşık 7 puan altında kalıyor.

Grafik 5.13 Müzakere Sürecini destekliyor musunuz?

"Kürt meselesi bir eşit vatandaşlık meselesidir" diyen gençlerin **%59,3'ü süreci destekliyor**. "Bölgesel kalkınma sorunu" olarak tanımlayanlarda destek **%64'e** çıkıyor. Meseleyi haklar veya ekonomik kalkınma çerçevesinden okuyan gençler süreci Türkiye ortalamasının 9-13 puan üzerinde sahipleniyor. Kürt meselesine "Terör ve güvenlik meselesi" diyenlerde destek **%43,6'ya düşüyor**. Sürece "dış müdahalelerin etkisi" diyenlerde de tablo benzer seyrediyor. Bu iki grupta da kesin reddiye %50'nin üzerinde.

Grafik 5.14 Müzakere Sürecini destekliyor musunuz?

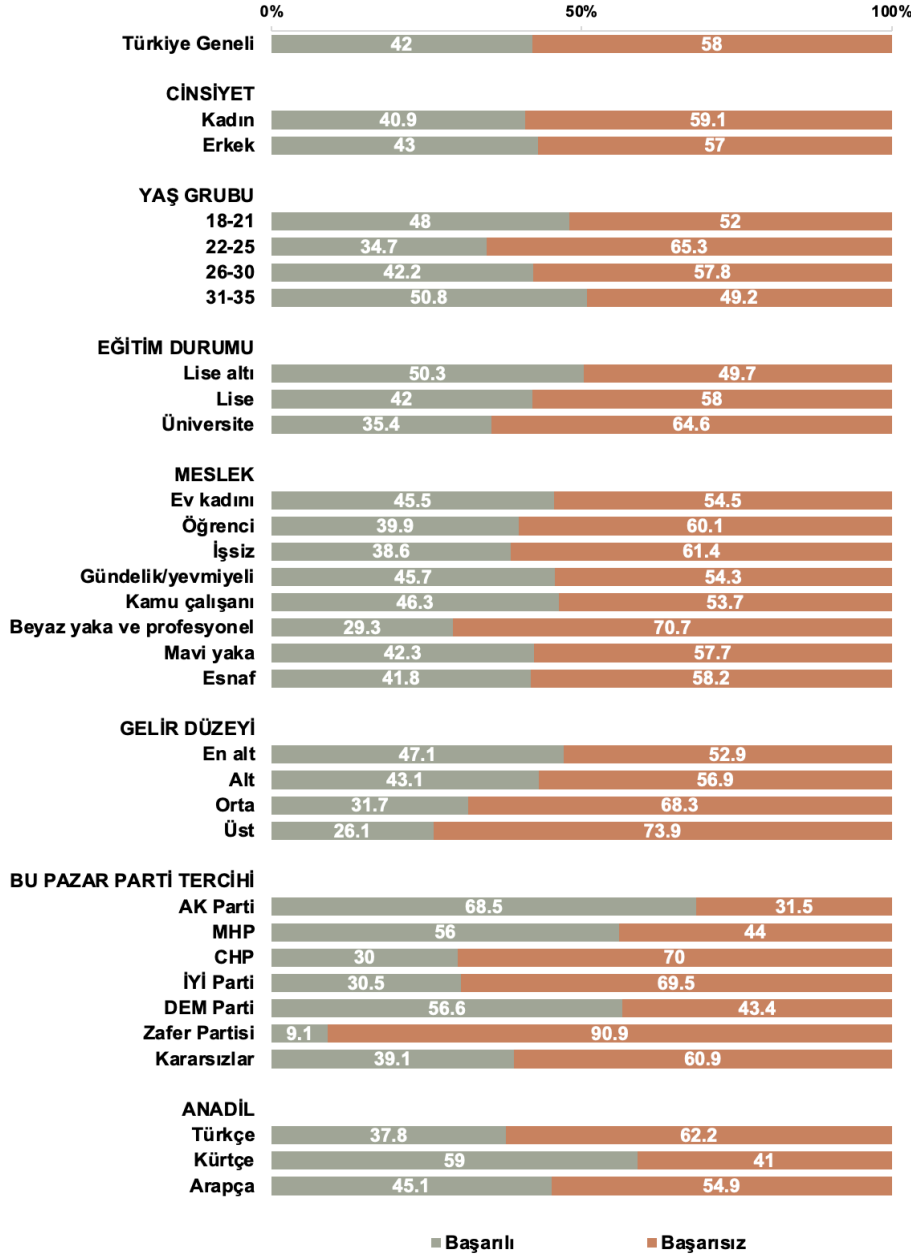

Süreç değerlendirmesi

Sürece destek %50,7 iken, sürecin gidişatının başarılı olduğunu düşünenlerin oranı **%42**. Sürece destek ile başarı algısı arasında yaklaşık 9 puanlık fark var. En genç kuşak ile orta yaş ucu sürecin gidişatından nispeten memnun. Ortadaki "geçiş kuşağı" ise sürecin yürüyüşünü en başarısız bulan grup. Eğitim kırılımında sert bir farklılaşma görüyoruz. **Eğitim arttıkça gidişatın başarılı bulunması azalıyor ve arada 15 puanlık bir fark açılıyor**. Üniversiteli gençlerin yaklaşık yedide ikisi sürecin gidişatını başarısız buluyor. DEM Parti'yi destekleyen gençler ise gidişattan %56 oranla memnun. Her 10 CHP'li gençten 3'ü sürecin gidişatını başarılı bulurken, Zafer Partili gençlerde bu oran her 10 kişiden birine düşüyor. Anadili Kürtçe olan gençler (%59) sürecin gidişatını anadili Türkçe olanlara kıyasla (%37,8) belirgin bir şekilde daha olumlu buluyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

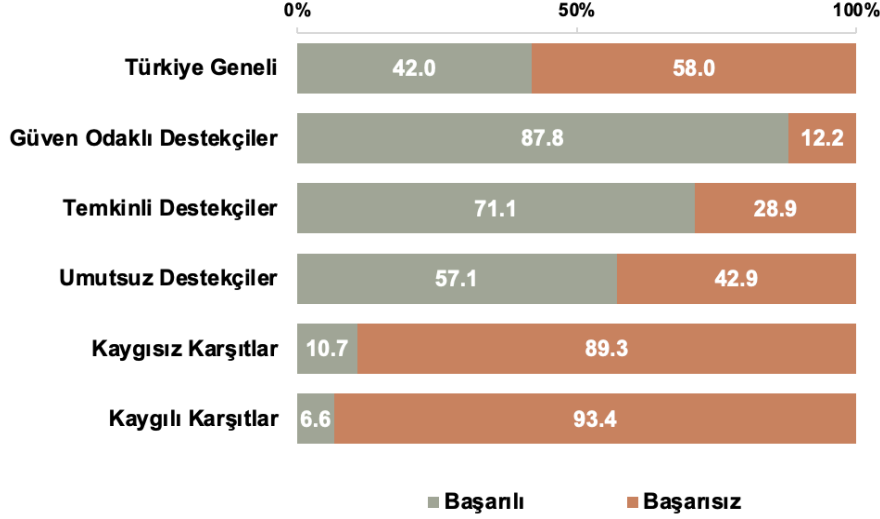
Grafik 5.15 Müzakere Sürecininin gidişatını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Güven odaklı destekçilerde başarılı bulanlar %87,8 ile zirvede. Temkinli destekçilerde de her 10 kişiden 7'si sürecin gidişatını başarılı buluyor. Umutsuz destekçilerde başarılı bulanların oranı %57'ye düşse de hâlâ yüksek oranda memnuniyet görünüyor. Karşıt iki segmentte tablo dramatik biçimde tersine dönüyor. Kaygısız karşıtlarda başarılı bulanlar yalnızca %10,7 oranında. Kaygılı karşıtlarda ise başarılı bulanların oranı daha da düşerek %6,6'da kalıyor. Kaygılı karşıtlar süreci en sert biçimde başarısız bulanlar.

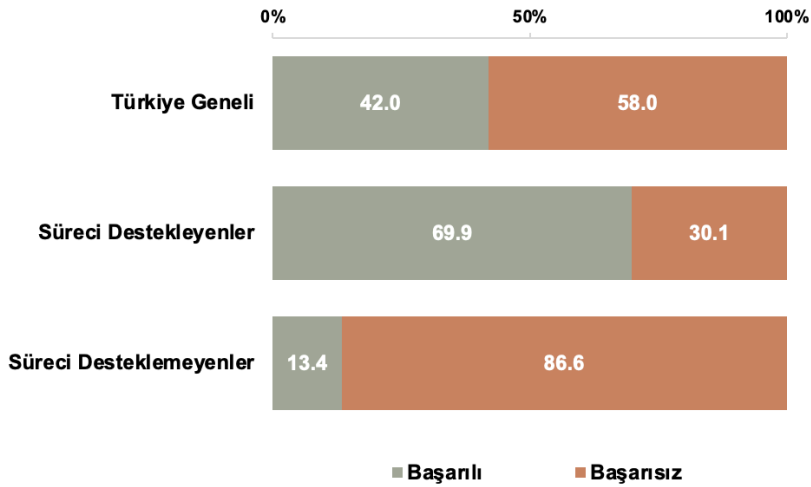
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 5.16 Müzakere Sürecininin gidişatını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Süreci destekleyenlerin %69,9'u sürecin gidişatını başarılı buluyor; %30,1'i ise destekledikleri halde gidişatı başarısız değerlendiriyor. Yani destek tabanının yedide üçü, sürecin yönetiminden memnun değil. Bu rakam tek başına, **destek bloğunun monolitik olmadığını** gösteriyor. Beş segment tablosunda gördüğümüz "umutsuz destekçilerin" geniş tezahürü tam burada olabilir. **Süreci desteklemeyenlerin %86,6'sı sürecin gidişatını başarısız buluyor**, Süreci desteklemeyen ama yürüyüşünü "fena değil" bulan **%13,4'lük bir kesim** dikkat çekici. Bu küçük grup, kaygılı karşıtların iyimser ucu olabilir.

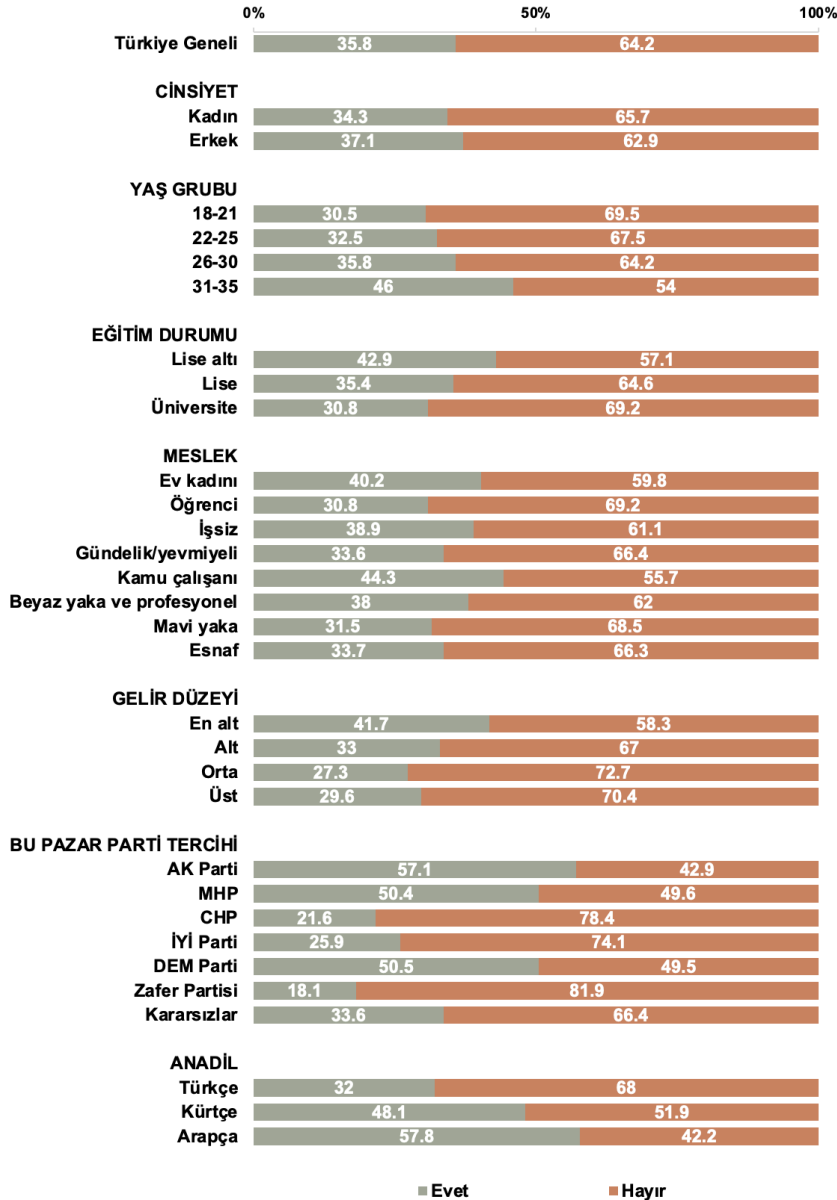
Grafik 5.17 Müzakere Sürecininin gidişatını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gençlerin sürece katılımı

Müzakere Süreci'ne gençlerin dahil edildiğini düşünen gençlerin oranı ile sürece destek veren gençlerin oranı arasında 15 puanlık bir fark gözlemleniyor. Gençlerin yalnızca **%35,8'i Müzakere Süreci'ne kendilerinin dahil edildiğini düşünüyor. Gençler sürece destek veriyor ama sürecin içerisinde hissetmiyor.** Yaş kırılımı en açıklayıcı desenlerden birini sunuyor. En gençler en uzakta hissediyor. Yaş arttıkça dahil edilme hissi de artıyor. Kuşağın en genç ucu (18-21) sürece dahil edildiğini en az hisseden grup. Gençlerin eğitim düzeyi arttıkça sürece gençlerin dahil edildiğini düşünme eğilimi azalıyor. Üniversiteli gençler sürece dair en eleştirel pozisyonda. Orta gelirli gençler alt ve üst gelir gruplarındaki akranlarına kıyasla gençlerin sürecin dışında kaldığı görüşüne daha çok katılıyor.

Grafik 5.18 Müzakere Sürecine gençlerin dahil edildiğini düşünüyor musunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Gençlerin sürece dahil edilmediğini düşündüklerini ortaya koyduktan sonra, bu dışarıda bırakılmanın sebeplerine dair gençlerin kanaatlerinden de bahsetmek gerekiyor. İlk sırada **“Gençlerin fikirlerine siyasetçilerin değer vermemesi” (%29,3) geliyor**. Neredeyse her üç gençten biri, dışlanmışlığın temel nedenini siyasetçilerin tutumuna bağlıyor. Hemen ardından **“Gençlerin korku, damgalanma veya yanlış anlaşılma endişesi” (%28,7) takip ediyor**. Bu iki engel toplamda **%58’lik baskın bir blok oluşturuyor**. Gençlerin yarısından fazlasına göre sürece gençlerin katılımının önündeki temel engel ya **siyasetçilerin onları dinlememesi** ya da **kendilerinin konuşmaktan çekinmesi**. Üçüncü sıradaki engel kritik bir kurumsal eleştiriyi taşıyor: **“Sürecin şeffaf yürütülmemesi” (%12,7)**. Bu, sürecin *kapalı kapılar ardında* yürüyen bir mesele olarak algılandığını söylüyor. Her 10 gençten birine göre ise, **“Gençlerin yeterince bilgiye, donanıma ve fırsata sahip olmaması” (%11,8) bir diğer bariyer**.

Tablo 5.1 Sizce gençlerin bu sürece aktif olarak katılmasının önündeki en önemli engel nedir?

Sizce gençlerin bu sürece aktif olarak katılmasının önündeki en önemli engel nedir?	Türkiye Geneli (T1)
Gençlerin fikirlerine siyasetçilerin değer vermemesi	29.3%
Gençlerin korku, damgalanma veya yanlış anlaşılma endişesi	28.7%
Sürecin şeffaf yürütülmemesi	12.7%
Gençlerin yeterince bilgiye, donanıma ve fırsata sahip olmaması	11.8%
Gençlerin böyle bir talebi bulunmaması	11.2%
Gençlerin yeterince aktif katıldığını düşünüyorum	5.4%
Sivil toplum ve gençlik örgütlerinin yetersiz olması	0.9%
Toplam	100%

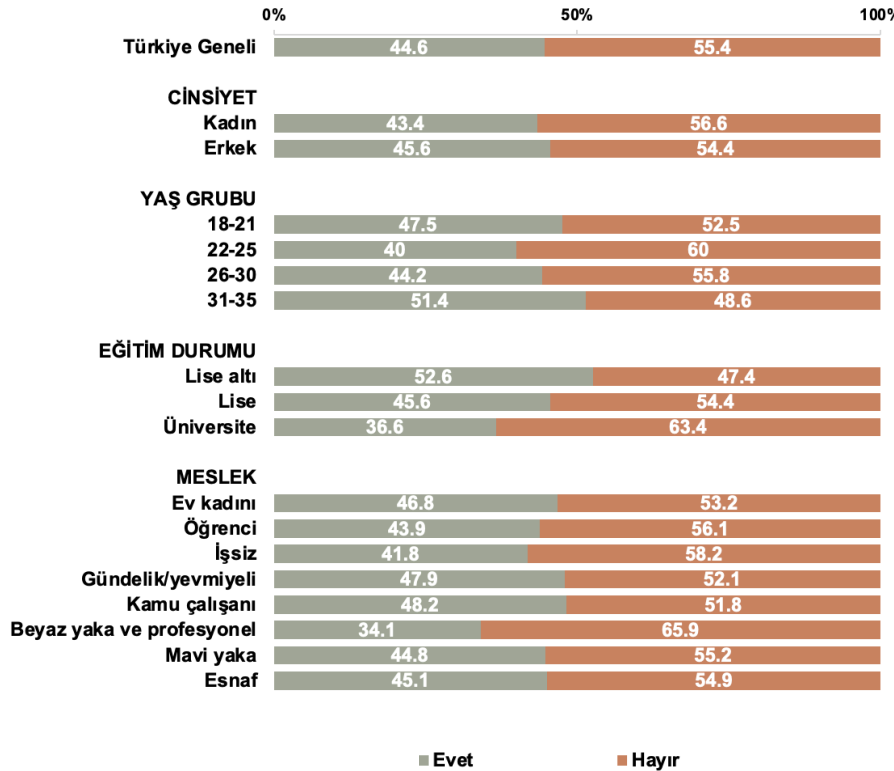
6. BÖLÜM: **GENÇLERİN TOPLUMSAL** **BARIŞ BEKLENTİSİ VE** **BARIŞIN KOŞULLARI**

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Müzakere Süreci'nin politik vaadi sadece silahların susması değil; bu sürecin sonunda *daha adil ve demokratik bir Türkiye* tahayyülü. Bu vaat, sürecin meşruiyet zemini için kritik çünkü sürece destek vermek ile sürecin Türkiye'yi *demokratikleştireceğine inanmak* arasında bir fark var. Türkiye genelinde gençlerin **%44,6'sı sürecin sonunda Türkiye'nin daha adil ve demokratik olacağına inanıyor**; %55,4'ü inanmıyor. **Gençlerin önemli bir kısmı süreci destekliyor olabilir ama Türkiye'yi demokratikleştireceğine inanmıyor.** Süreç meşru görülüyor ama dönüştürücü gücü sorgulanıyor. Bu desen daha önce gördüğümüz "destekliyorum ama yürümüyor" formülünün bir başka yansıması. Süreç bir *politik açılım* olarak meşru; ama bir *demokratik dönüşüm aracı* olarak yetersiz görülüyor.

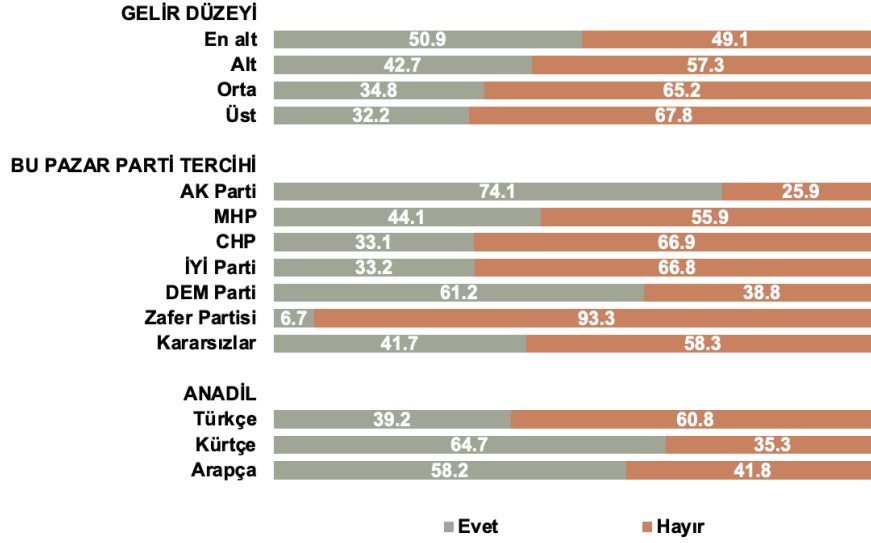
Sürecin daha demokratik bir Türkiye getireceği düşüncesine katılımında cinsiyet bakımından belirgin bir farklılaşma olmasa da, genç kadınlar erkeklere kıyasla bu konuda daha düşük beklenti sergiliyor. Ancak, eğitim değişkeni sert bir farklılaşmaya sebep oluyor. Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerin yarısından fazlası sürecin demokratikleşmeye hizmet edeceğini beklerken, üniversite mezunlarında bu beklentiye besleyenlerin oranı %36'da kalıyor. Yine 22-25 geçiş kuşağı en kuşkulu konumdayken, 30'lu yaşlarındaki gençler (31-35) bu beklentiye en çok tutunanlar. 18-21 yaş aralığındaki gençlerin de yarıya yakını sürecin sonunda daha demokratik bir Türkiye beklentisi içerisinde. Beyaz yakalı gençler meslek gruplarına göre incelendiğinde beklentisi en düşük kümeyi oluşturuyor. Bu grup hem sürece destekte düşük, hem kaygıda yüksek, hem gidişattan hoşnutsuz, hem de demokratikleşme vaadine inançsız.

Grafik 6.1.1 Müzakere Süreci sonucunda Türkiye daha adil ve demokratik bir ülke olur mu?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

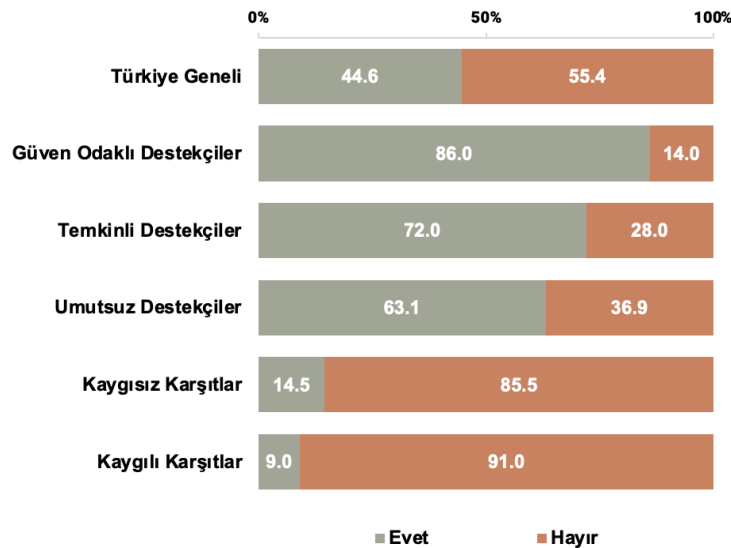
Grafik 6.1.2 Müzakere Süreci sonunda Türkiye daha adil ve demokratik bir ülke olur mu?

Sınıfsal merdivende yukarı çıkıldıkça beklenti sistematik olarak düşüyor ve alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasında neredeyse 19 puanlık fark açılıyor. Üst gelir grubundaki gençlerin yaklaşık üçte ikisi "Müzakere Süreci daha demokratik bir Türkiye getirmez" diyor. Alt gelir grubundaki gençler bu beklentiye daha çok tutunuyor.

AK Parti'yi destekleyen gençlerin yaklaşık dörtte üçü sürecin Türkiye'yi demokratikleştireceği beklentisini taşıırken, MHP'yi destekleyen gençlerde bu oran %44'e kadar düşüyor. DEM Partili gençler, süreci fiilen başlatan MHP'yi destekleyen gençlere kıyasla belirgin bir şekilde daha fazla demokratikleşme beklentisine sahip. CHP'yi destekleyen gençlerin ise üçte ikisi Müzakere Süreci'nin daha demokratik ve adil bir Türkiye yaratmasını beklemiyor. Zafer Partili gençler en düşük beklentiye sahip olan seçmen grubu olarak yeniden öne çıkıyor (%6,7). Diğer yandan, anadili Kürtçe olan gençlerin %64,7'si sürecin demokratikleşme getireceği beklentisini koruyor.

Grafik 6.2 Müzakere Süreci sonucunda Türkiye daha adil ve demokratik bir ülke olur mu?

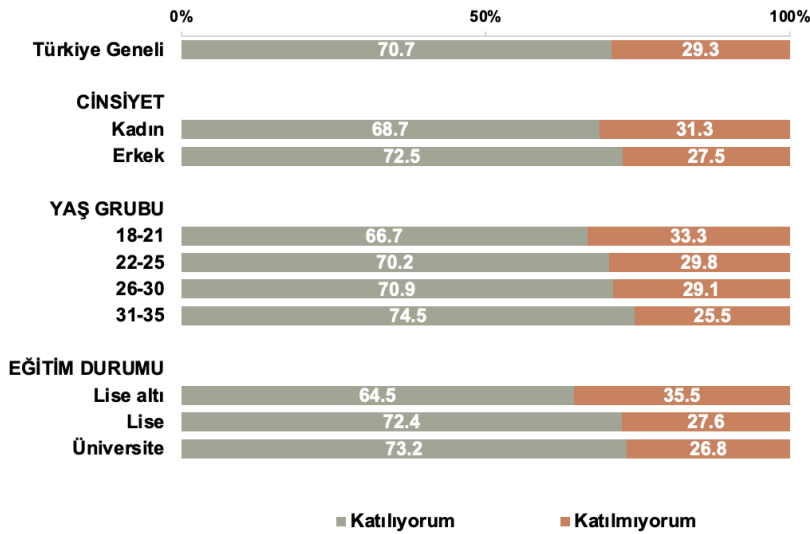
Güven odaklı destekçilerde inanç %86 ile zirvede. Temkinli destekçilerde sürecin demokratikleşme ve adalet getireceği beklentisini taşıyanların oranı hafifçe geriliyor ve %72'de kalıyor. Umutsuz destekçilerde inanç biraz daha gerileyerek %63'e düşüyor. Yine de, umutsuzlarda dahi beklentinin hâlâ çok yüksek olduğu söylenebilir. Ancak, sürece karşı olan iki segmentte tablo tersine dönüyor. Kaygılı karşıtlarda sürecin demokratikleşmeye katkı sunacağı beklentisini taşıyanların oranı yalnızca %9. Kaygısız karşıtlarda ise beklenti %14,5 düzeyine çıkıyor.

Toplumsal barış imkânı

Gençlere “**Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum**” ifadesi sorulduğunda, her 10 gençten 7'si bu ifadeye katıldığını söylüyor. Kuşağın çoğunluğu için barış soyut bir hayal değil, gerçekleşebilir bir gelecek tahayyülü. Erkekler (%72,5) kadınlardan (%68,7) bir miktar daha umutlu. Yaş ilerledikçe umut artıyor. 18-21 yaş grubunda toplumsal barışı mümkün görenlerin oranı %66,7 ile en düşük seviyede. Eğitim arttıkça barışa inanç da yükseliyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençler ile üniversite mezunu gençler arasında neredeyse 10 puanlık bir fark gözlemleniyor.

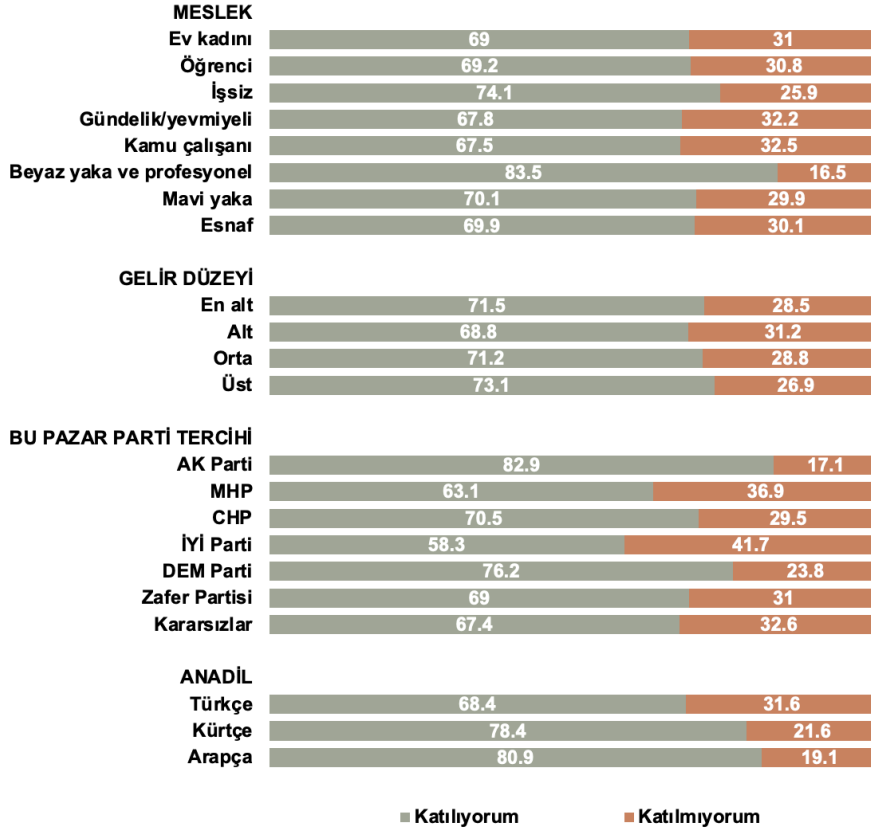
AK Parti'yi destekleyen gençlerde inanç %82,9 ile zirvede. DEM Parti'yi destekleyen gençlerin de Türkiye'de barışı mümkün görenlerin oranı %76,2 ile oldukça yüksek. **İYİ Partiyi destekleyen gençlerde inanç %58,3 ile en düşük seviyede** ve kuşak ortalamasının 12 puan altında. Anadili Kürtçe olan gençler ile anadili Türkçe olan gençler arasındaki 10 puanlık fark, anadili Kürtçe olan gençlerin barışı çok daha mümkün olduğunu gösteriyor.

Grafik 6.3.1 “Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum.”

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.3.2 "Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum."

"Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum" diyenlerin oranı süreç destekçilerinde %79 iken, desteklemeyenlerde %62,2. Süreci destekleyenler ve desteklemeyenler arasında barışın mümkün görülmesi bakımından 17 puanlık bir fark oluşuyor.

Tablo 6.1 Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Bir Arada Yaşama Dair Değerlendirmeler

Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Bir Arada Yaşama Dair Değerlendirmeler (İfadelere katılanların oranı verilmiştir)	Süreci Destekleyenler	Süreci Desteklemeyenler
Kendimden farklı siyasi görüşe sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	84.2%	83.3%
Kendimden farklı dini inanca sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	77.9%	81.5%
Kendimden farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	79.0%	81.2%
Kendimden farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	41.3%	40.8%
Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum.	79.0%	62.2%

Toplumsal barışın koşulları

Bu kısımda gençlere “**Toplumsal barışı sağlamak için hangi unsur ne kadar önemli?**” sorusu yedi farklı kriterle yöneltildi. Yöneltilen bütün kriterlerde Türkiye geneli gençlik onay oranı %85 ile %95 arasında seyrediyor. Şu ana kadar gençler arasında gördüğümüz tüm fikir ayrılıklarından farklı olarak, gençler toplumsal barışın kriter setinde neredeyse ortaklaşıyor. Bu **yatay mutabakat** raporun en kıymetli politik bulgularından biri. Çünkü sürece destek konusunda bölünmüş bir kuşağın barışın koşulları üzerinde anlaşabildiğini gösteriyor.

Tablo 6.2 Hangi unsurlar toplumsal barışı sağlamak için önemlidir?

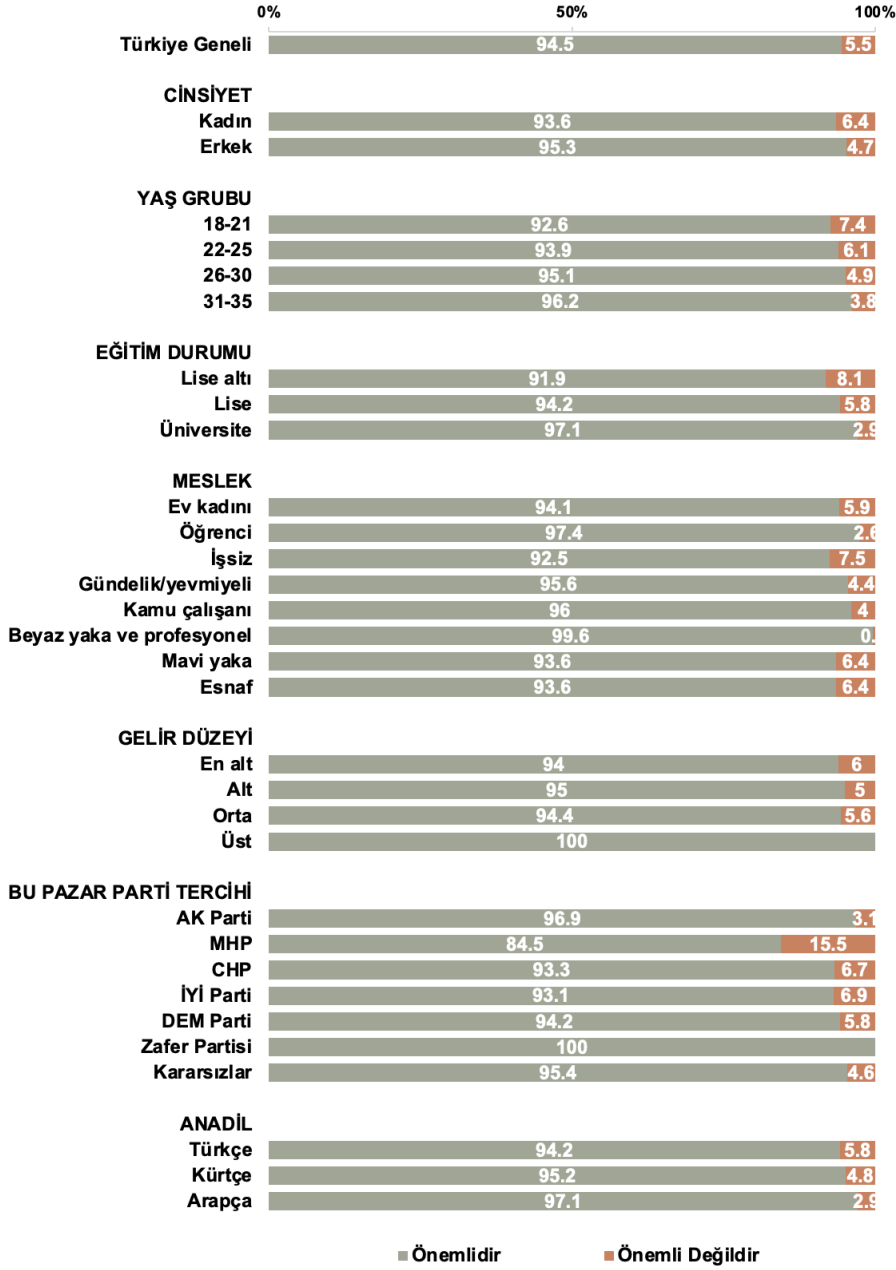
Hangi unsurlar toplumsal barışı sağlamak için önemlidir?	Önemli	Önemli Değil
Hukuk devletinin güçlenmesi	94.5%	5.5%
Tarihle ve geçmişle yüzleşme	88.8%	11.2%
Toplumsal cinsiyet eşitliği	87.0%	13.0%
Bireysel özgürlükler	92.4%	7.6%
Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azalması	89.4%	10.6%
Herkesin eşit vatandaş olması	92.3%	7.7%
Farklı grupların bir arada yaşayabilmesi	84.7%	15.3%

Hukuk devletinin güçlenmesi

İlk kriter olan hukuk devletinin güçlenmesi, araştırmanın dayandığı yedi kriter içindeki en yüksek mutabakat noktası. “**Toplumsal barışı sağlamak için hukuk ve adalet önemlidir**” diyenlerin oranı **%94,5**. “Önemli değil” diyenler ise sadece %5,5 oranında kalıyor. Yaşla birlikte hukuk-adalet talebi yükseliyor. Eğitim düzeyine göre önemli bir farklılaşma görünmüyor. Lise altında eğitim düzeyine sahip gençler ile üniversite mezunu gençler arasında yalnızca 9 puanlık bir fark var ve her iki grupta da gençlerin %90’ından fazlası hukuk devletinin güçlenmesini toplumsal barışın kriteri olarak görüyor. Ancak, siyasi parti tercihine göre bakıldığında MHP’yi destekleyen gençlerin diğer partileri destekleyenlere kıyasla hukuk devleti kriterine daha az önem atfettiği söylenebilir. Yine de, MHP’yi destekleyen gençlerin de %84,5’i toplumsal barış için hukuk devletinin güçlenmesi gerektiğini düşünüyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.4 Toplumsal barışı sağlamak için hukuk ve adalet önemli midir?

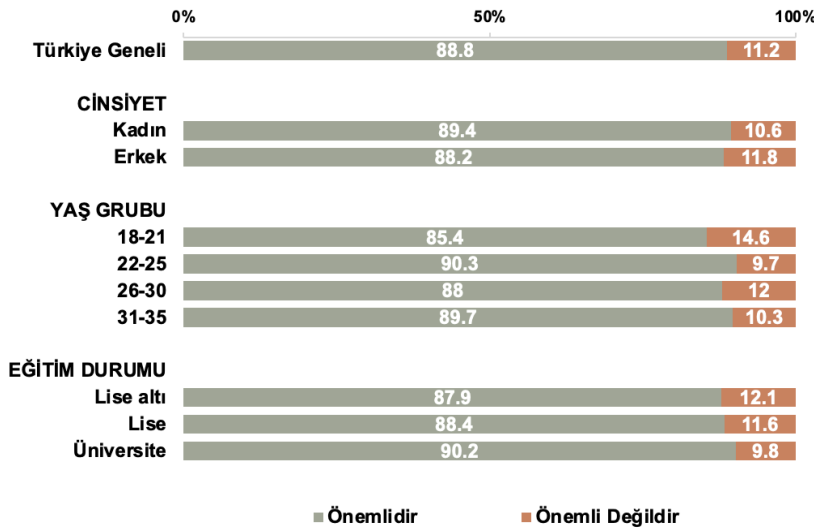

Geçmişle yüzleşme

İkinci kriter, gençliğin barış üzerine düşünmesinin tarihsel boyutunu ölçüyor. **“Tarih ve geçmişle yüzleşme önemlidir” diyenlerin oranı %88,8 ile çoğunlukta.** Gençlerin yalnızca %11,2’si geçmişle yüzleşmenin toplumsal barış için önemli olmadığını düşünüyor. Türkiye’de “geçmişle yüzleşme” kavramı, kamusal söylemde sıklıkla *politik tartışma* konusu olsa da gençler arasında neredeyse %90 oranında onay buluyor. Kuşak içerisindeki farklılaşmalara bakıldığında, en genç grubun (18-21) diğerlerine kıyasla geçmişle yüzleşmeyi daha az önemsendiği söylenebilir. Yine de, bu grupta dahi geçmişle yüzleşmeyi toplumsal barışın kriteri olarak kabul edenlerin oranı %85’i aşıyor. Eğitime göre anlamlı bir farklılaşma olduğu söylenemez. Eğitim arttıkça geçmişle yüzleşmeye önem atfetme de artıyor fakat lise altı eğitim düzeyine sahip gençler ile üniversite mezunu gençler arasındaki fark yaklaşık 2 puan.

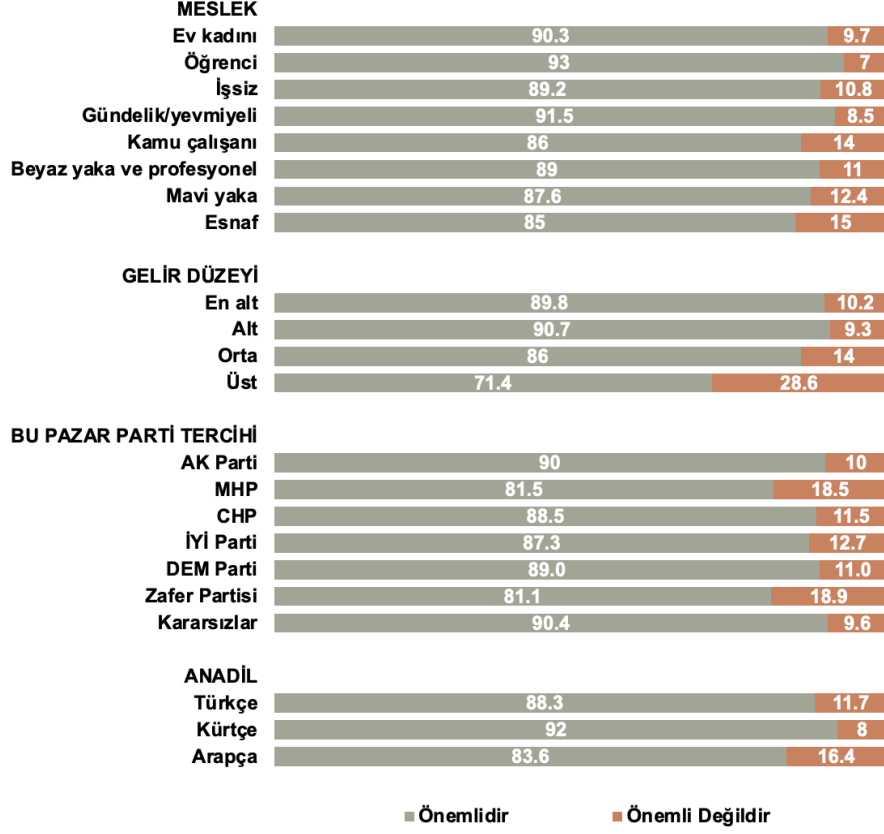
Geçmişle yüzleşme konusunda en büyük fark gelir durumuna göre gerçekleşiyor. Üst gelir grubundaki gençlerin toplumsal barış için geçmişle yüzleşmeyi önemseme oranı Türkiye gençlik ortalamasının 17 puan altında kalıyor. Parti tercihi de çok sert olmayan bir farklılaşma gözlemleniyor. MHP ve Zafer Partisini destekleyen gençler diğer gruplara göre geçmişle yüzleşmeye daha mesafeli bakıyor. Yine de, bu iki seçmen kümesindeki gençlerden her 10 kişiden 8’i toplumsal barış için geçmişle yüzleşmeyi önemsiyor. Anadili Kürtçe olan gençlerin ise %92’si geçmişle yüzleşmeyi toplumsal barışın kriteri olarak destekliyor. Bu oran, anadili Türkçe olan gençlerde %88.

Grafik 6.5.1 Toplumsal barışı sağlamak için tarih ve geçmişle yüzleşme önemli midir?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.5.2 Toplumsal barışı sağlamak için tarih ve geçmişle yüzleşme önemli midir?

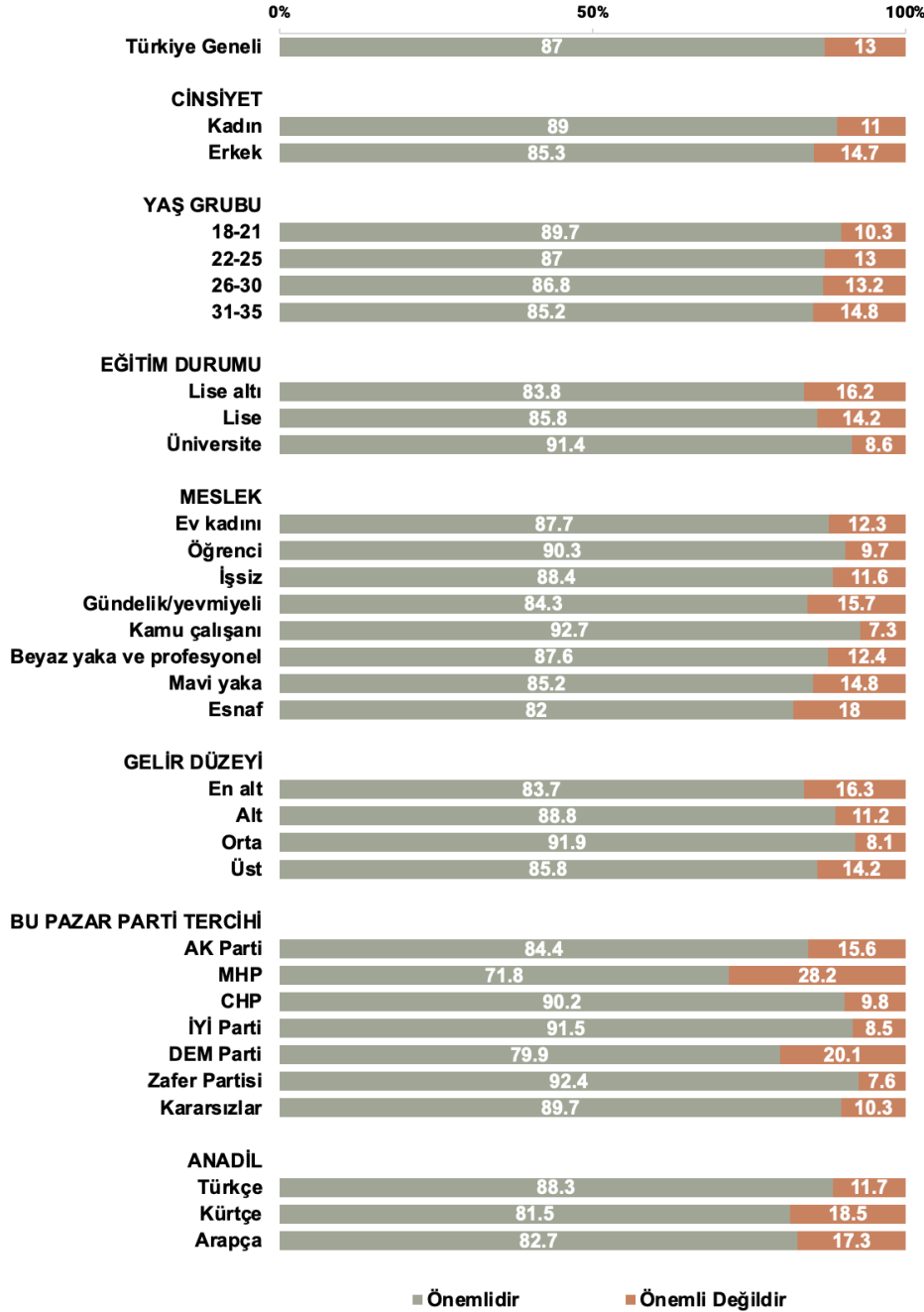
Toplumsal cinsiyet eşitliği

Gençlerin %87'si "Toplumsal cinsiyet eşitliği barış için önemlidir" diyor. Bu konuda da gençler arasında güçlü bir mutabakat olsa da hukuk devleti kriterinden 7 puan, geçmişle yüzleşmeden ise yaklaşık 2 puan düşük destek görüyor. Gençlere yöneltilen 7 kriter içerisinde en düşük destek gören 3 kriterden biri, toplumsal cinsiyet eşitliği oluyor. Yine de, neredeyse her 10 gençten 9'unun toplumsal barış için toplumsal cinsiyet eşitliğini önemsendiği görülüyor. Yöneltilen 7 kriter içerisinde eğitim düzeyinin en güçlü etkisi toplumsal cinsiyet eşitliğinde ortaya çıkıyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençler ile üniversite mezunu gençler arasında 8 puan fark açılıyor. Alt gelir grubundaki gençlerin %83,7'si toplumsal cinsiyet eşitliğini bir toplumsal barış kriteri olarak görürken, orta gelir grubunda bu oran %92'ye dayanıyor. Üst gelir grubunda ise yine hafifçe düşerek %85,8'e geriliyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Siyasi parti tercihine göre incelendiğinde, MHP'yi destekleyen gençlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini toplumsal barışın bir kriteri olarak görme konusunda Türkiye ortalamasının belirgin bir şekilde gerisinde olduğu görülüyor. DEM Parti'yi destekleyen gençler içerisinde de her 5 kişiden biri toplumsal cinsiyet eşitliğini bir kriter olarak görmüyor.

Grafik 6.6 Toplumsal barışı sağlamak için toplumsal cinsiyet eşitliği önemli midir?

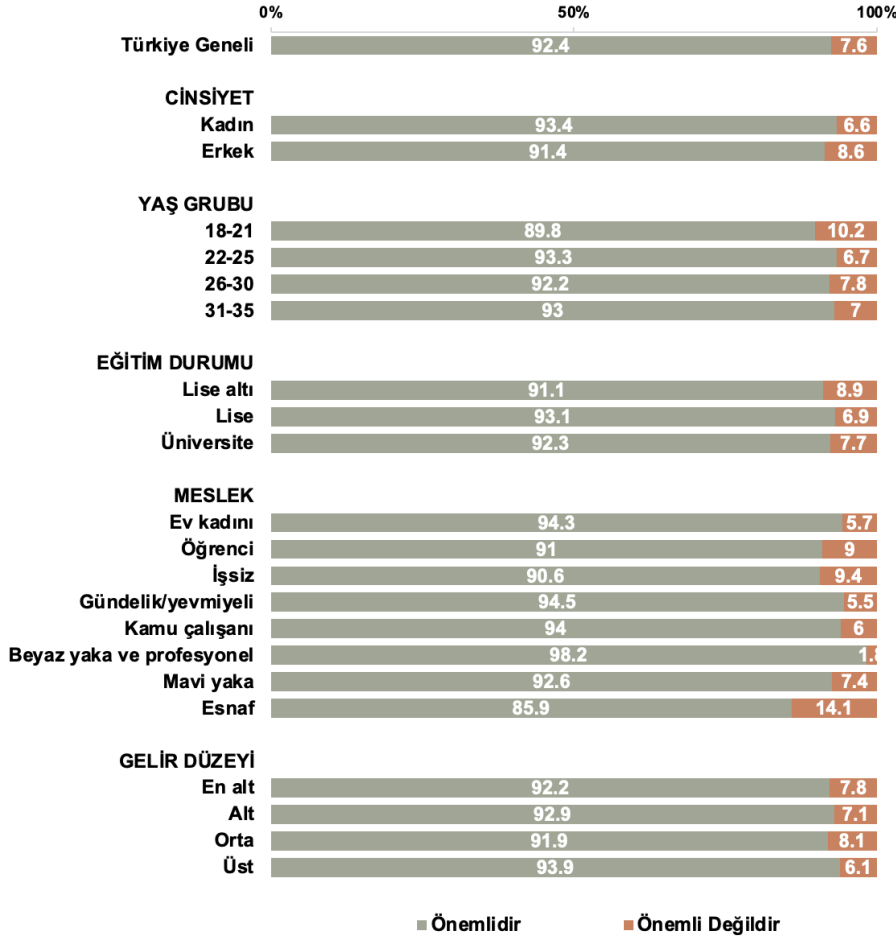

Bireysel özgürlükler

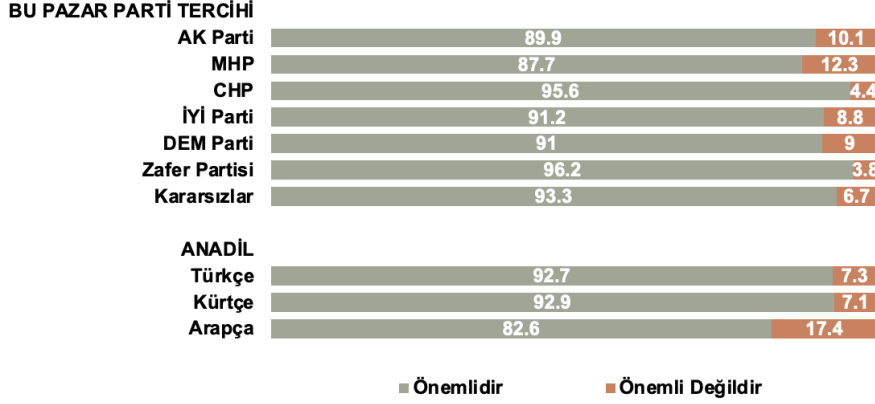
Gençlere yöneltilen bir diğer kriter olan bireysel özgürlükler, **%92,4 oranda kabul görüyor**. Gençlerin çoğunluğuna göre toplumsal barış için bireysel özgürlükler önemli bir kriter. Kadınlar erkeklere kıyasla bireysel özgürlüklere daha fazla önem atfediyor. Yaş kırımına bakıldığında ise, en genç grubun (18-21) diğer grupların gerisinde kaldığı görülüyor. Eğitim kırımını ise dengeli seyrediyor. Gençlerin bireysel özgürlüklere atfettiği değer eğitim düzeyine ve gelire göre belirgin bir fark yaratmıyor. Alt gelir grubundaki gençler ile üst gelir grubundaki gençler arasında yalnızca 3 puanlık bir fark oluşuyor.

Siyasi parti tercihine göre farklılaşmalara bakıldığında, CHP ve Zafer Partisini destekleyen gençlerin bireysel özgürlüklere en çok önem atfeden seçmen grupları olduğu söylenebilir. MHP'yi destekleyen gençler ise diğer tüm grupların gerisinde kalıyor. Yine de, bireysel özgürlükleri toplumsal barışın kriteri olarak gören MHP'li gençlerin oranı oldukça yüksek (%87,7).

Grafik 6.7.1 Toplumsal barışı sağlamak için bireysel özgürlükler önemli midir?

Grafik 6.7.2 Toplumsal barışı sağlamak için bireysel özgürlükler önemli midir?

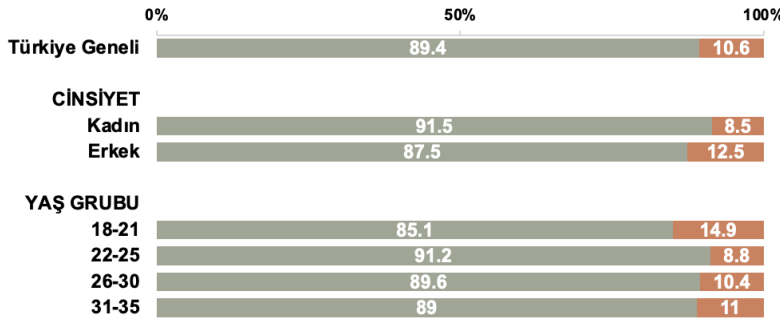
Ekonomik adalet

Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azalması, gençlerin %89,4'ü tarafından toplumsal barışın önemli bir kriteri olarak kabul ediliyor. Kadınlar (%91,5) bu kriteri erkeklerden (%87,5) bir miktar daha güçlü sahipleniyor.

Eğitim kırılımı belirgin bir farklılaşma sunuyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde onay oranı %83,9 iken, üniversite mezunu gençlerde %94,4'e yükseliyor. Arada yaklaşık 11 puanlık fark açılıyor. Alt gelir grubundaki gençler (%94,1) bu kriteri en güçlü sahiplenenden, en alt gelir grubu (%86,6) ve üst gelir grubu (%86,1) ortalamasının altında kalıyor.

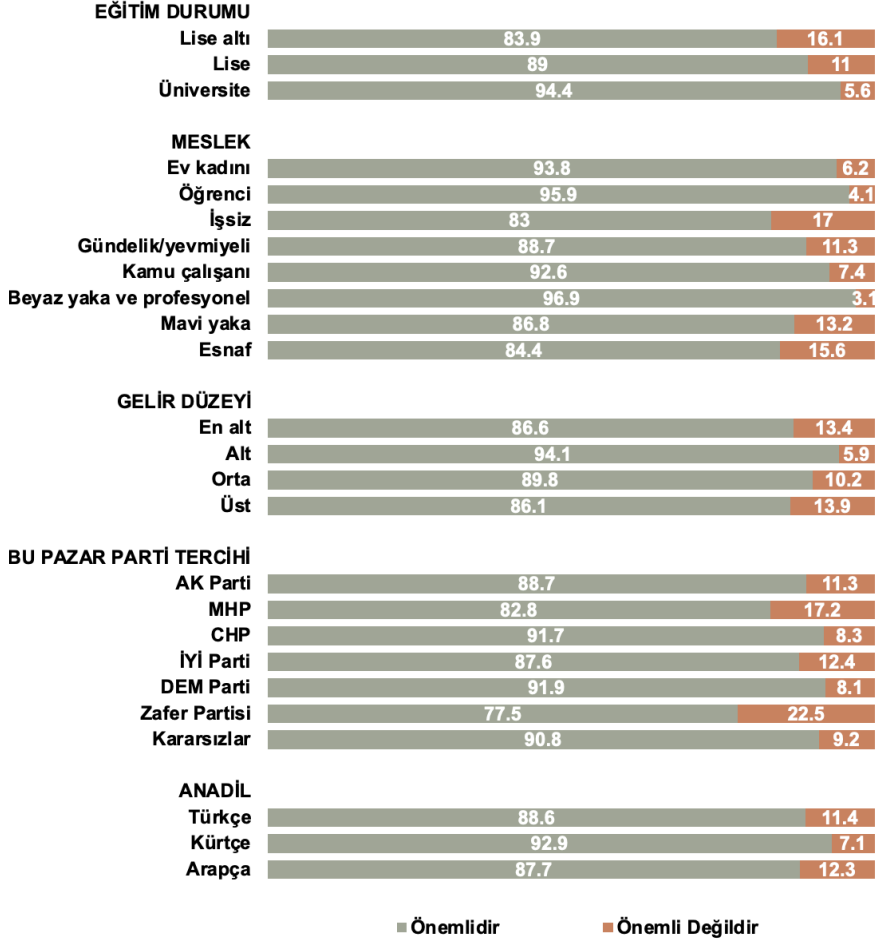
CHP'yi (%91,7) ve DEM Parti'yi (%91,9) destekleyen gençler sosyal adalete toplumsal barışın koşulu olarak en fazla onay veren seçmenler. Buna karşılık Zafer Partisini destekleyen gençlerin %22,5'i bu kriteri "önemli değil" olarak değerlendiriyor. Bu oran kuşak ortalamasının iki katı bir mesafeyi ifade ediyor. Anadil kırılımında Kürtçe konuşan gençler %92,9 ile zirvede yer alırken, Türkçe konuşanlar %88,6 ile ortalamada kalıyor.

Grafik 6.8.1 Toplumsal barışı sağlamak için sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azalması önemli midir?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.8.2 Toplumsal barışı sağlamak için sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azalması önemli midir?

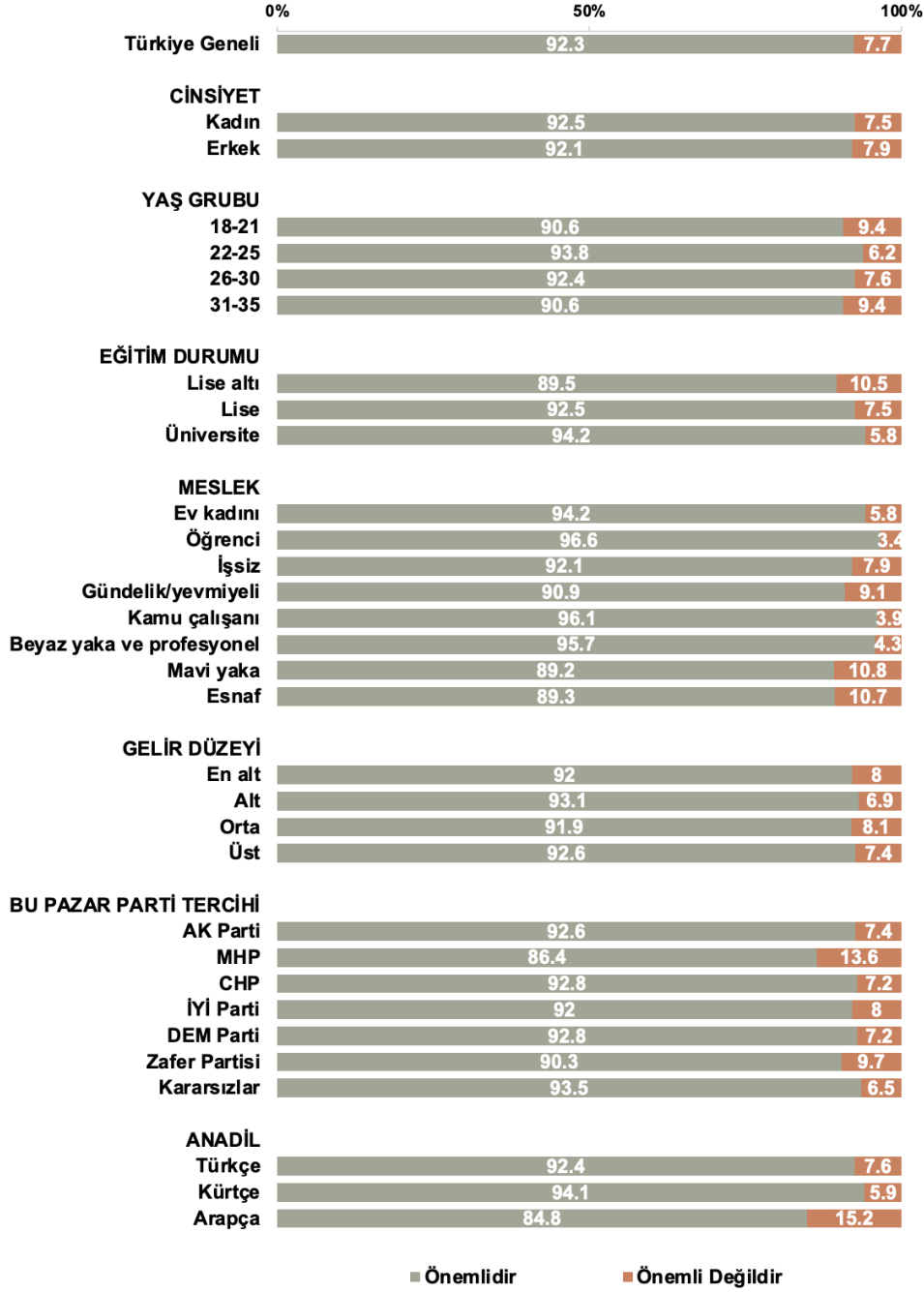
Eşit vatandaşlık

Toplumsal barış için **“herkesin eşit vatandaş olması”** kriteri, gençlerin %92,3’ü tarafından önemli bulunuyor. Bu, bireysel özgürlüklerle yarışan ikinci en yüksek mutabakat seviyesi. Cinsiyet ve yaş kırılımları neredeyse düz seyrediyor. Eğitim kırılımı küçük bir fark yaratıyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde onay %89,5, üniversite mezunlarında %94,2 düzeyinde.

Siyasi parti tercihine göre farklılaşmalar da görece yumuşak. AK Parti (%92,6), CHP (%92,8), DEM Parti (%92,8) ve İYİ Parti (%92) seçmenleri arasında neredeyse hiç fark yok. MHP’li gençlerde onay %86,4 ile kuşak ortalamasının altında ama yine de yüksek. Anadil kırılımında Kürtçe konuşan gençler (%94,1) en yüksek onayı veriyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.9 Toplumsal barışı sağlamak için herkesin eşit vatandaş olması önemli midir?

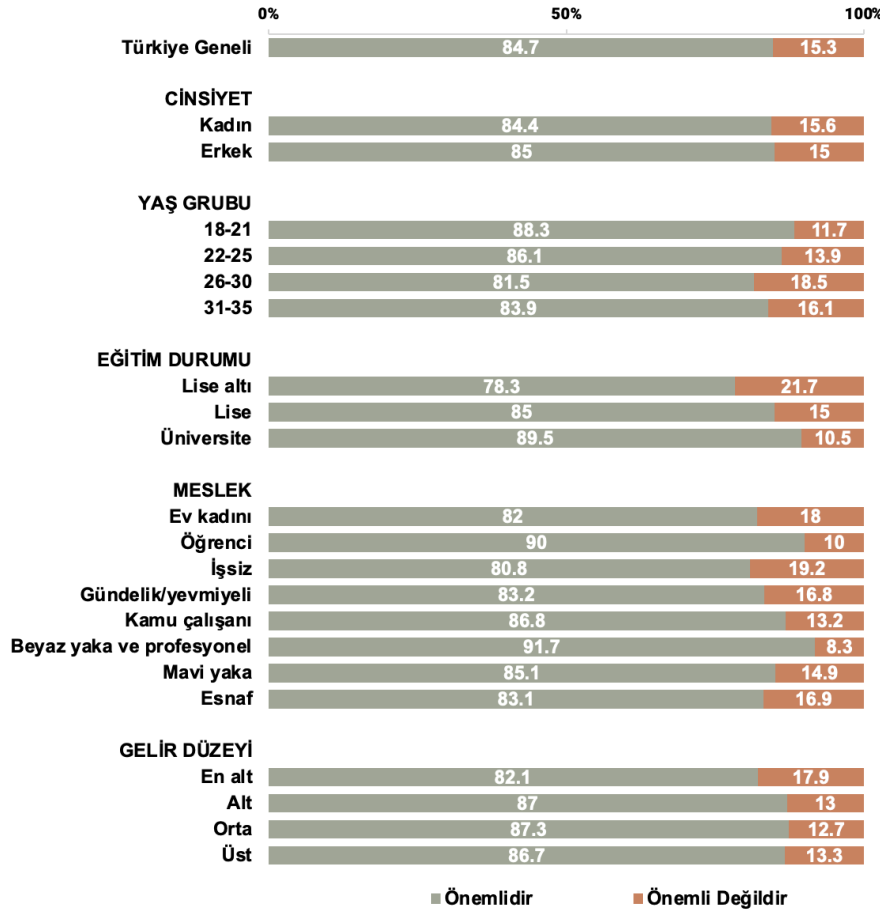

Bir arada yaşam

Yedi kriter içinde en düşük onay alan kriter, “**farklı grupların bir arada yaşayabilmesi**” oldu. Yine de, gençlerin %84,7’si bu kriteri toplumsal barış için önemli buluyor. Cinsiyet kırılımı dengeli. Yaş kırılımında en yüksek onay 18-21 yaş grubunda (%88,3). En düşük onay ise 26-30 yaş grubunda (%81,5). Eğitim kırılımı bu tablonun en sert farklılaşmalarından birini sunuyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde onay %78,3 düzeyinde ve yedi kriterin tüm alt kırılımlarındaki en düşük seviyede. Üniversite mezunu gençlerde ise onay %89,5’e yükseliyor. Lise altı eğitime sahip gençler ile üniversite mezunu gençler arasında bir arada yaşamayı toplumsal barışın bir kriteri olarak görme bakımından 11 puanlık fark var. Gelir kırılımında ise alt gelir grubundaki gençler (%82,1) en mesafeli olanlar.

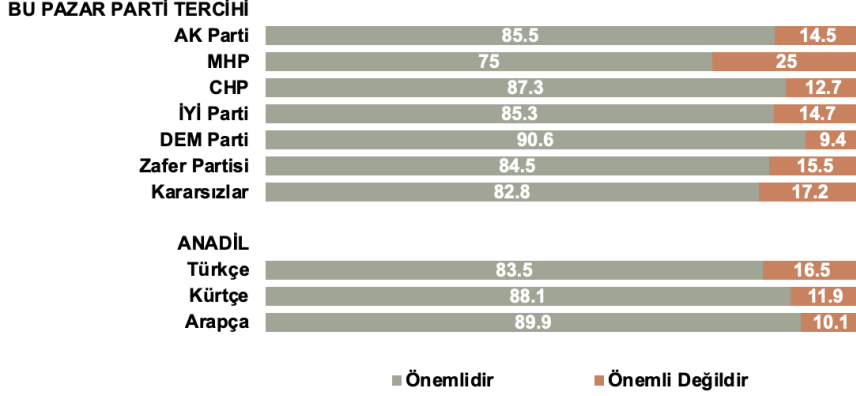
Siyasi parti tercihine göre en sert ayrışma MHP’li gençlerde görülüyor. Yine de her dört MHP’li gencin 3’ü bir arada yaşamayı toplumsal barışın kriteri olarak görüyor. DEM Parti’yi destekleyen gençlerde ise onay %90,6 ile zirvede.

Grafik 6.10.1 Toplumsal barışı sağlamak için farklı grupların bir arada yaşayabilmesi önemli midir?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 6.10.2 Toplumsal barışı sağlamak için farklı grupların bir arada yaşayabilmesi önemli midir?

Bu yedi tablo birlikte okunduğunda, **gençliğin barışın koşulları üzerinde geniş bir yatay mutabakatı olduğu rahatlıkla söylenebilir.** Süreci destekleyen ile desteklemeyen, üniversiteli ile lise altı eğitim düzeyindekiler, kadınlar ile erkekler, AK Parti'li gençler ile CHP'li gençler, kısacası pek çok farklı gençlik profili kendilerine yöneltilen yedi kriterin altısında %85'in üzerinde uzlaşıyor.

Tablo 6.3 Hangi unsurlar toplumsal barışı sağlamak için önemlidir?

Hangi unsurlar toplumsal barışı sağlamak için önemlidir? ("Önemlidir" diyenlerin oranı verilmiştir)	Güven Odaklı Destekçiler	Temkinli Destekçiler	Umutsuz Destekçiler	Kaygısız Karşıtlar	Kaygılı Karşıtlar
Hukuk devletinin güçlenmesi	97.9%	97.2%	97.4%	85.5%	97.0%
Tarihle ve geçmişle yüzleşme	93.2%	93.1%	88.9%	82.4%	88.5%
Toplumsal cinsiyet eşitliği	86.9%	88.1%	86.4%	79.6%	92.3%
Bireysel özgürlükler	95.8%	96.3%	94.1%	83.0%	94.8%
Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azalması	93.6%	93.6%	90.9%	81.0%	91.3%
Herkesin eşit vatandaş olması	97.0%	94.5%	91.5%	87.9%	92.1%
Farklı grupların bir arada yaşayabilmesi	89.4%	88.5%	86.6%	77.5%	83.6%

Kaygısız karşıtlar dışındaki tüm segmentlerde, yedi kriterin tamamı %85'in üzerinde onay alıyor. Üç destekçi grup -güven odaklı, temkinli ve umutsuz- yedi kriterin neredeyse tamamına %88-98 aralığında onay veriyor. Hukuk devletinin güçlenmesi her üç destekçi grupta %97'nin üzerinde, bireysel özgürlükler %94'ün üzerinde, eşit vatandaşlık %91'in üzerinde sahipleniliyor. Üç grup arasında hafif bir kademeleşme gözlemleniyor. Güven odaklı destekçiler her kriterde en yüksek onayı verirken, umutsuz destekçilerde onay birkaç puan düşüyor. Ama bu fark, karşıt segmentlerle yapılacak karşılaştırma yanında oldukça küçük kalıyor.

Asıl çarpıcı bulgu kaygılı karşıtlar tablosunda. Süreci desteklemeyen ama meseleyi önemli gören bu kesim, barış kriterlerinin tamamında destekçilerle benzer onay seviyelerinde duruyor. Hukuk devletinde %97, bireysel özgürlüklerde %94,8, eşit vatandaşlıkta %92,1, geçmişle yüzleşmede %88,5 oranında destek oluşuyor. Hatta toplumsal cinsiyet eşitliğinde (%92,3) destekçi gruplardan bile daha yüksek onay veriyorlar. Yani süreci desteklemeseler de barışın koşulları bakımından süreci destekleyen gençler ile aynı zeminde duruyorlar. Buna karşılık kaygısız karşıtlarda dağılım dramatik biçimde farklı seyrediyor. Hukuk devletinin güçlendirilmesi kriterine onay %85,5, bireysel özgürlükler kriterine onay %83, eşit vatandaşlık kriterine onay %87,9, farklı grupların bir arada yaşayabilmesi kriterinde ise onay %77,5 düzeyinde. Özellikle bir arada yaşam kriterine onay verenlerin oranı, yedi kriterin tüm segmentlerdeki en düşük onay.

7. BÖLÜM: GENÇLER İÇİN BİR “YAKIN İLİŞKİ TESTİ”

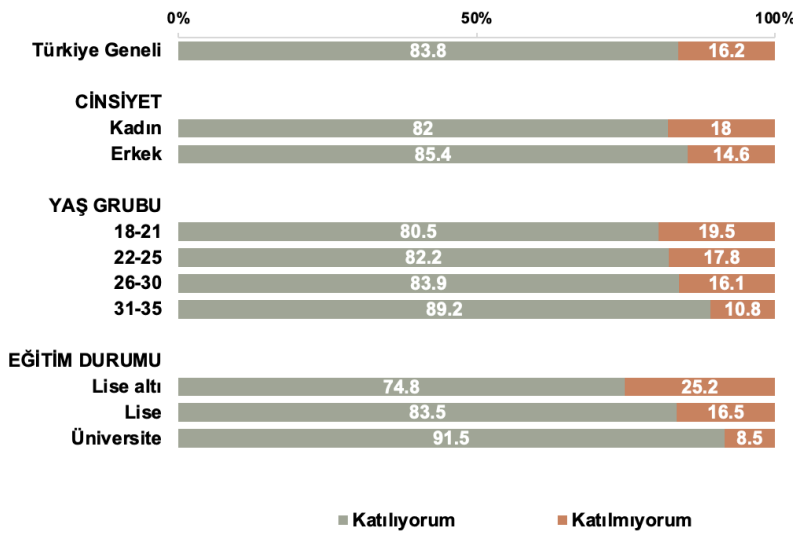
Bir önceki bölümde, gençlerin toplumsal barışı sağlamak için “farklı grupların bir arada yaşayabilmesini” %84,7 oranında önemli bulduğunu gördük. Bu rakam yüksek görünse de, yedi barış kriteri içindeki en düşük onay seviyesi. Bu nedenle gençlere bir soru daha yöneltildi: **“Kendinden farklı olan biriyle yakın arkadaş olabilir misin?”**

Farklı siyasi görüşten biriyle yakın arkadaşlık

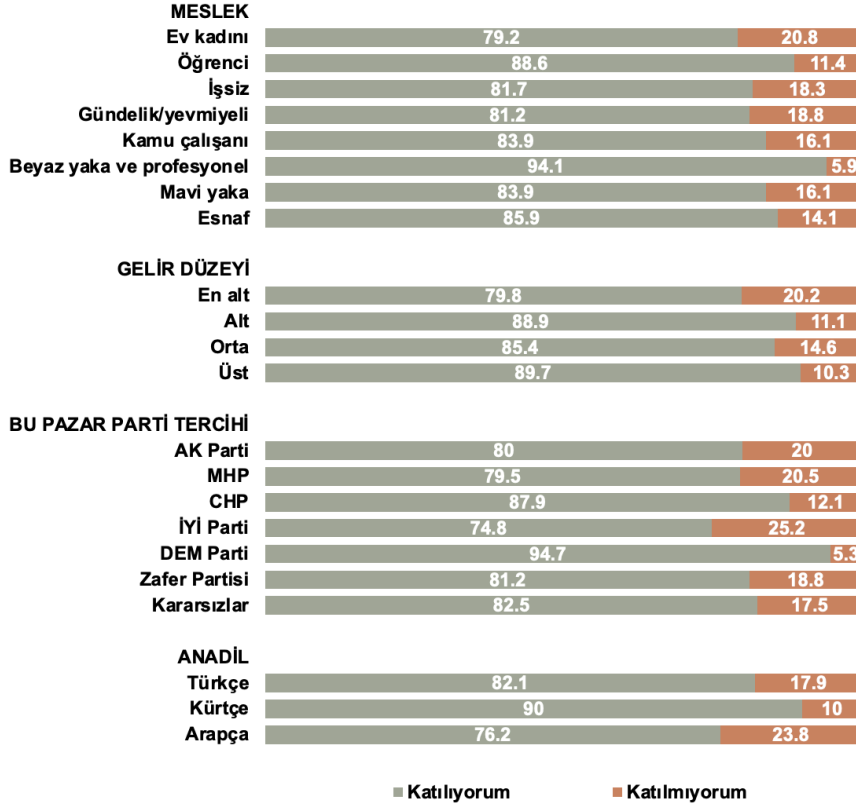
Kendisinden farklı siyasi görüşe sahip biriyle yakın arkadaş olabileceğini söyleyen gençlerin oranı %83,8. Bu, dört arkadaşlık ifadesi içindeki en yüksek onay seviyesi. Erkekler (%85,4) kadınlardan (%82) bir miktar daha açık. Yaşla birlikte onay da artıyor. En genç grup ile 30'larındaki gençler arasında yaklaşık 9 puanlık bir fark oluşuyor. Eğitim kırılımı bu tablonun en sert desenlerinden birini sunuyor. Lise altı eğitimdeki gençlerde onaylayanların oranı %74,8 iken, üniversite mezunlarında %91,5'e yükseliyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençler ile üniversite mezunu gençler arasında neredeyse 17 puanlık bir fark açılıyor.

Siyasi parti tercihine göre farklılaşmalar dikkat çekici. DEM Parti'yi destekleyen gençler (%94,7) en yüksek onayı verirken, İYİ Partiyi destekleyen gençler (%74,8) en düşük onay veren seçmen grubu. CHP'li gençler DEM Partili gençleri %87,9 oranla takip ediyor. AK Partili ve MHP'li gençlerde de her 10 kişiden 8'i farklı siyasi görüşten gençlerle yakın arkadaş olabileceğini söylüyor. Zafer Partisini destekleyen gençlerde bu oran her 10 kişiden 8'e düşüyor. Anadili Kürtçe olan gençler ile anadili Türkçe olan gençler arasında ise 8 puanlık bir fark görülüyor. Anadili Kürtçe olan gençler farklı siyasi görüşlerden yakın arkadaş edinmeye çok daha açık.

Grafik 7.1.1 “Kendimden farklı siyasi görüşe sahip biriyle arkadaş olabilirim.”

Grafik 7.1.2 "Kendimden farklı siyasi görüşe sahip biriyle arkadaş olabilirim."

Farklı dini inanca sahip biriyle yakın arkadaşlık

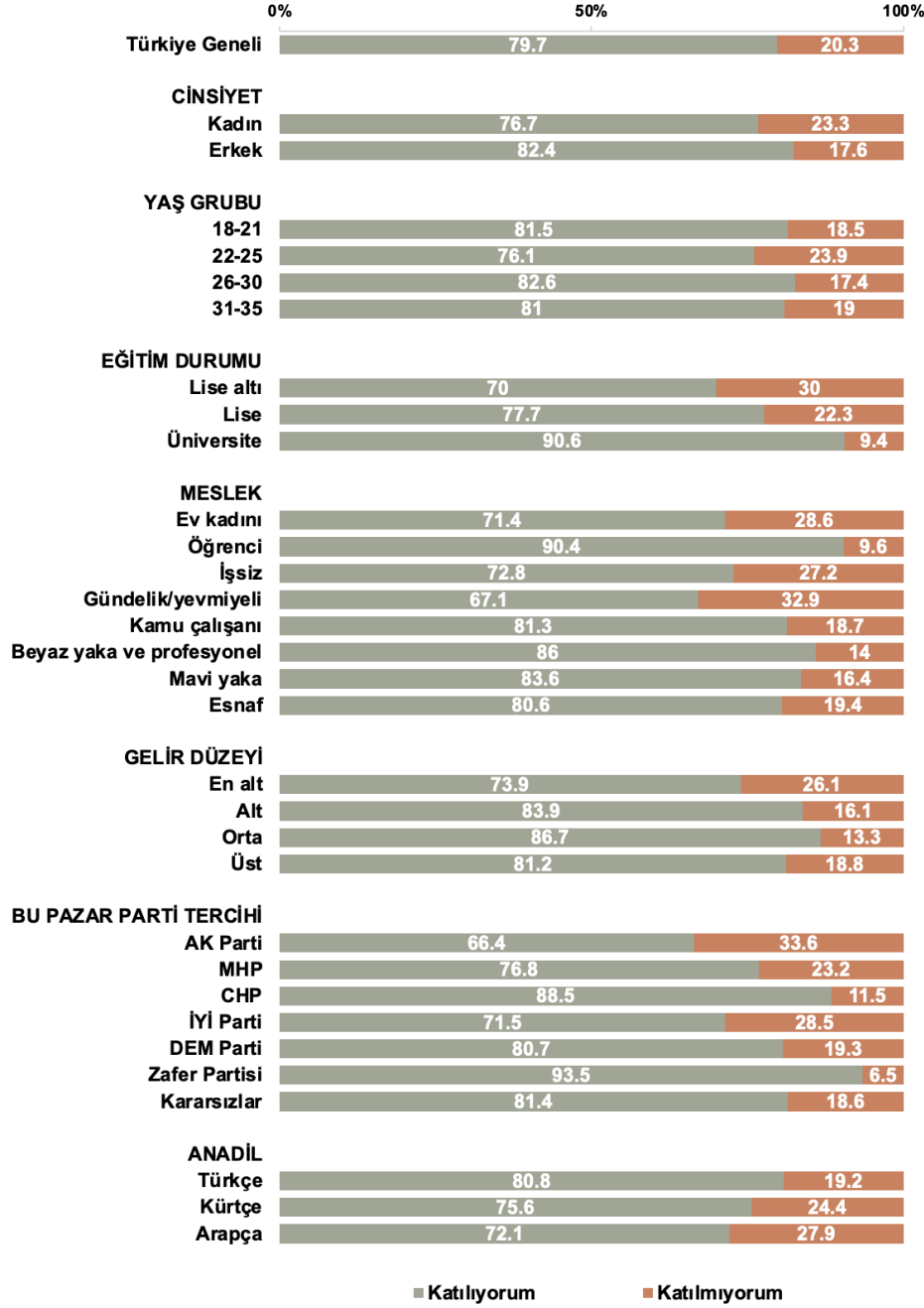
Kendinden farklı dini inanca sahip biriyle yakın arkadaş olabileceğini söyleyen gençlerin oranı %79,7. Bu oran farklı siyasi görüşten biriyle yakın arkadaş olmaya açıklıktan 4 puan daha geride. Erkekler (%82,4) kadınlardan (%76,7) daha açık. Cinsiyet farkı bu ifadeye oldukça belirginleşiyor.

Eğitim kırılımı çok sert bir farklılaşma sunuyor. Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerde farklı dini inançtan biriyle yakın arkadaş olmaya açık olanların oranı %70 iken, üniversite mezunlarında bu oran %90,6'ya yükseliyor. Arada 20 puanlık bir fark olması dikkat çekici.

Siyasi parti tercihine göre farklılaşmaya bakıldığında ise, Zafer Partisini destekleyen gençler (%93,5) en yüksek onayı verirken, AK Parti'yi destekleyen gençlerde onay %66,4 ile en düşük seviyeye iniyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 7.2 "Kendimden farklı dini inanca sahip biriyle arkadaş olabilirim."

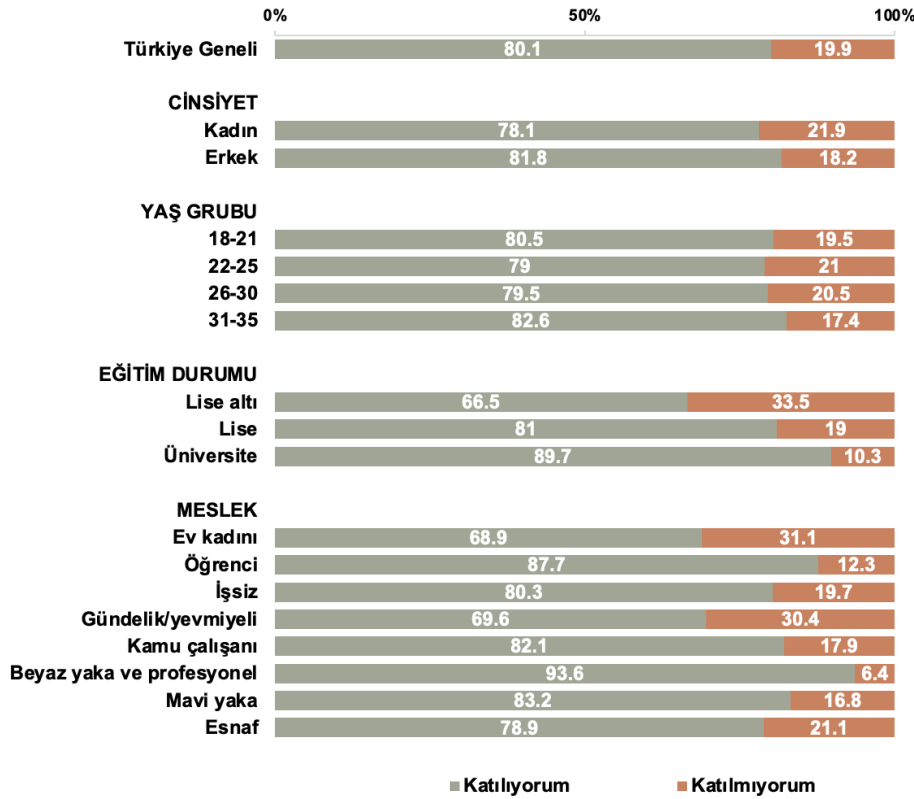

Farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaşlık

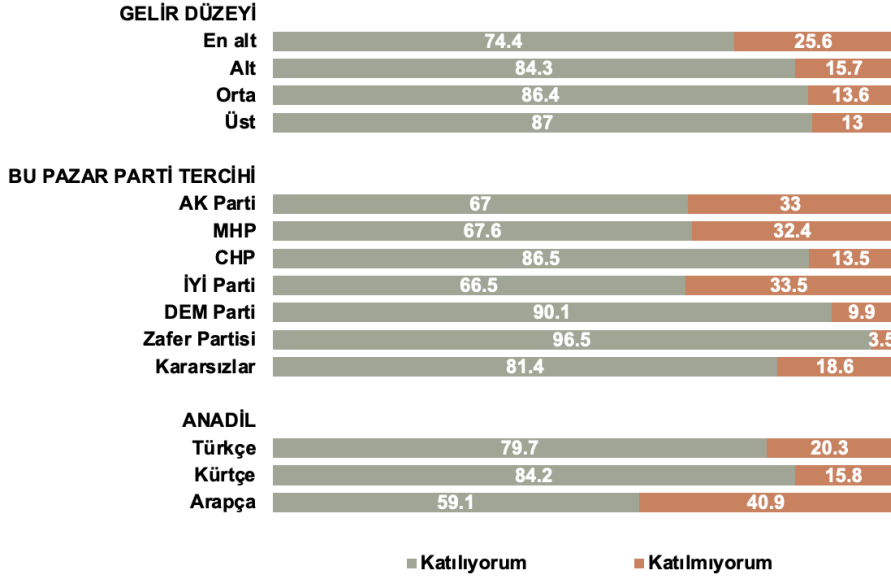
Her 10 gençten 8'i kendinden farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaş olabileceğini söylüyor. Erkekler kadınlara kıyasla bu konuda çok daha açık olsa da, genç kadınlar ve erkekler arasındaki fark yaklaşık 4 puan. Eğitim değişkeni bu ifadede çok daha keskin bir farklılaşma sunuyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde farklı etnik kimlikten biri ile yakın arkadaş olmaya açık olanların oranı %66,5 iken, bu oran üniversite mezunlarında %89. Arada 23 puanlık bir uçurum gözlemleniyor. Alt gelir grubundaki gençler ile üst gelir grubundaki gençler arasında 13 puanlık bir fark açılıyor. Alt gelir grubundaki gençler farklı etnik kökenden biri ile yakın arkadaş olmaya daha mesafeli yaklaşıyor.

Siyasi parti tercihlerine bakıldığında, Zafer Partisi'ne destek veren gençlerde onay %96,5 ile zirvede seyrediyor. Zafer Partili gençler "yakın ilişki testi" içerisinde beklenmedik bir eğilim sunuyor. AK Parti (%67), MHP (%67,6) ve İYİ Parti (%66,5) destekçisi gençlerde ise onay belirgin biçimde düşük. Bu seçmen gruplarının farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaş olmaya açıklığı kuşak ortalamasının 13 puan altında kalıyor. Kürtçe konuşan gençler (%84,2) ile Türkçe konuşan gençler (%79,7) arasında da farklılaşma görülse de dramatik bir uzaklaşma yaşanmıyor.

Grafik 7.3.1 "Kendimden farklı etnik kimliğe sahip biriyle arkadaş olabilirim."

Grafik 7.3.2 "Kendimden farklı etnik kimliğe sahip biriyle arkadaş olabilirim."

Farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaşlık

Bu ifadede tablo dramatik biçimde değişiyor. Kendinden farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaş olabileceğini söyleyen gençlerin oranı sadece %41. Diğer üç ifadede %80'in üzerinde onaylayan gençler, cinsel yönelim söz konusu olduğunda oldukça düşük bir açıklık gösteriyor. Cinsel yönelim, gençlere yöneltilen dört ifade içindeki en sert kırılma noktası. Cinsiyet fark yaratan bir değişken olmazken, yaş kırılımında belirgin farklar oluşuyor. En genç grup (18-21) %47,9 ile farklı cinsel yönelime sahip gençler ile yakın arkadaşlığa en açık grup. Yaş ilerledikçe açıklık azalıyor. Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerin yaklaşık üçte ikisi kendinden farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaş olmayacağını söylüyor.

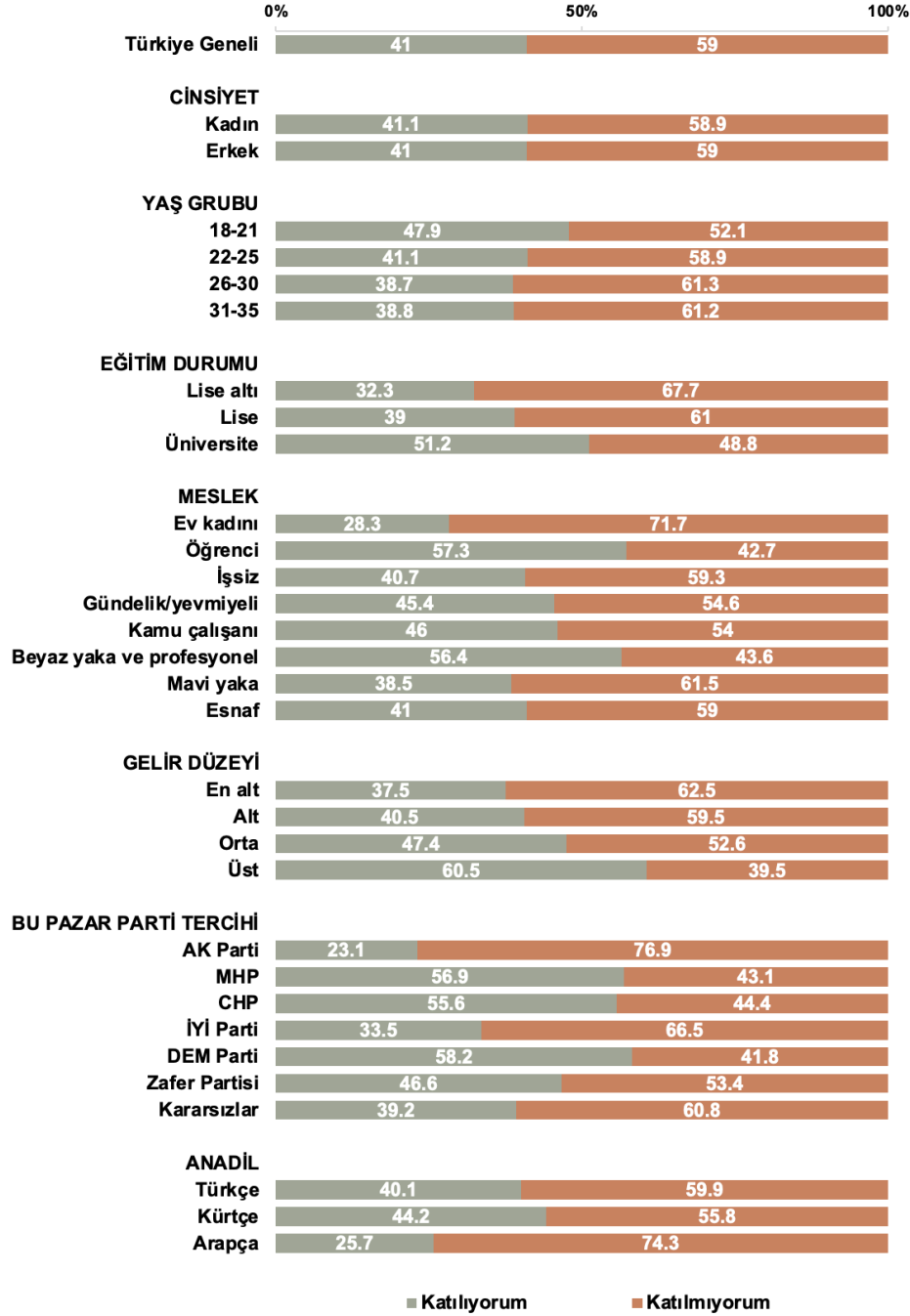
Üniversite mezunlarında dahi bu arkadaşlığa açık olanların oranı %51,2'de kalıyor. Alt gelir grubundan gençler ile üst gelir grubundan gençler arasında ise 23 puanlık bir fark var. Alt gelir grubu bu arkadaşlığa daha mesafeli yaklaşıyor.

Siyasi parti tercihine göre farklılaşma oldukça dikkat çekici. AK Parti'yi destekleyen gençlerde onay (%23,1) en düşük seviyede. DEM Parti (%58,2), MHP (%56,9) ve CHP (%55,6) seçmenlerinin yarıdan fazlası farklı cinsel yönelimden biri ile yakın arkadaş olabileceğini söylüyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Kendinden farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaşlığa açıklık, gençliğin “farklılıkla bir arada yaşama” tutumunun sınırlarını gösteren en kritik veri olarak karşımıza çıkıyor. Siyasi, dini ve etnik farklılıkta %80’in üzerinde onay veren bir kuşak, cinsel yönelim söz konusu olduğunda ikiye bölünüyor, hatta çoğunluk reddediyor.

Grafik 7.4 “Kendimden farklı cinsel yönelime sahip biriyle arkadaş olabilirim.”

Sürece yaklaşım ve “yakın ilişki testi”

Farklı siyasi görüşten biriyle yakın arkadaşlığa açık olanlar süreç destekçilerinde %84,2, desteklemeyenlerde %83,3 oranında. Farklı dini inançtan biriyle arkadaşlığa açık olanlar süreç destekçilerinde %77,9, desteklemeyenlerde %81,5 oranında. Süreci desteklemeyenlerin bir miktar daha açık olduğu görülüyor. Farklı etnik kimlikten biriyle yakın arkadaşlığa da destekçiler %79 oranında, desteklemeyenler %81,2 oranında onay veriyor. Fark düşük olsa da, yine süreci desteklemeyenlerin daha açık olduğu anlaşılıyor. Farklı cinsel yönelimde her iki kesim de %41 civarında seyrediyor. Bu kıyaslama önemli bir tezi doğruluyor; süreç karşıtlığı *farklılıkla yan yana yaşamayı reddetmek* anlamına gelmiyor.

Tablo 7.1 Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Bir Arada Yaşama Dair Değerlendirmeler

Müzakere Sürecine Yaklaşımına Göre Bir Arada Yaşama Dair Değerlendirmeler (fadelere katılanların oranı verilmiştir)	Süreci Destekleyenler	Süreci Desteklemeyenler
Kendimden farklı siyasi görüşe sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	84.2%	83.3%
Kendimden farklı dini inanca sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	77.9%	81.5%
Kendimden farklı etnik kimliğe sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	79.0%	81.2%
Kendimden farklı cinsel yönelime sahip biriyle yakın arkadaş olabilirim.	41.3%	40.8%
Toplumsal barışın sağlandığı bir Türkiye'nin mümkün olduğuna inanıyorum.	79.0%	62.2%

8. BÖLÜM: GENÇLERİN GÖZÜNDEN TOPLUMSAL BARIŞIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Toplumsal barışın önündeki engeller söz konusu olduğunda gençlerin verdiği yanıtlar belirgin bir hiyerarşi oluşturuyor. Listenin tepesinde %87,2 ile “terör grupları” yer alıyor. Onu sırasıyla %80,9 ile “dış müdahaleler”, %78,3 ile ırkçılık ve %75,6 ile adalet düzeni izliyor. En altta %62,2 ile “derin devlet” duruyor. Beş ifade içinde “hayır, engel değildir” yanıtının en yüksek olduğu başlık “derin devlet”. Tablo, gençlerin barışın önündeki engelleri ağırlıklı olarak güvenlik odaklı (terör, dış müdahale) ve yapısal (ırkçılık, adalet) kategorilerde topladığını gösteriyor.

Tablo 8.1 Hangi unsurların toplumsal barışa engel olduğunu düşünüyorsunuz?

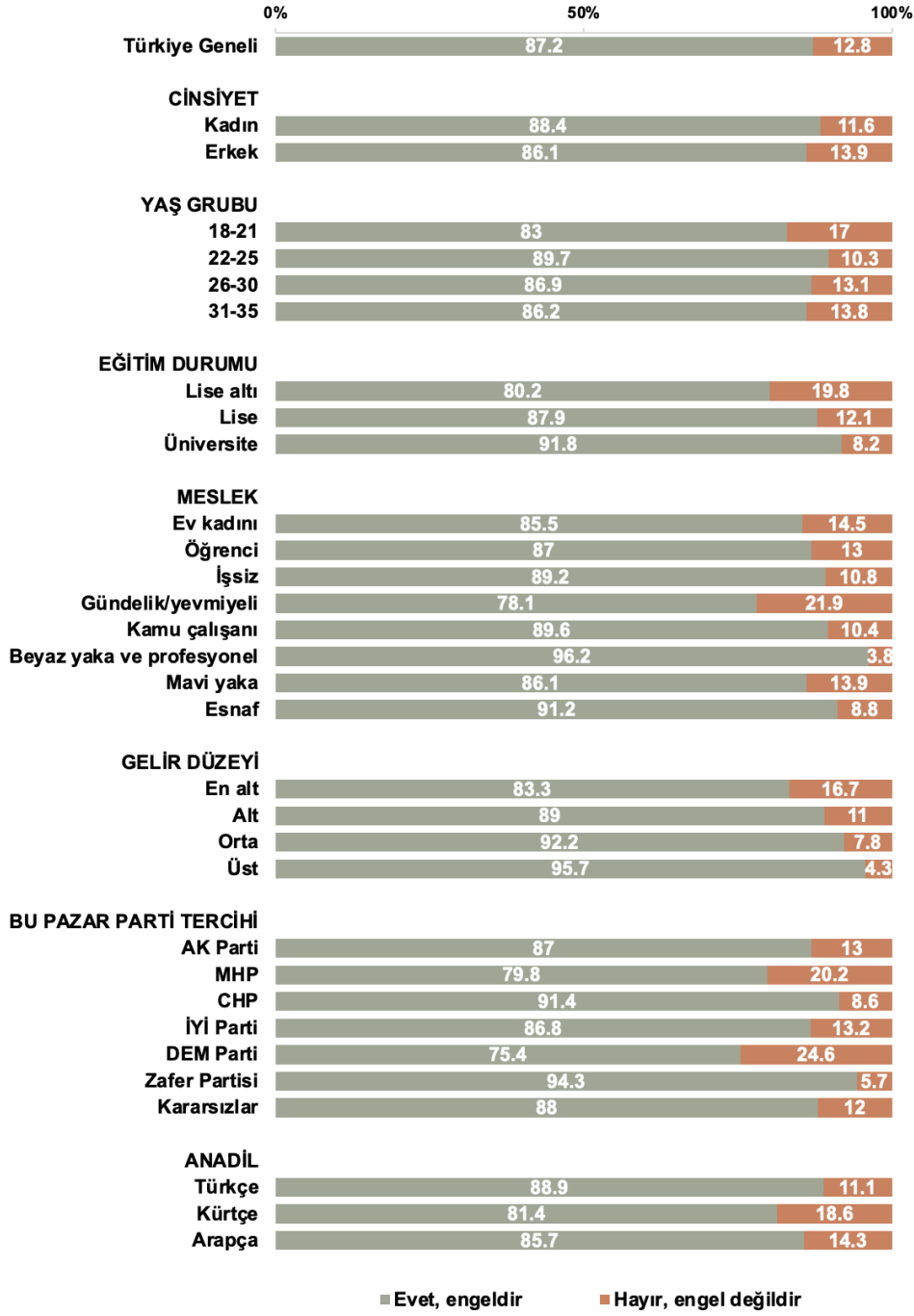
Hangi unsurların toplumsal barışa engel olduğunu düşünüyorsunuz?	Evet, engeldir	Hayır, engel değildir
Derin devlet	62.2%	37.8%
İrkçılık	78.3%	21.7%
Adalet düzeni	75.6%	24.4%
Terör grupları	87.2%	12.8%
Dış müdahaleler/baskılar	80.9%	19.1%

“Terör grupları”

Gençlerin çoğunluğuna göre (%87,2) “terör grupları” toplumsal barışın önündeki en büyük engel. Eğitim arttıkça terör gruplarını bariyer olarak tanımlama eğilimi belirgin biçimde yükseliyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençler ile üniversite mezunu gençler arasında 11 puanlık bir fark görülüyor. Gelir de benzer bir farklılaşma yaratıyor ve gelir arttıkça terör gruplarını bariyer olarak görme eğilimi artıyor. Beyaz yaka ve profesyoneller %96,2 ile “terör grupları Türkiye’de toplumsal barışın önünde engeldir” ifadesine neredeyse istisnasız onay veriyor. Gündelik/yevmiyeli çalışanlar ise %78,1 ile en düşük seviyede onaylıyor. En dikkat çekici veri parti kırılımında gözlemleniyor. DEM Parti’yi destekleyen gençlerin dörtte üçü de bu ifadeye katılıyor. Zafer Partisi (%94,3) ve CHP (%91,4) seçmeni gençlerde onay zirveye çıkıyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 8.1 Terör gruplarının toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

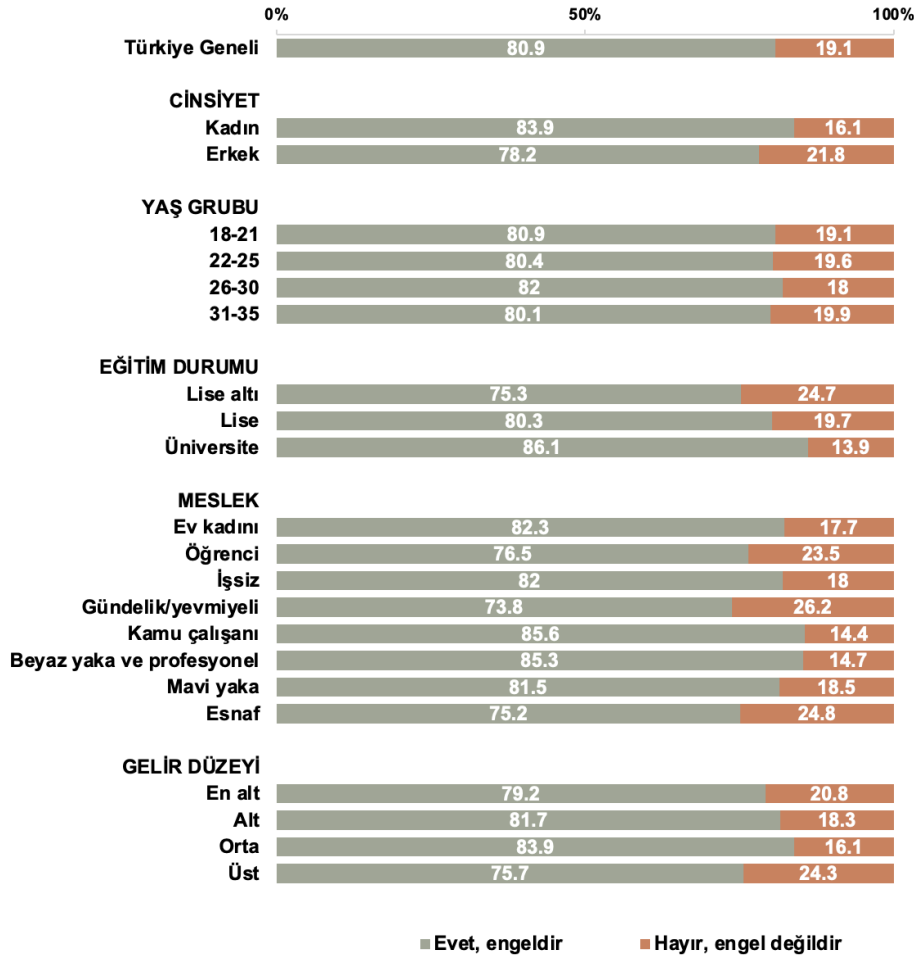

“Dış müdahaleler”

Dış müdahalelerin barışın önünde engel olduğu görüşü %80,9 ile geniş bir konsensüse sahip ve yaş kırılımında neredeyse hiç değişmiyor. Tüm yaş grupları %80-82 bandında bu görüşe katılıyor. Cinsiyette ise kadınlar %83,9 ile erkeklerden (%78,2) yaklaşık 6 puan önde. Eğitim yine onayı artırıyor. Lise altı eğitim düzeyindeki gençlerde dış müdahaleleri barışın önünde engel görenlerin oranı %75,3 iken, üniversite mezunlarında bu oran %86,1. Gelirde ilginç bir kırılma oluşuyor. Üst gelir grubu %75,7 ile en düşük, orta gelir grubu ise %83,9 ile en yüksek onay düzeyinde.

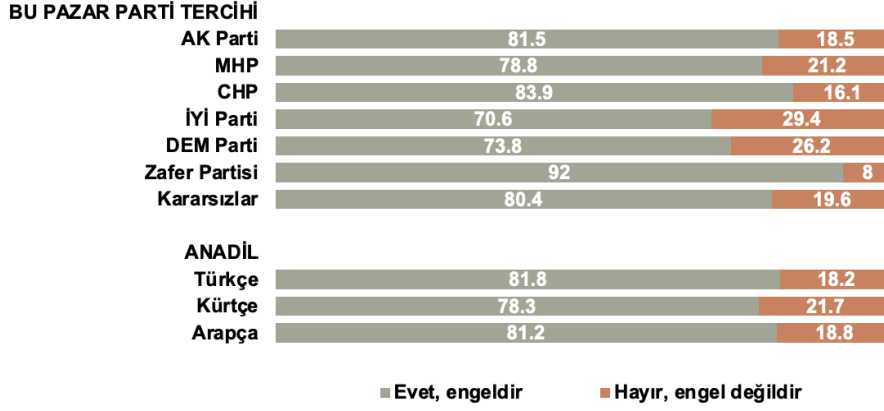
Zafer Partili gençler %92 ile dış müdahaleleri barışın önünde bariyer görme konusunda zirvede. İyi Parti (%70,6) ve DEM Parti (%73,8) destekçisi gençler ise bu görüşe en az katılanlar.

Grafik 8.2.1 Dış müdahalelerin barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

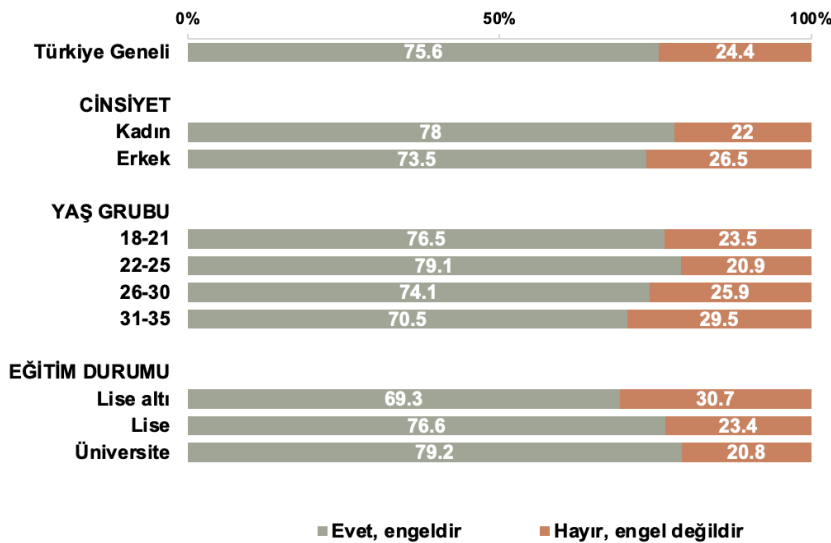
Grafik 8.2.2 Dış müdahalelerin barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

“Adalet düzeni”

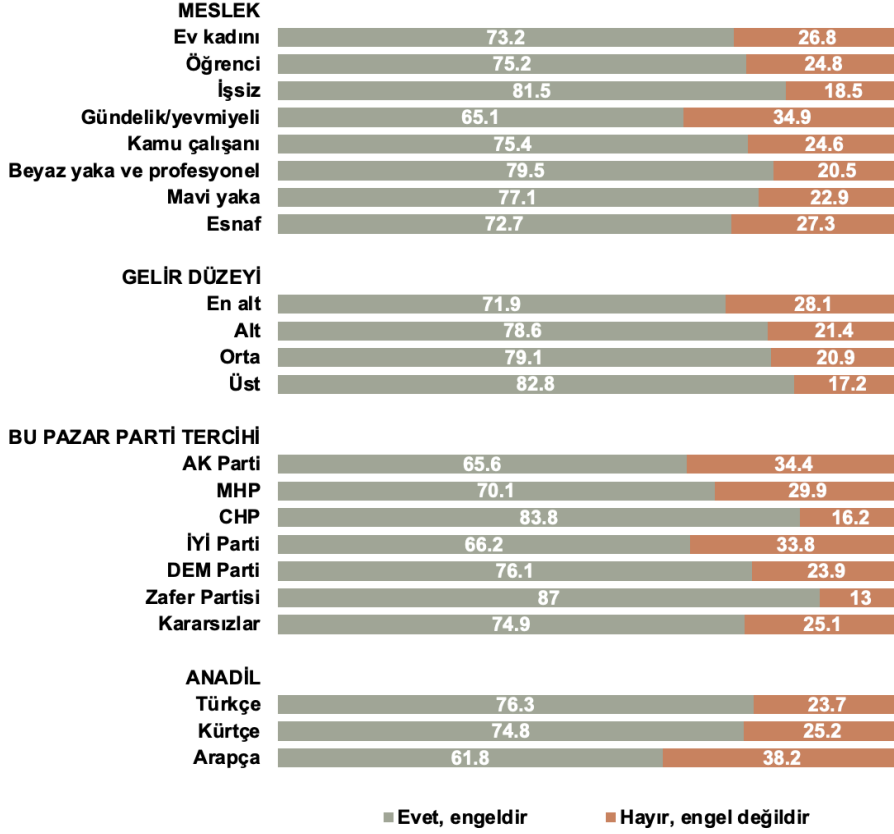
Toplumsal barışın tesisine mevcut adalet düzeninin engel olduğu görüşü %75,6 ile geniş bir destek görüyor. Eğitim ile onay arasında doğrusal bir ilişki var. Eğitim arttıkça adalet sisteminin mevcut durumunu barışın önünde engel olarak görme eğilimi tutarlı bir şekilde artıyor. Gelir değişkeni de benzer bir farklılaşma yaratıyor. Alt gelir grubundaki gençler ile üst gelir grubundaki gençler arasında 10 puana yakın bir fark açılıyor. Yine de, en keskin kırılma siyasi parti tercihinde gerçekleşiyor. Zafer Partisi seçmeni gençler %87 ile en yüksek onayı verirken, hemen ardından CHP (%83,8) ve DEM Parti (%76,1) destekçisi gençler takip ediyor. Buna karşılık AK Parti (%65,6) destekçisi gençler mevcut adalet düzeninin barışın önünde engel olduğu görüşüne en az katılanlar.

Grafik 8.3.1 Adalet düzeninin toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 8.3.2 Adalet düzeninin toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

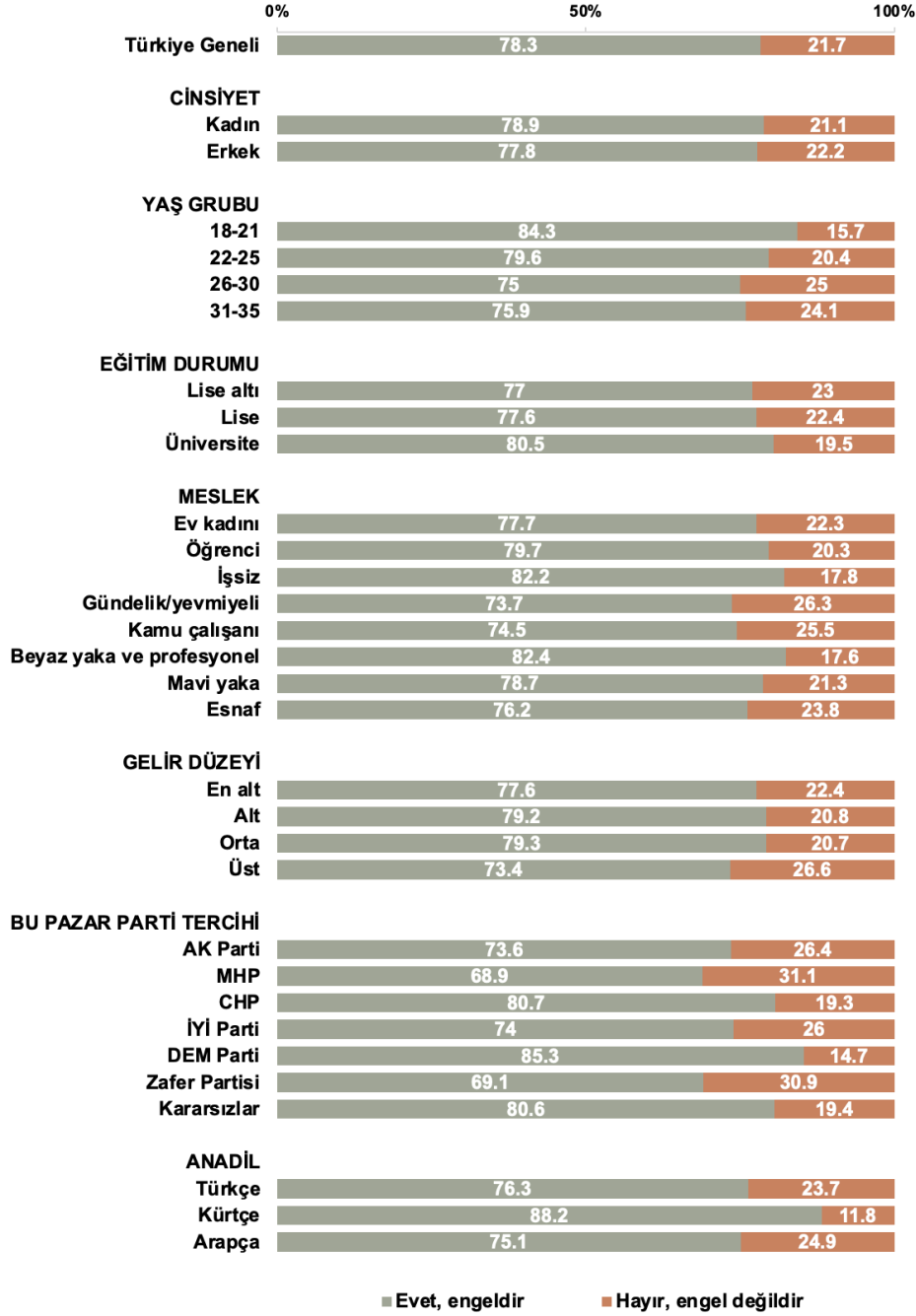

“İrkçilik”

Toplumsal barışın sağlanmasına ırkçılığın engel olduğu fikri de gençler arasında oldukça yaygın. Gençlerin %78,3’ü bu görüşü paylaşıyor ve ırkçılık bariyeri gençlere yöneltilen 5 bariyer içerisinde en homojen dağılımlardan birini oluşturuyor. Cinsiyet bakımından anlamlı bir farklılaşma görülüyor. En genç grup (18-21) %84,3 ile en yüksek onayı veriyor. Yaş ilerledikçe oran düşüyor fakat hâlâ %75 bantlarında seyrediyor. En sert kırılma anadilde gerçekleşiyor. Anadili Kürtçe olan gençlerde onaylayanların oranı %88,2 ve anadili Türkçe olan gençlerden ırkçılığı barışın önünde bariyer olarak görenlerden 12 puan yüksek. DEM Parti’yi destekleyen gençler ırkçılığı bir barış bariyeri olarak görme konusunda en yüksek onay veren (%85,3) seçmen kümesi. MHP (%68,9) ve Zafer Partisi’ni (%69,1) destekleyen gençlerde ise onay en düşük düzeyde.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 8.4 Irkçılığın toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

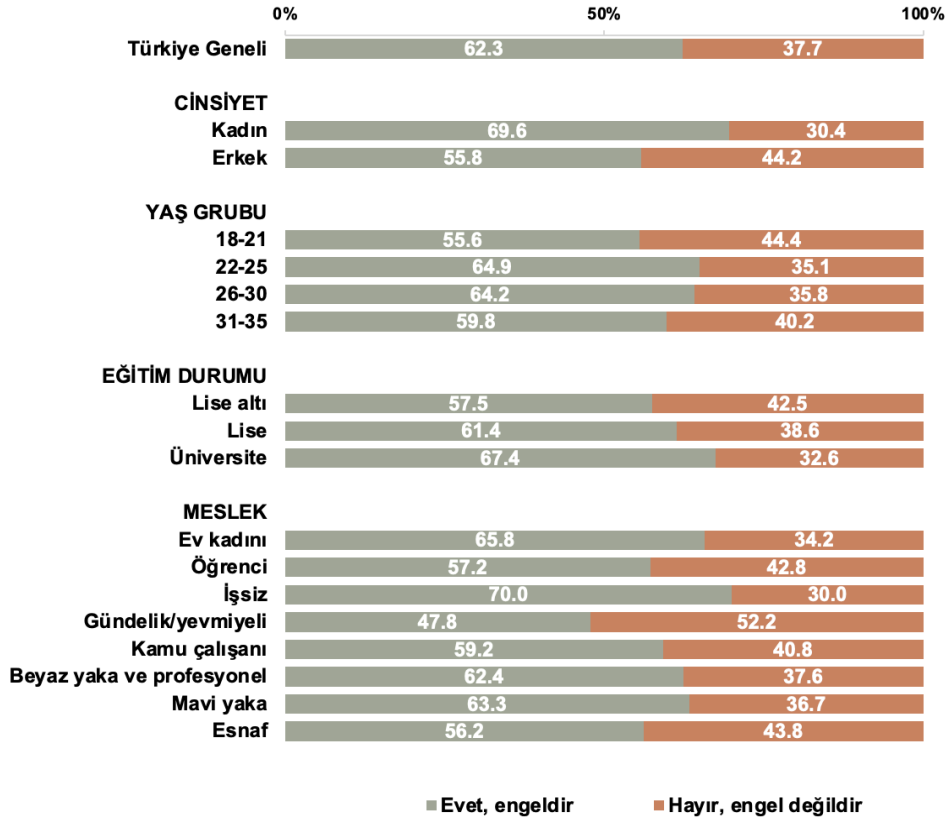

“Derin devlet”

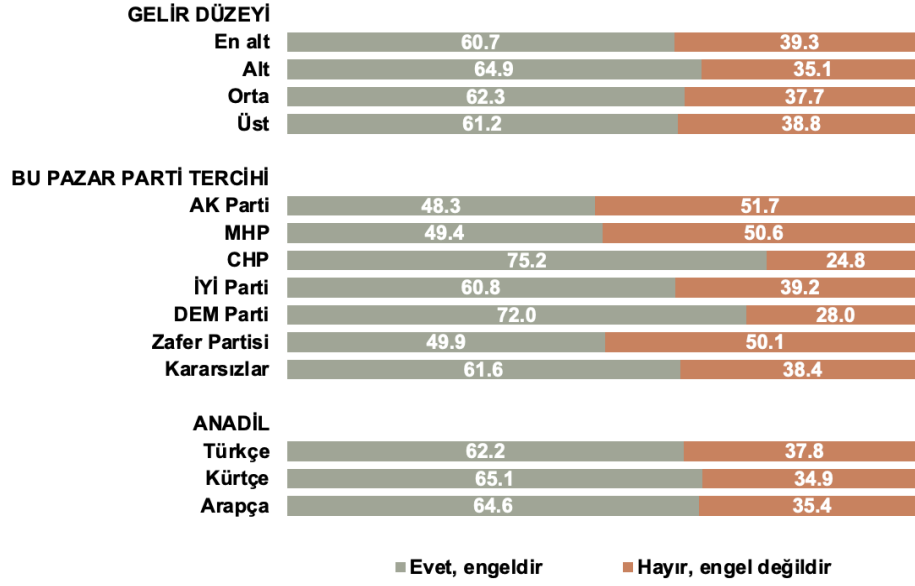
Barışın önündeki bariyerlerden birinin “derin devlet” olduğu görüşü %62,3 ile en zayıf onay alan ifade. Ama kırımlara bakıldığında bu ortalama oldukça farklı dünyaların ortalaması. Cinsiyet bu tabloda büyük bir ayrışma noktası. Kadınlarda onay %69,6 iken erkeklerde %55,8’e düşüyor. Genç kadınlar ve erkekler arasında neredeyse 14 puanlık fark açılıyor. Burası, gençlere yöneltilen beş bariyer içerisinde cinsiyetin en sert kırılma yarattığı yer. Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerin %57,5’i “derin devlet barışın önünde engeldir” derken, üniversite mezunu gençlerde bu oran %67,4’e çıkıyor. Üniversite mezunu gençlerde “derin devlet” algısı çok daha güçlü.

AK Parti (%48,3), MHP (%49,4) ve Zafer Partisi (%49,9) seçmeni gençler içerisinde “derin devleti” barış bariyeri olarak görmeyenler görenlerden daha fazla. CHP (%75,2) ve DEM Parti (%72) seçmeninde ise “derin devlet” algısı belirgin biçimde yüksek. Meslek kırılımında gündelik/yevmiyeli çalışanlar %47,8 ile “derin devleti” barışın önünde engel olarak görenlerin %50’nin altında kaldığı tek grup.

Grafik 8.5.1 Derin devletin toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

Grafik 8.5.2 Derin devletin toplumsal barışın önünde engel olduğunu düşünüyor musunuz?

Süreç desteği ve bariyer algısı ilişkisi

Güven odaklı destekçiler kendilerine yöneltilen beş engelin tamamında en düşük onay veren grup. **Temkinli destekçiler** ise daha ilginç bir profil çiziyor. İrkçılık (%84,4) ve dış müdahale (%89) konusunda en yüksek onayı verenler temkinli destekçiler. **Umutsuz destekçiler** ortada salınıyor. **Kaygısız karşılar** tüm cevaplarında en düşük onay veren grupken, **kaygılı karşılar** tablonun en sert profilini sergiliyor. **Kaygılı karşılar** içerisinde adalet düzenini bariyer olarak görenlerin oranı %84,4, "terör gruplarını" bariyer olarak görenlerin oranı %94, "dış müdahaleleri" bariyer olarak görenlerin oranı %88,5. Bu grup neredeyse her başlıkta en yüksek onayı veriyor.

Tablo 8.2 Hangi unsurların toplumsal barışa engel olduğunu düşünüyorsunuz?

Hangi unsurların toplumsal barışa engel olduğunu düşünüyorsunuz? ("Evet, engeldir" diyenlerin oranı verilmiştir)	Güven Odaklı Destekçiler	Temkinli Destekçiler	Umutsuz Destekçiler	Kaygısız Karşılar	Kaygılı Karşılar
Derin devlet	55.1%	70.6%	65.1%	70.2%	59.3%
İrkçilik	79.7%	84.4%	79.8%	75.8%	75.7%
Adalet düzeni	63.1%	75.7%	75.9%	76.1%	84.4%
Terör grupları	83.9%	91.7%	87.2%	80.3%	94.0%
Dış müdahaleler/baskılar	75.1%	89.0%	80.4%	75.1%	88.5%

9. BÖLÜM: GENÇLERDEN SÜREÇ İÇİN YASAL YOL HARİTASI

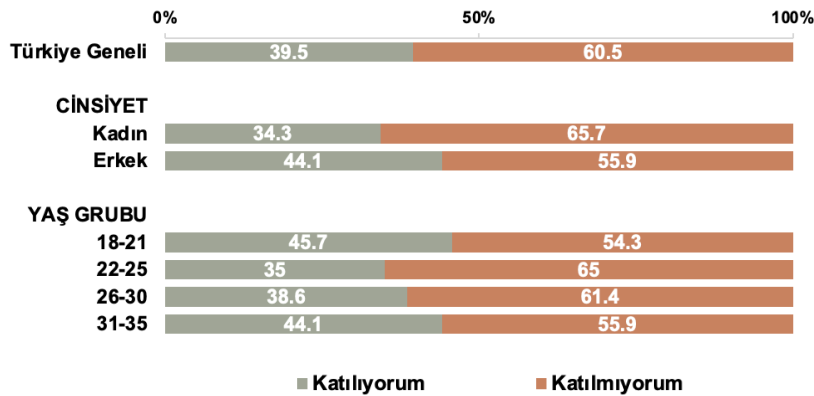
Toplumsal barışın kalıcılığı, sürecin somut yasal adımlarla kurumsallaşmasına bağlı. Raporun önceki bölümlerinde gençlerin müzakere fikrine ve şiddetin sona ermesine geniş bir destek verdiği görülmüştü. Bu bölümde incelenen altı düzenleme önerisi - silah bırakanların topluma kazandırılması, TMK tutuklularının tahliyesi, sivillere karşı şiddet uygulayanların yargılanması, iltica edenlerin geri dönüşü, Kürtçenin resmi dil olarak tanınması ve vicdani ret hakkı - sürecin araçlarına yönelik tutumların haritasını sunuyor. Veriler iki ayrı örüntüye işaret ediyor: hesap verebilirlik talebi geniş bir uzlaşma zemini oluştururken, kimlik talepleri ve infaz düzenlemelerine yönelik destek parti tercihi, anadil ve eğitim eksenlerinde belirgin biçimde farklılaşıyor.

Silah bırakanların “topluma kazandırılması”

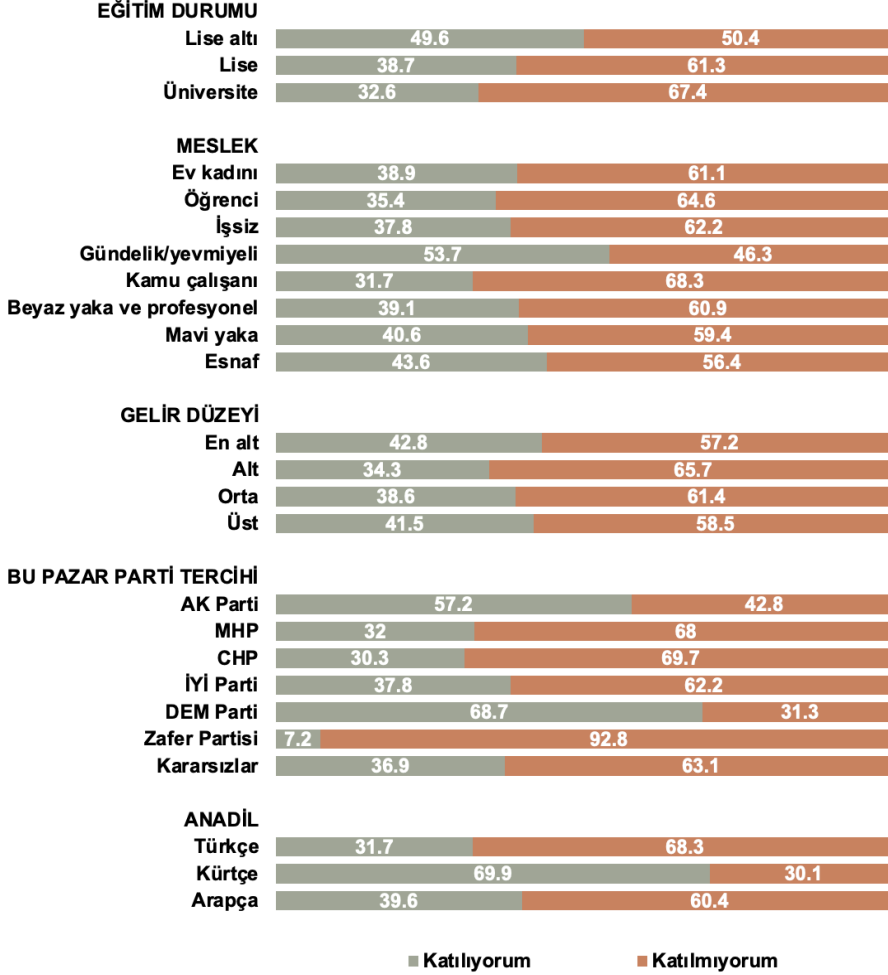
Silah bırakan kişilerin topluma kazandırılması gençlerin %39,5’i tarafından onaylanıyor. Gençlerin yaklaşık üçte ikisi ise bu düzenlemeye karşı konumlanıyor. Kırılımlardaki en sert ayrışma siyasi parti tercihinde gözlemleniyor. Bir uçta Zafer Partisi seçmeni gençler %7,2 ile neredeyse tam olarak reddediyor, diğer uçta DEM Parti seçmeni gençler %68,7 ile büyük oranda destekliyor. İki grup genç arasında 61 puanlık uçurum oluşuyor ve gençlere yöneltilen beş yasal düzenleme ifadesinin tamamı içinde en derin siyasi yarılmayı oluşturuyor. AK Parti seçmeni gençlerin çoğunluğu (%57,2) silah bırakanların topluma kazandırılmasını desteklerken, yalnızca her 10 CHP seçmeni gençten 3’ü bu yasal düzenlemeyi onaylıyor. MHP seçmeni gençlerde bu düzenlemeyi onaylayanların oranı CHP’yi destekleyen gençler ile aynı düzeyde.

Cinsiyete göre farklılaşmaya bakılırsa, erkekler (%44,1) silah bırakanların topluma kazandırılmasını kadınlardan (%34,3) daha fazla destekliyor. Eğitimde ise tersine bir eğri var. Üniversite mezunu gençler daha alt düzeyde eğitime sahip gençlere kıyasla “topluma kazandırma” sürecine daha çekimser yaklaşıyor.

Grafik 9.1.1 “Silah bırakan/bırakacak kişilerin topluma kazandırılmasına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.”

Grafik 9.1.2 "Silah bırakan/bırakacak kişilerin topluma kazandırılmasına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır."

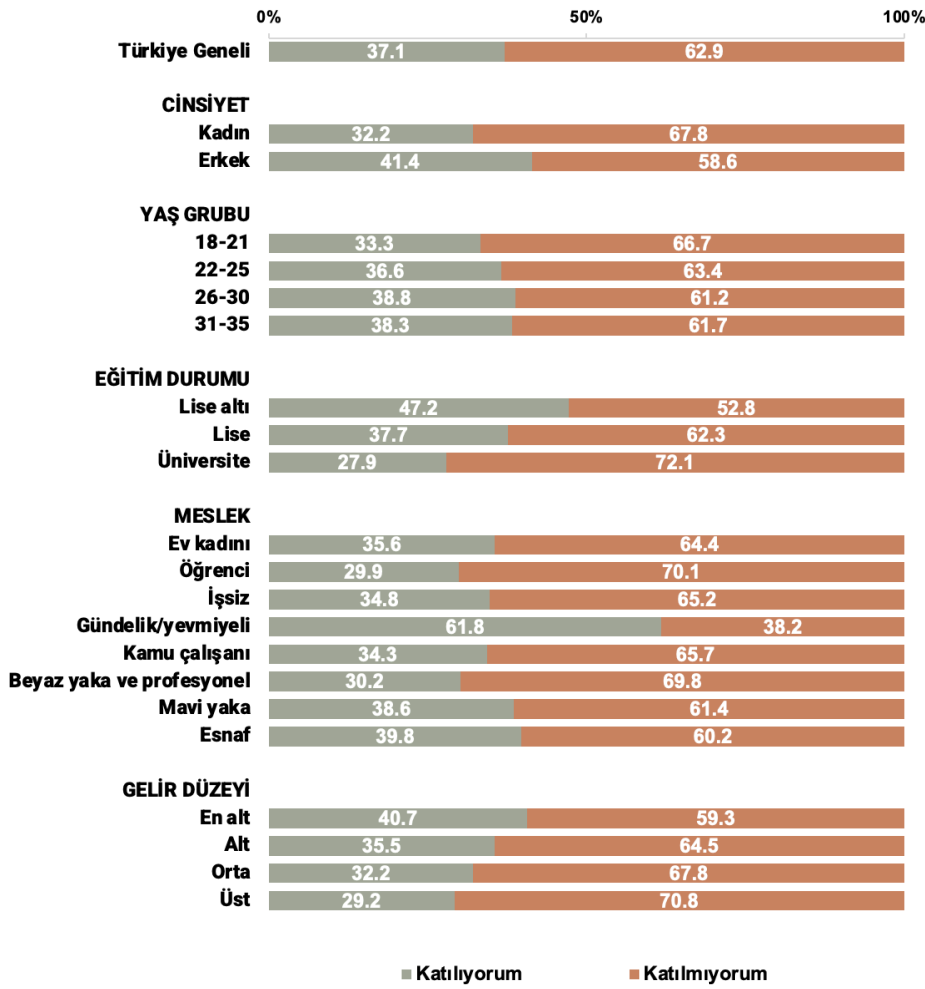
Terörle Mücadele Kanunu (TMK) tutuklularının tahliyesi

TMK gerekçesi ile tutuklu bulunanların tahliye edilmesine ilişkin düzenlemeyi destekleyenlerin oranı %37,1 ile beş ifade içinde en düşük destek alan adımlar arasında. Eğitim arttıkça bu düzenlemeyi desteklemeyenlerin oranı da artıyor. Lise altı eğitim düzeyine sahip gençlerde onaylayanların oranı %47,2 iken üniversite mezunlarında %27,9'a düşüyor. Gençlere yöneltilen beş somut yasal öneri içerisinde eğitim değişkenine göre desteğin en sert düştüğü tablo burada ortaya çıkıyor. Aynı eğri gelirdede de kendini gösteriyor. Gelir arttıkça TMK tutuklularının tahliyesine yönelik destek azalıyor.

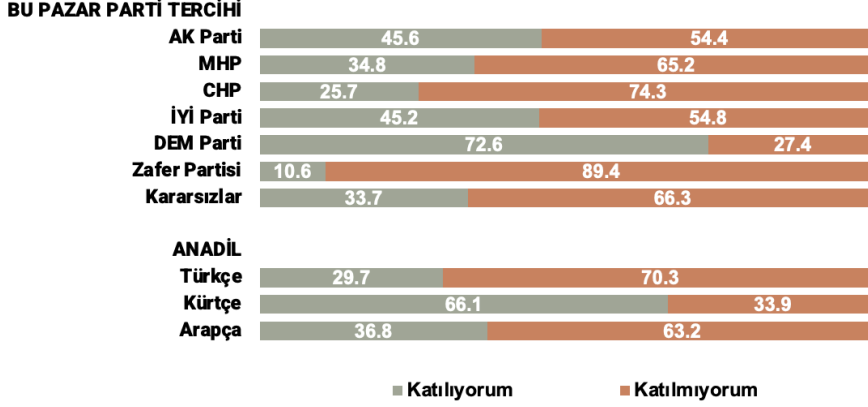
GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Parti kırılımında DEM Parti seçmeni gençler (%72,6) net biçimde onaylarken, AK Parti (%45,6) ve İyi Parti (%45,2) destekçisi gençlerin çoğunluğu bu adımı desteklemiyor. CHP (%25,7) ve özellikle Zafer Partisi (%10,6) seçmeni gençlerin çoğunluğu da itiraz edenlerden. Anadili Kürtçe olan gençler ile anadili Türkçe olan gençler arasında 36,4 puanlık fark açılıyor ve anadili Kürtçe olanların desteği belirgin bir biçimde yüksek seyrediyor. Meslek kırılımında gündelik/yevmiyeli çalışan gençler (%61,8) yine bu düzenlemeyi en çok onaylayan meslek grubu. Beyaz yaka ve profesyoneller (%30,2) ise itirazın en yoğun olduğu grup.

Grafik 9.2.1 "Terörle Mücadele Kanunu'ndan tutukluların tahliyesine yönelik yasa düzenlemesi yapılmalıdır."

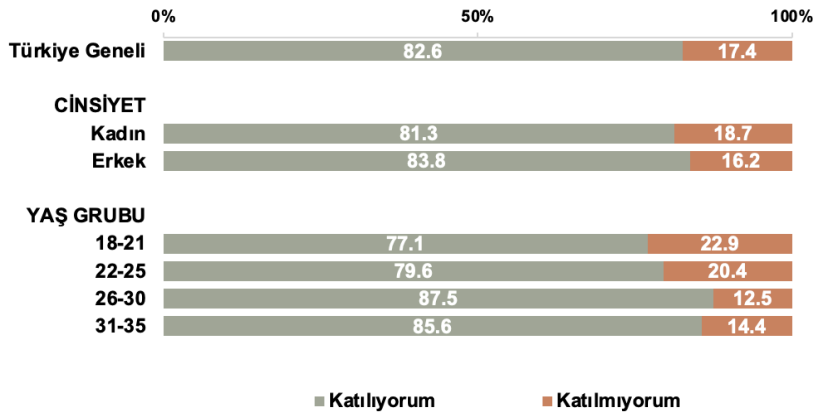
Grafik 9.2.2 "Terörle Mücadele Kanunu'ndan tutukluların tahliyesine yönelik yasa düzenlemesi yapılmalıdır."

Sivillere karşı şiddetin yargılanması

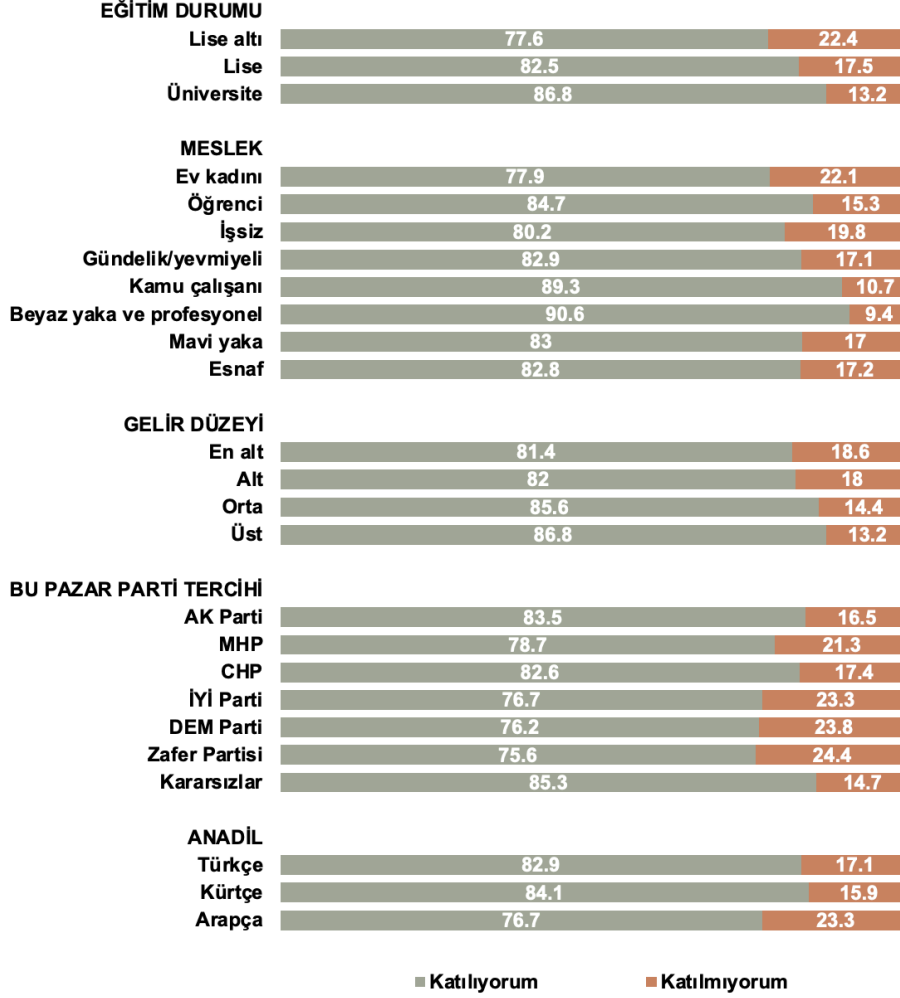
Sivillere karşı suç işlemiş kamu görevlilerinin ve silahlı örgüt üyelerinin yargılanmasına ilişkin düzenlemeyi destekleyenlerin oranı %82,6 ile zirvede. AK Parti (%83,5), CHP (%82,6), DEM Parti (%76,2), Zafer Partisi (%75,6), kısacası birbirinden çok farklı seçmen kitlesi bu düzenlemeye faBu düzenleme, gençler için "geçiş dönemi adaleti" denilebilecek bir taleple ilgili ortak zeminlerden yalnızca birini temsil ediyor. Yaş kırılımında 26 yaş üstü gruplar (%85-87) en genç gruptan (18-21: %77,1) belirgin biçimde daha destekçi pozisyonda. Eğitim ve gelir arttıkça onay yine artıyor. Beyaz yaka ve profesyoneller (%90,6) ile kamu çalışanları (%89,3) bu düzenlemeye en çok destek veren meslek grupları.

Grafik 9.3.1 "Sivillere karşı şiddet uygulayan devlet görevlileri ve silahlı örgüt üyeleri yargılanıp cezalandırılmalıdır."

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 9.3.2 "Sivilere karşı şiddet uygulayan devlet görevlileri ve silahlı örgüt üyeleri yargılanıp cezalandırılmalıdır."

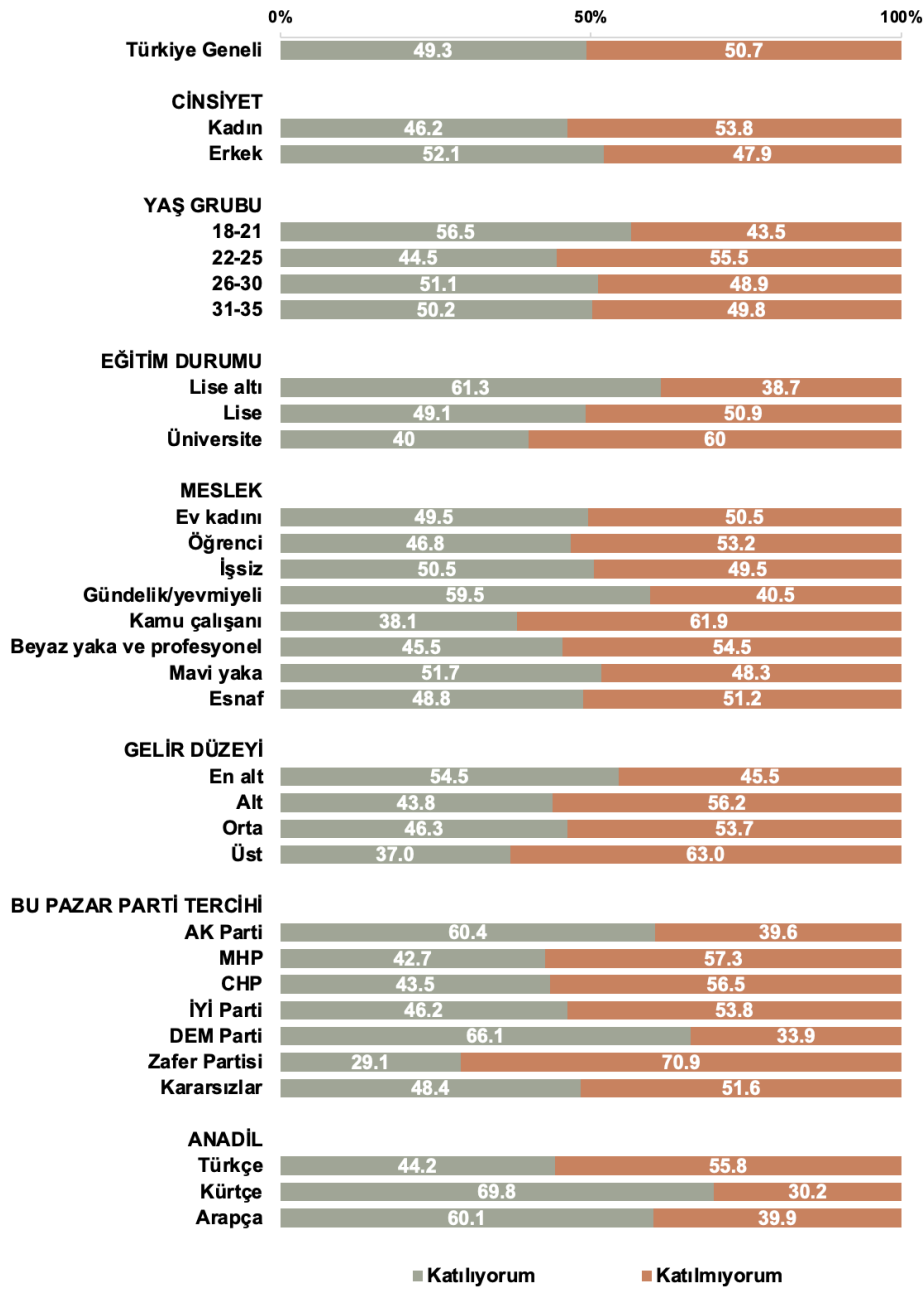
İltica edenlerin geri dönüşü

İltica edenlerin Türkiye'ye dönüşünü ve sivil hayata geçişini mümkün kılacak düzenleme gençleri neredeyse tam ortadan yarıyor. Gençlik bu konuda neredeyse tam olarak ikiye bölünmüş durumda. Eğitim kırılımında daha önceki desenlerin tersine bir eğri var. Lise altı eğitim düzeyinde %61,3 olan onay oranı, üniversite mezunlarında %40'a iniyor. Eğitim arttıkça destek azalıyor. Gelir değişkeni de benzer bir etki yaratıyor. Alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasında 17,5 puan fark oluşuyor. Alt gelir grubu geri dönüşleri belirgin bir şekilde daha çok destekliyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Parti tercihi kırılımında AK Parti (%60,4) ve DEM Parti (%66,1) seçmeninin çoğunluğu destek verirken, CHP (%43,5), MHP (%42,7) ve İYİ Parti (%46,2) destekçisi gençlerin çoğunluğu karşı çıkıyor. Zafer Partisi (%29,1) destekçisi gençlerin negatif tutumu ise daha keskin. Anadili Kürtçe olan gençler içerisinde neredeyse her 10 kişiden 7'si bu düzenlemeyi destekliyor. Ancak, bu oran anadili Türkçe olan gençlerde %44,2'ye düşüyor.

Grafik 9.4 "Yurt dışına iltica eden kişilerin Türkiye'ye dönüşünü ve sivil hayata geçişini mümkün kılacak yasal düzenlemesi yapılmalıdır."

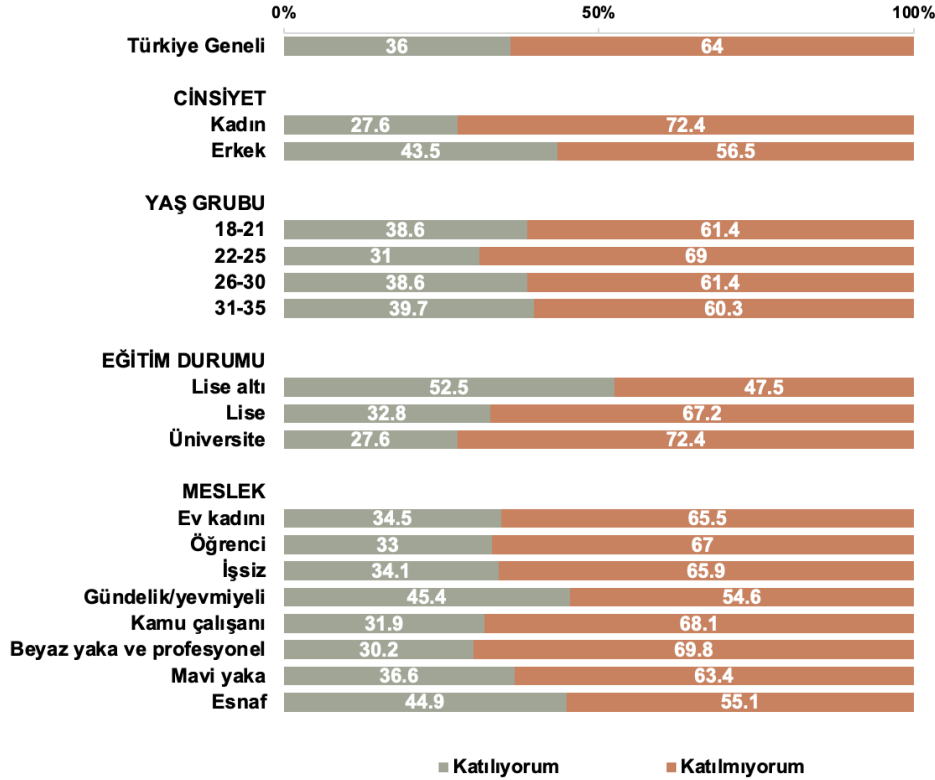

Kürtçenin resmi dil olarak tanınması

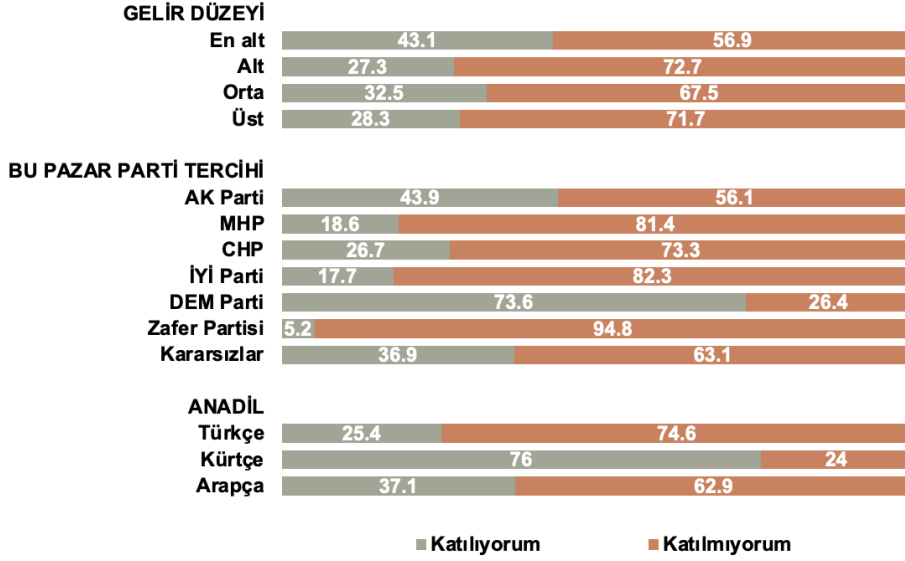
Gençlere değerlendirmek üzere yöneltilen beş yasal düzenleme ifadesi içerisinde en az destek gören Kürtçenin resmi dil olarak tanınması oldu. Gençlerin yalnızca %36'sı bu düzenlemeyi destekliyor. Gençlerin yaklaşık üçte ikisi resmi dil düzenlemesine karşı duruyor. Cinsiyet bu konuda çok belirgin bir ayrışma ortaya koyuyor. Genç kadınların anadil düzenlemesine desteği %27,6 iken, erkeklerde bu oran %43,5'e çıkıyor. Eğitim ile anadil düzenlemesine destek arasında ters orantı gözlemleniyor. Lise altı eğitim düzeyinde çoğunluk (%52,5) destekçi iken, üniversite mezunlarında destekleyenler azınlık (%27,6) kalıyor. Yüksek eğitimli gençler bu adımda en mesafeli grup. Gelir de benzer bir tablo ortaya koyuyor ve gelir arttıkça anadil düzenlemesine destek düşüyor.

Parti tercihlerine göre incelendiğinde DEM Parti destekçisi gençlerin yaklaşık dörtte üçünün (%73,6) bu adıma destek verdiği görülüyor. Diğer tüm partilerin genç seçmenlerinde ise çoğunluk itiraz ediyor Anadil ciddi bir kırılma yaratıyor. Anadili Kürtçe olan gençlerin dörtte üçünden fazlası (%76) anadil düzenlemesini desteklerken, anadili Türkçe olanlarda bu oran dörtte bire düşüyor. Gençliğin geniş kesiminin geri çekildiği tek alan, anadil düzenlemesi.

Grafik 9.5.1 "Kürtçe resmi dil olarak tanınmalıdır."

Grafik 9.5.2 "Kürtçe resmi dil olarak tanınmalıdır."

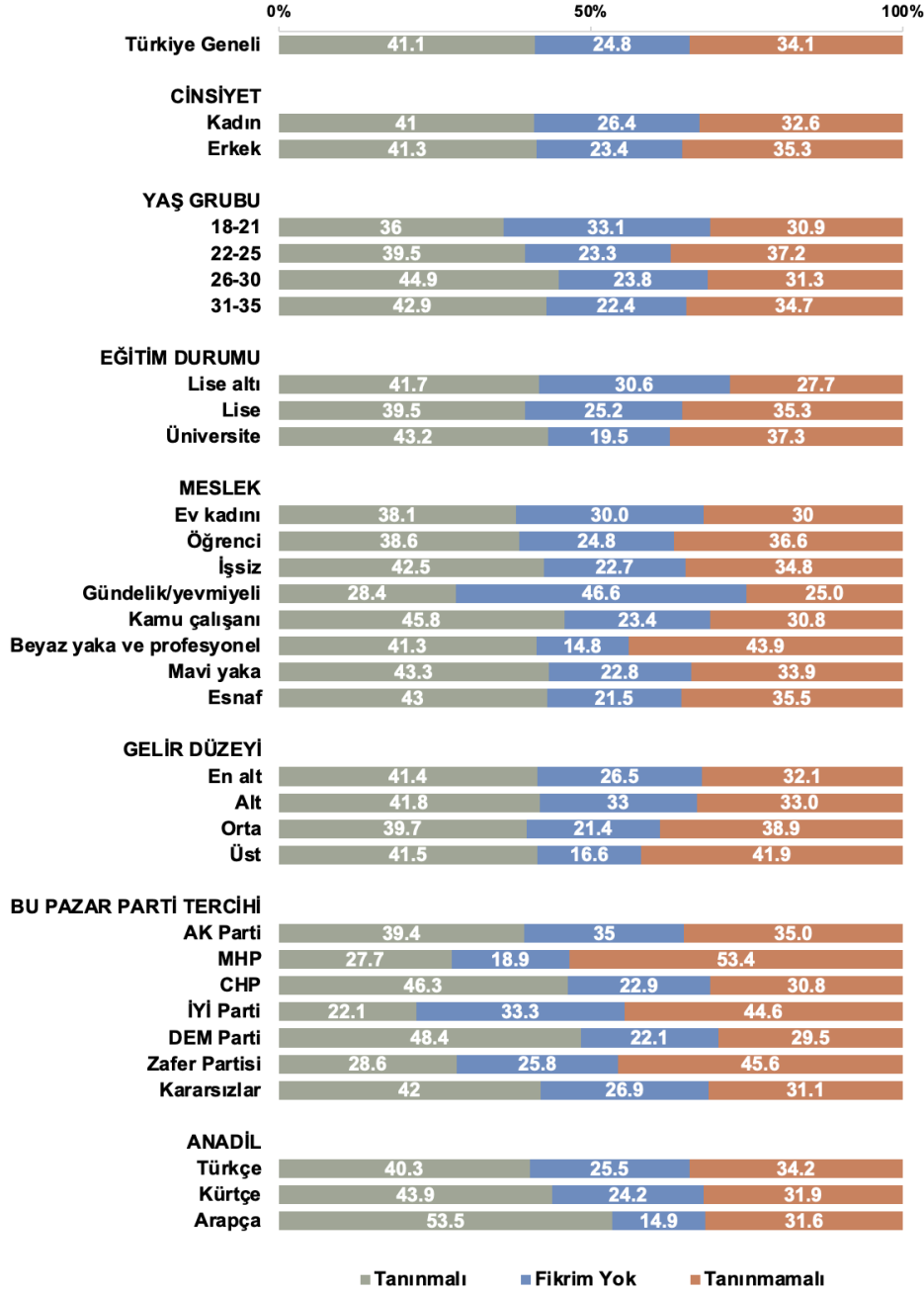

Vicdani ret hakkı

Vicdani ret hakkı sorusu gençleri neredeyse üç ayrı kümeye yerleştiriyor. Gençlerin %41,1 "tanınmalı", %34,1 "tanınmamalı", %24,8 "fikrim yok" diyor. Fikri henüz oluşmamış bu üçüncü kategori dikkat çekici. Gençlerin neredeyse dörtte biri konuyu yeterince tanımıyor ya da konumlanmamış durumda. Cinsiyet önemli bir farklılaşma yaratmıyor. **Tüm yasal düzenleme ifadeleri içerisinde cinsiyetin en etkisiz olduğu konu vicdani ret hakkı.** Yaş kırılımında 26-30 yaş grubu (%44,9) en destekçi grupken, en genç grup (18-21) %36 ile en düşük düzeyde destek veriyor. En gençlerde "fikrim yok" oranı da %33,1 ile zirveye çıkıyor. Eğitim arttıkça hem destek hem karşıtlık artıyor ve "fikrim yok" diyenlerin oranı düşüyor. Eğitimin gençlerin vicdani ret konusunda konumlanmasına yardımcı olduğu düşünülebilir. DEM Parti destekçisi gençler (%48,4) ve CHP destekçisi gençler (%46,3) vicdani ret hakkını benzer düzeyde onaylarken, MHP (%27,7), Zafer Partisi (%28,6) ve İYİ Parti (%22,1) destekçisi gençler ağırlıklı olarak itiraz ediyor. AK Parti seçmeni gençler ise %39,4 oranla ortalamada kalıyor. Meslek kırılımına bakıldığında gündelik/yevmiyeli çalışan gençlerin neredeyse yarısının (%46,6) "fikrim yok" demesi dikkat çekici. Bu grupta vicdani ret hakkını destekleyenlerin oranı %28'de kalıyor.

GENÇLERİN GÖZÜNDEN MÜZAKERE SÜRECİ

Grafik 9.6 Vicdani ret hakkının tanınması konusunda ne düşünüyorsunuz?

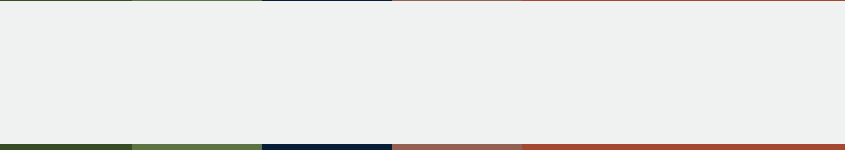

Süreç desteği ve yasal düzenlemelere bakış

Gençlerin yasal düzenlemelere bakışı ile sürece yaklaşımları birlikte incelendiğinde, ortaya çarpıcı bir tablo çıkıyor. Süreci destekleyen ve desteklemeyen gençlerin en yoğun olarak bulunduğu yasal düzenleme, sivillere karşı işlenen suçların yargılanması. Hesap verebilirlik talebi, sürecin desteklemeyenler arasında dahi gücünü koruyor. Ancak, yöneltilen diğer dört adımın tamamında destekçiler-karşıtlar arasındaki uçurum çok büyük. Örneğin, Kürtçenin resmi dil olarak tanınması süreci destekleyenlerde %49 oranla onaylanırken, desteklemeyenlerde 26 puan düşerek %22,6'da kalıyor. Silah bırakanların topluma kazandırılmasında 35 puanlık, TMK gerekçeli tutukluların tahliyesinde 33 puanlık, iltica edenlere geri dönüş fırsatı sunulmasında 28 puanlık bir fark açılıyor. Süreci genel olarak destekleyenler dahi somut yasal adımlar söz konusu olduğunda kararsız kalıyor. Gençler için sürecin meşruiyeti ile araçlarının meşruiyeti arasında belirgin bir mesafe var.

Tablo 9.1 Müzakere Sürecine Yaklaşımına göre Müzakere Sürecinde Atabilecek Adımlara Dair Yaklaşımlar

Müzakere Sürecine Yaklaşımına göre Müzakere Sürecinde Atabilecek Adımlara Dair Yaklaşımlar (İfadelere katılanların oranı verilmiştir)	Süreci Destekleyenler	Süreci Desteklemeyenler
Kürtçe resmi dil olarak tanınmalıdır.	49.0%	22.6%
Silah bırakan kişilerin topluma kazandırılmasına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.	56.7%	21.8%
Terörle Mücadele Kanunu'ndan tutukluların tahliyesine yönelik yasa düzenlemesi yapılmalıdır.	53.5%	20.3%
Sivillere karşı şiddet uygulayan devlet görevlileri ve silahlı örgüt üyeleri yargılanıp cezalandırılmalıdır.	87.1%	78.0%
Yurtdışına iltica eden kişilerin Türkiye'ye dönüşünü ve sivil hayata geçişini mümkün kılacak yasa düzenlemesi yapılmalıdır.	70.0%	41.6%

GENÇLİK
ÖRGÜTLERİ
FORUMU

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ

